

CZASOPISMO INDEKSOWANE
NA LIŚCIE CZASOPISM
PUNKTOWANYCH MNiSW
(6 PKT., CZĘŚĆ B, NR 2062)

CZŁONKAMI REDAKCJI I
RADY NAUKOWEJ SiE sĄ
UZNANI BADACZE Z POLSKI
I ZAGRANICY

MIĘDZYNARODOWE
STUDIA HUMANISTYCZNE /
SOCIETY AND EDUCATION.
INTERNATIONAL STUDIES IN
HUMANITIES

SPOŁECZEŃSTWO I EDUKACJA

HUMANUM

Instytut Studiów Międzynarodowych
i Edukacji w Warszawie

15 (3) / 2014

CZASOPISMO INDEKSOWANE
NA LIŚCIE CZASOPISM
PUNKTOWANYCH MNiSW
(6 PKT., CZĘŚĆ B, NR 2062)

CZŁONKAMI REDAKCJI I
RADY NAUKOWEJ SiE sĄ
UZNANI BADACZE Z POLSKI
I ZAGRANICY

MIĘDZYNARODOWE
STUDIA HUMANISTYCZNE /
SOCIETY AND EDUCATION.
INTERNATIONAL STUDIES IN
HUMANITIES

SPOŁECZEŃSTWO I EDUKACJA

KOLEGIUM REDAKCYJNE | Editorial boards:

Paweł Stanisław Czarnecki –
Redaktor Naczelny / Chief Editor
Andrzej Goworski
– Sekretarz redakcji / Assistant editor

REDAKTORZY TEMATYCZNI | Section Editors:

Jerzy Chorążuk, Dariusz Pater,
Anna Wawrzonkiewicz-Słomska, Edyta Łyszkowska,
Marek Żukowski, Artur Brudnicki

RADA NAUKOWA | Scientific Council:

Henryk Bednarski – Przewodniczący / Chairman
Josef Polacko – wiceprzewodniczący / vice-chairman
Wojciech Słomski – wiceprzewodniczący / vice-chairman
Bazyli Nazaruk – sekretarz naukowy / scientific secretary

REDAKTORZY JĘZYKOWI | Language Editors:

Tamara Yakovuk – język rosyjski, tiyakovuk@yandex.ru

Jaroslava Kmecova – język czeski i słowacki,
jaroslava.kmecova@dare.sk

Ramiro Delio Borges de Meneses - język, angielski, hiszpański i portugalski, borges272@gmail.com
Marcin Shaviel – język polski, marcin.szawiel@wp.pl

Martin Laczek – język angielski, martin.laczek@yahoo.co.uk

Jurij Kariagin – język ukraiński, yuriy.karyagin@gmail.com

REDAKTOR STATYSTYCZNY I TECHNICZNY | Statistical Editor: Marta Panas-Goworska, marta.air@hotmail.com

CZŁONKOWIE / Members:

Jewgenij Babosov, Pavol Dancak, Kazimierz Doktor, Anatolij Drabowski, Rudolf Dupkala, Sergej Gawrow, Vasili Gricenko, Jurij Kariagin, Natalia Kutuzowa, Ella Libanowa, Mariola Lemounier, Ramiro Delio Borges de Meneses, František Mihina, Andrzej Misiólek, Zdzisław Nowakowski, Walery Nowikow, Michajło Popławskij, Olena Pierłomowa, Jurij Reznik, Kiril Rozłogow, Wanda Rusiecka, Aleksandr Stiepanow, Stanislav Stolarik, Marek Storoška, Ireneusz Światała, Maciej Tanaś, Walentyn Wandyszew, Anna Wawrzonkiewicz-Słomska, Nonna Zinowiewa, Josef Suvada, Ivica Gulasova, Vladimir Krcmery, Irena Piskorova, Daniel West, Nella Nyczkało, Ivan Grischenko, Irina Ignatieva, Vasil Kremen, Alexander Belohalvek, Peter Vojcik.

Wersja pierwotna (referencyjna) czasopisma to wersja drukowana. /
The original (reference) version of the journal is printed.

Lista recenzentów | List of reviewers:

Lista recenzentów
znajduje się na stronie
www.studiahumanistyczne.pl

Adres redakcji i wydawcy | Publisher: **Instytut Studiów Międzynarodowych i Edukacji Humanum**,
ul. Żłota 61, lok. 101, 00-819 Warszawa www.humanum.org.pl / Printed in Poland
© Copyright by The authors of individual text

Wszystkie nadsyłane artykuły naukowe są recenzowane. Procedura recenzowania artykułów, zapora ghostwriting oraz zasady przygotowywania tekstów i instrukcje dla autorów znajdują się na stronie internetowej czasopisma <http://humanum.org.pl> w zakładce Czasopisma / All articles are peer reviewed. The procedure for reviewing articles, and the Guide for Authors can be found on the website of the journal (<http://humanum.org.pl>)

Korekta artykułów zamieszczanych w czasopiśmie wykonywana jest przez Autorów periodyku / Proofreading by authors.

**NUMER CZASOPISMA DOFINANSOWANY Z MNiSW DUN,
W RAMACH ZADANIA WYDAWNICZEGO.**

15 (3) / 2014

Spis treści

Kiyokazu Nakatomi	Evolution and Non-evolution. Bergson and Fabre	5
Ramiro Délio Borges de Meneses	A hospitalidade como "solicitude": valor e sentido das tarefas segundo Ricoeur	17
Dagmar Marková, Stanislava Lištiak Mandzáková	Filozofické zdroje Adlerovej etiky	25
Kiyokazu Nakatomi	Síntesis de las teorías de la relatividad y cuántica	35
Mykhailo O. Vergun	Methods of universities investment potential improvement	49
Dagmar Marková, Stanislava Lištiak Mandzáková	Adlerova etika a psychológia v kontexte vzťahu so Sigmundom Freudom	55
Marta Gluchmanová	The human approaches in technical education	67
Mária Dupkalová	Aplikácia vybraných salzburských princípov do doktorandského študijného programu pedagogika	73
Viktor Vladislavovych Shatrov	The establishment of the Perm Region of the Russia Federation: the causes, course and the results	81

Ewa Rzymkowska	Obraz społeczeństwa stanowego i charakterologii narodowej Polaków w dawnej Rzeczypospolitej. Komentarz do <i>Genealogii terażniejszości</i> Aleksandra Świętochowskiego	85
Peter Strapáč	Responsibility of the member of board of directors in stock corporation in Commercial Law	93
Mariusz Jakubik	Idea przedstawicielstwa społecznego w polskim postępowaniu karnym	101
Paweł Czarnecki	The theory of social work	111
Małgorzata Dobrowolska	Non-traditional work engagement – report from the author’s research Riziká sexuálneho správania v kontexte zdravia	127
Ivica Gulášová, Lenka Gornerová, Ján Breza jr., Ján Breza	Historical milestones of hospice nursing care	137

Kiyokazu Nakatomi

Chiba Prefectural Togane Commercial High School, Japan
E-mail: k-nakatomi@proof.ocn.ne.jp

Evolution and Non-evolution. Bergson and Fabre

Abstract

Par la recherche, on peut dire que la théorie d'évolution accepta le résultat de la théorie de non-évolution, au contraire, la théorie de non-évolution contribua à la théorie d'évolution. Comme les éléments de la métaphysique et de la philosophie se mélangent l'un et l'autre sur le concept d'évolution, la théorie d'évolution ne peut pas avoir la base ferme et le système indépendant de la physique. Une telle qualité de la théorie de l'évolution rend la matière plus complexe. La question suivante est la plus difficile. Est-ce que la répartition des sexes de l'œuf que va pondre l'abeille (Osmie) est évolution ou non-évolution? Bien que l'être humain soit plus évolué que l'abeille, l'être humain ne peut pas faire la répartition des sexes. La logique européenne ne peut pas expliquer le choix entre les deux. De mon point de vue, je ne peux rien dire (le néant). Évolution ou non-évolution n'est qu'une interprétation de la relation entre l'être humain et l'être vivant. Le concept de la répartition des sexes dépasse la notion d'évolution et de non-évolution. Donc, je veux exposer la nouvelle logique. Si on dit que c'est l'évolution, c'est l'évolution. Si on dit que ce n'est pas l'évolution, ce n'est pas l'évolution. L'homme ne peut les confirmer par la biologie. On ne peut rien dire. Si on dit qu'il est, il existe. Si on dit qu'il n'est pas, il n'existe pas. On ne peut rien dire. Cette théorie transcende le néant et l'être relatifs. Je l'appelle «La logique du Néant Transcendant (Néant Absolu)» et elle crée un horizon nouveau de la philosophie.

Key words: Bergson; Fabre, evolution and non-evolution

Henri Bergson (1859-1941) who is the representative philosopher of the 20th century and Jean-Henri Fabre (1823-1921) who is a great scholar of biology and natural history, both bear the same name "Henri". Bergson praised Fabre with respect and supported a celebration of him. On the other hand, Fabre humbly delighted at such praise. Though the two had had a valuable encounter, the confrontation of their theories had not been realized. Bergson accepted the theory of Fabre through the formation of a theory of instinct, and adopted it in *L'évolution créatrice*. Bergson learned that the hymenoptera - e. g. bees, ants, wasps - have their own unique way of life and internal instinct, and gave the hymenoptera their own unique order. As for the formation of Fabre's theory, Bergson clearly accepted it and praised the results of Fabre. On the celebration of Fabre, Bergson and other famous people supported him. Such people included Henri Poincaré who is a great mathematician and physicist of our modern time; Edmond Rostand who is a poet

and dramatist of South France, and member of the Académie Française; Romain Rolland who received the Nobel Prize for literature in 1915 and Maurice Maeterlinck, who received the Nobel Prize for Literature in 1911. Fabre was overflowing with blessings. This was an event on April 3rd, 1910, in Fabre's last years. At that time, Bergson had already published *L' évolution créatrice* (1907) and created a sensation in Europe as the "philosopher of life". It is unknown whether Fabre ever read *L' évolution créatrice*. But what on earth, how did Fabre, who was strongly against Darwin's *Evolutionary Theory*, receive and interpret Bergson's theory, one that takes the position of evolution? We can't find it directly in Fabre's work, but it would appear Fabre never expressed feelings of dislike for Bergson (Dr. G. V. Legros who is a disciple of Fabre respected Bergson). It seems that from the viewpoint of non-evolution Fabre did not accept Bergson's theory, which preached the evolution of the universe. But things are not so simple. Fabre denied the evolution of Darwin, but he did not deny the change of living things and the improvement of species in plants. Though Fabre gave the strong evidence against evolution, on the other hand he also offered explanations that supported evolution. The fact is complicated. Fabre's criticism against Darwin argued that Darwin forcibly tried to make exaggerated (philosophical) claims, with little actual data from observation and experiments. In this essay, through the research of Bergson's evolution and Fabre's non-evolution, I inquire into the evolution that is an important problem in contemporary philosophy, and want to open a new horizon of philosophy and biology.

EVOLUTION BY BERGSON

FORERUNNER OF THE THEORY OF UNIVERSAL EXPANSION

Pourquoi en parlerions-nous? L'univers est un assemblage de systèmes solaires que nous avons tout lieu de croire analogues au nôtre. En tant qu'êtres pensants, nous pouvons appliquer les lois de notre physique à notre monde à nous, et sans doute aussi les étendre à chacun des mondes pris isolément, mais rien ne dit qu'elles s'appliquent encore à l'univers entier, ni même qu'une telle affirmation ait un sens, car l'univers n'est pas fait, mais se fait sans cesse. Il s'accroît sans doute indéfiniment par l'adjonction de mondes nouveaux.

Until the beginning of the 20th century, our Milky Way galaxy was thought to be the whole of the universe. Philosopher Immanuel Kant hypothesized an "island universe" (small universe) and Astronomer William Herschel confirmed the existence of Andromeda galaxy and researched the structure of Milky Way galaxy. But Edwin Hubble was the first to confirm other galaxies by observation and theory. The result was written in *The realm of the nebulae*. According to his theory, distant galaxies move away more rapidly. The phenomenon depends upon "red shifts"- the light from galaxies moving away from earth changes to a red color (long waves). This means that the space between earth and other galaxies widens, and consequently, the length of the wave increases. With the exception of Andromeda galaxy, which is approaching, an overwhelming majority of galaxies are moving away at half the speed of light. This is the theory of universal expansion. If man thinks of going backward about the expansion, man can imagine the contraction of the universe, and that the universe was produced by the Big Bang

from an infinitely small point (peculiar point) about 13.7 billion years ago. The theory of universal expansion by Hubble became the basis of the Big Bang theory in contemporary time.

Before the publication of *The realm of the nebulae*, Bergson wrote *L' évolution créatrice*. In that work, as mentioned above, the growth, enlargement and expansion of the universe was described. Well, what is the cause of the expansion? It is pure duration. In *Time and Free Will* (1889), pure duration as consciousness was expounded. This duration is defined as indeterminate free consciousness. But in *Matter and Memory* (1896), this duration becomes the flow of consciousness as memory and reality. Reality is the flow of life and energy. It becomes the flow of life in its entirety beyond subjective consciousness. The flow of life is the life which streams through all things, and is called the "Way", "Great", "One" and "Nothingness" that transcends the expression by words in Eastern Thought. In ancient India, it was called "Prana", which Albert Einstein defined as the energy of the creative and original power. Still more, he stated that "élan vital" of Bergson is similar to "Prana". Duration and reality as the stream of life penetrate into all things.

Le fil qui le rattache au reste de l'univers est sans doute bien ténu. Pourtant c'est le long de ce fil que se transmet, jusqu'à la plus petite parcelle du monde où nous vivons, la durée immanente au tout de l'univers. L'univers dure.

Duration which is immanent in all of the universe, is the energy which drives the expansion of the universe and is not always observed. As Bergson thinks of such energy (including unknown energy), the law of conservation of energy is adequate only within our solar system and part of the universe. According to contemporary physics, the cause of the universal expansion lies in the dark energy. As Bergson's duration flows and fills- in the universe, it could include dark energy. If man thought that dark energy was one thing that scientifically explained the duration filling-in the universe, man could comprehend the energy in the universe. The concept of Bergson's duration precedes the energy of contemporary physics.

This energy drives the expansion and the evolution of the universe. In regards to the "evolution" of the universe, Hubble used the word in *The realm of the nebulae*. He found many galaxies and then preached, as a series about galaxies, that galaxies of an elliptical shape evolve into galaxies with the shape of a standard vortex and cylindrical vortex. In his book, we can't find Bergson's name, but we can recognize the influence of the evolutionist thought which had spread in the 19th century. Hubble himself made much of the connection between astronomy and philosophy, and admired the hypothesis of an "island universe" (small universe) by Kant. As he had a very good knowledge of philosophy, he knew the Kant's arguments. In Chicago University, Hubble studied astronomy, mathematics, and still more philosophy. As a result, he developed a wide range of thoughts. We cannot know for sure whether Hubble knew of Bergson's evolution of the universe, but did he at least know of the theory of evolution presented by Charles Darwin and Herbert Spencer? Hubble's use of the word "evolution" proves that he was indeed familiar with the work of those two individuals. However, it is significant to note that Bergson's theory for the expansion of the universe preceded the theory of universal

expansion in contemporary physics, and predicted and prepared the way for the Big Bang theory. Furthermore, the advantage of Bergson's view of cosmology is that man can explain the evolution of creatures.

EVOLUTIONARY THEORY OF CREATURES

Creatures that received the flow of duration evolved by energy, and through impulse (élan) differentiated. The descendants of élan became matter. It means the formation of a body. This impulse, élan, made possible the evolution of creatures.

Nous revenons ainsi, par un long détour, à l'idée d'où nous étions partis, celle d'un élan originel de la vie, passant d'une génération de germes à la génération suivante de germes par l'intermédiaire des organismes développés qui forment entre les germes le trait d'union. Cet élan, se conservant sur les lignes d'évolution entre lesquelles il se partage, est la cause profonde des variations, du moins de celles qui se transmettent régulièrement, qui s'additionnent, qui créent des espèces nouvelles.

The stream and movement of the duration as an original impulse (élan) causes mutation (variation) and creates new species. According to contemporary biology animal species suddenly augmented 540 million years ago. The original forms of all animal species suddenly appeared and took shape. We call it “ Cambrian Explosion “. The number of phyla of creatures suddenly grew from 3 to 38. This is the big event that Darwin could not explain in evolutionary history. In the contemporary world, biologists are still researching it now. There are some hypotheses, e.g. the theory of snowball-earth and the theory concerning the development of eyes in order to aid the hunt for food. But these theories are not decisive. Biologist Takashi Miyata former professor of Kyoto University, thought that explosive changes in genes happened three times. The first was the stage of nuclear organisms [eukaryotic cells] (living things which have a nucleus in a cell), and featured genes that only nuclear organisms had explosively bore (the period is unknown). The second stage featured genes that only animal-cells had explosively born (900 million to 1 billion years ago). The third stage featured genes of a vertebrate animal explosively born, and that vertebrate animal developed various systems and organizations (540 million years ago). The third explosion is called “ Cambrian Explosion “. Contemporary biology can point out the fact of the genetic change (DNA, RNA) of living creatures and the explosion, but it cannot explain the cause of it. However, Bergson's concept of “ original impulse “ (élan originel) can explain the emergence of these livings and the change of organizations. In short, big impulses on the genetic level made possible the explosion of genes. These impulses came in various sizes. They caused variations and mutations in genes, and the emergence of new species and organizations. Though until the age of Cambria there were only bacteria, a flagellate and a sponge, after the Explosion animals of 38 different phyla suddenly emerged. The concept of “ original impulse “ proposed by Bergson is indeed adequate for contemporary biology.

Furthermore it can explain the “eyes” that have an indefinite complexity and simplicity and that are a most mysterious organization- e.g. the crystalline lens doing focus adjustment, an iris regulating the quantity of light, the retina that plays the role of the film of a camera, Darwin thought that the eye was so complex that it

was impossible to recognize the step-by-step process of evolution by natural selection. It seemed like that perfect “eye” suddenly emerged in evolutionary history. In 1907, “*L'évolution créatrice*”, Bergson pointed out the peculiarity of eyes and argued that “original impulse” could explain the development of eyes something teleology and mechanism could not explain. This is rightly prophetic. Though one hundred years has passed, his theory is effective even now. Still more, he examined the meaning of evolution with his work.

Il n'est pas douteux que la vie, dans son ensemble, soit une évolution, c'est-à-dire une transformation incessante. Mais la vie ne peut progresser que par l'intermédiaire des vivants, qui en sont dépositaires. Il faut que des milliers et des milliers d'entre eux, à peu près semblables, se répètent les uns les autres dans l'espace et dans le temps, pour que grandisse et mûrisse la nouveauté qu'ils élaborent. Tel, un livre qui s'acheminerait à sa refonte en traversant des milliers de tirages à des milliers d'exemplaires. Il y a toutefois cette différence entre les deux cas que les triages successifs sont identiques, identiques aussi les exemplaires simultanés du même tirage, au lieu que, ni sur les divers points de l'espace ni aux divers moments du temps, les représentants d'une même espèce ne se ressemblent tout à fait. L'hérédité ne transmet pas seulement les caractères; elle transmet aussi l'élan en vertu duquel les caractères se modifient, et cet élan est la vitalité même.

In this part, evolution is compared to the revision of books, and here we should note that Bergson used the words “constant change” in correspondence to evolution. Today, “evolution” is used to mean “improvement”, “development” and “wide changes”. But a certain value concept is mixed- in. “The development of science” means invention and improvement. It is used as the affirmative meaning of reform. Well, does the evolution of creatures mean the creation of new species or the improvement and reform of existing species? Bergson said himself that evolution has a creative aspect but it does not always mean progressive movement. In many cases, there are many standstills and more often, man can see deviations or retreats. If we consider instances of digression, retreat, and extinction, there are many more species that have become extinct than there are existing ones today. According to the paleontologist Simon Conway Morris, the number of species that exist today is about 20 millions, while the number of species that have already become extinct number anywhere from hundreds of millions to a little less than one billion. There are also many species that are on the verge of extinction. Therefore, we cannot say that evolution is always improvement and reform. Stating precisely this, Bergson said that the evolution is “change”. “Man is changing.” Our body is always acting and changing by metabolism. The stomach and intestines move, and an eyeball and eardrum move, too. When we cause an abnormality, and create a hindrance through a change of activity, we become ill. In some cases the heart-beat and blood levels change. A delicate change is possible within a certain frame of DNA. The graph of DNA is not an exact image of actual DNA, but rather an average of statistical data drawn in an easy to understand way. It is the same as a physical experiment. As for calling such a change “evolution”, modern biology will be similar. If we don't interpret it so, we are superior to Plato, Aristotle, Confucius and Buddha. But such a thing is completely impossible. As for evolution, it is proper to interpret it as “change” in general. Still more, evolution is the main system rather than the details of various kinds.

Elles seules nous importent d'ailleurs, car nous ne visons pas, comme le naturaliste, à retrouver l'ordre de succession des diverses espèces, mais seulement à définir les directions principales de leur évolution. Encore ces directions n'ont-elles pas toutes pour nous le même intérêt: c'est de la voie qui conduit à l'homme que nous devons nous occuper plus particulièrement.

It is not a rule of a small kind and small relations in this sentence. But it is to clarify a relation between humans and the animal and plant kingdoms, and to clarify the position of the animal kingdom in the organic world. By that the position of humans is clear. Life diverged from a flow of *élan vital*- vital impulse to a protozoan, a plant, an animal but here, it seems that the intelligence of humans is the highest in wisdom. However, there is a domain where analytical intellect does not extend. That is to say *instinct*. The following fact is a quotation from Fabre. In order to feed its larva, the bee does not kill game but rather paralyzes game and lays its eggs there. The scollid wasp (a ground dwelling wasp, *Scoliidae*) stings the larva of the Sap chafer (a kind of beetle, *Cétoine*) at a single point - one with the motor center of the nervous system. The digget-wasp (a bee with yellow wings, *Sphex à ailes jaunes*) stings a cricket as game in three points 1) the root of neck 2) the rear of the thorax 3) the abdominal region. The wasp stings the nine nerve centers of the green caterpillar in sequence, then, to finish, the wasp grabs the head of the green caterpillar and bites it in a way that does not kill the green caterpillar. It does this in order to paralyze without murdering. Why does the bee know the position of the nerve centers to do such paralysis? Does that ability lie in some kind of instructions? No, it does not. The acquired character is not hereditary and there is no school in the world for the bee. If a bee "knows" it, it would be a level of the learning equal to an entomologist or physiologist. The bee did not actively acquire ("learn") such intellect - it knows it instinctively as organic activity. Bergson defines this intellect as the activity and sympathy of the digget-wasps (*Sphex*) and the green caterpillar.

*Ce sentiment de vulnérabilité pourrait ne rien devoir à la perception extérieure, et résulter de la seule mise en présence du *Sphex* et de la Chenille, considérés non plus comme deux organismes, mais comme deux activités. Il exprimerait sous une forme concrète le rapport de l'un à l'autre.*

In this part, the meaning is that the digget-wasps (*Sphex*) and the green caterpillar are not recognized as two organizations but recognized as two activities. The bee knows the motor centers of the green caterpillar precisely and stings the points depending on the need (degree to paralyze). This ability is already beyond human intellectual understanding (science). Thus this understanding is the duty of philosophy. To explain the ability of such a bee, Bergson concludes as follows:

L'évolution des Arthropodes aurait atteint son point culminant avec l'Insecte et en particulier avec les Hyménoptères, comme celle des Vertébrés avec l'homme. Maintenant, si l'on remarque que nulle part l'instinct n'est aussi développé que dans le monde des Insectes, et que dans aucun groupe d'Insectes il n'est aussi merveilleux que chez les Hyménoptères, on pourra dire que toute l'évolution du règne animal, abstraction faite des reculs vers la vie végétative, s'est accomplie sur deux voies divergentes dont l'une allait à l'instinct et l'autre à l'intelligence.

Torpéur végétative, insecte et intelligence, voilà donc enfin les éléments qui coïnci-

daient dans l'impulsion vitale commune aux plantes et aux animaux, et qui, au cours d'un développement où ils se manifestèrent dans les formes les plus imprévues, se dissocièrent par le seul fait de leur croissance. L'erreur capitale, celle qui, se transmettant depuis Aristote, a vicié la plupart des philosophies de la nature, est de voir dans la vie végétative, dans la vie instinctive et dans la vie raisonnable trois degrés successifs d'une même tendance qui se développe, alors que ce sont trois directions divergentes d'une activité qui s'est scindée en grandissant. La différence entre elles n'est pas une différence d'intensité, ni plus généralement de degré, mais de nature.

In this part, I believe that the theory of instinct of Fabre has been reflected definitively. In that, the name of Fabre is not written. But Bergson learned that the instinct is beyond intelligence and he established his foundation for reality from his own viewpoint. Bergson himself says rightly how man should judge the fact that instinct is beyond intelligence, so that it is in the domain of the philosophy. It has been understood for plants, instinct, reason and three phases conventionally. Human reason is prime then is instinct and last is plant. However, Fabre's study gave an opportunity for the great switch. Bergson faced an instinct that he couldn't resolve. Therefore, Bergson gave the instinct of the hymenoptera an independent position, with reason. By this, the stage that had been regarded as linear evolution, plant~instinct~reason, became three independent activities. It was submitted as a theory to correct an error since Aristotle. Around 1900, the theory of evolution swept over in Europe and America. Therefore, scholars involved in the discussion about evolution began to distance themselves from Fabre. But though in such conditions, Bergson recognized and accepted the results of Fabre. Well, just what is the theory of non-evolution by Fabre that influenced Bergson? Next, we research it.

NON-EVOLUTION BY FABRE

Bergson proposed a magnificent cosmogony and life theory of evolution. Contrastingly, Fabre preached a method of the steady observation and experimentation. Therefore, he did not expound the great metaphysic or theory of evolution as Darwin did. Fabre's works are understandable on an abstract level, but he does not present a clear system. The names of insects appear- scarab, bee, spider and accompanying it, various opinions, contemplations, and recollections are told. It seems to be the "Pensées" of Pascal, the "Essais" of Montaigne. In general, Fabre is referred to as an entomologist. Not only did he collect and classify insect specimens (he collected countless insects), but he also observed and experimented with the behavior of living insects. It is said that he is a pioneer of experimental psychology, ecology and ethology because he studied not only insects, but also swallows, sparrows and cats, and published science textbooks for schools as well as a pictorial book of flora. Thus, he is a biologist and a bio-scientist. Furthermore we can call him a creature thinker, a bio-philosopher because he recites the philosophy of life. It is excellent philosophy to research an insect because the study of insects continues on to those insects' predators, the surrounding climate, the atmosphere, the sunshine and the whole natural world so to speak- even the space. He did not have a philosophical system like Pascal and Nietzsche, but he did talk about living experience and thought as an elementary school teacher. He always watched and observed all things, and thought about how the world was linked

together. Therefore, he seems to be a pioneer of the concept of the ecosystem from the viewpoint that man recognizes the whole living world as the harmony of the universe. Well, what kind of attacks did Fabre have against the evolutionists?

ATTACK OF THE EVOLUTIONAL THEORY

Fabre, who accomplished a longevity of 91 years, used most of his time for the observation and experimentation of various creatures. As for the observation, there is not a single person who measures up to Fabre in terms of sheer quantity and precision of research. The achievement can be said to be a human treasure. In particular, he dedicated about 30 years of his life to the research of the scarab. The study becomes the symbol of Fabre's work. The scarab rounds feces like a ball and rolls it, then carries it to a nest and lays eggs. These habits were mysterious for a long time. It was Fabre's goal to elucidate this. However, the structure of the body was complicated when examined, and the habit was mysterious. Fabre did not at all think that accidental evolution could lead to the appearance of the scarab. The fingers of the scarab, in particular, are missing. Why is this? The evolutionists will say as follows :

On dirait: Les Scarabées ont eu d'abord des tarsi à toutes les pattes, conformément aux lois générales de l'organisation chez les insectes. D'une façon ou de l'autre, quelques-uns ont perdu aux pattes antérieures ces appendices embarrassants, plus nuisibles qu'utiles; se trouvant bien de cette mutilation qui favorisait le travail, ils ont prévalu peu à peu sur les autres, moins avantageux; ils ont fait souche en transmettant à leur descendance leurs moignons sans doigts, et finalement l'antique insecte doigté est devenu l'insecte manchot de nos jours.

The content of this sentence is as follows: All scarabs held fingers at the beginning. When several scarabs lost their fingers at a certain moment in time, and it became convenient, the scarab without fingers became dominant. In contrast, Fabre attacked this theory. The *Geotrupes laevistriatus*, earth boring beetle, which is a relative of the scarab, digs a hole in a much harder soil than the scarab digs. That hole is deep, and resembles the mark left when a person's foot smashes a stone down into a bed of clay. It is somehow like cement.. For this kind of hole, fingers would prove most obstructive. However the creature still maintains its fingers. Is there a reason for this? The evolutionists cannot explain it.

Erasmus Darwin (the grand-father of Charles Darwin) once saw a *sphex* watching a fly about its own size. The *sphex* bit off the head and the stomach of the fly with its mandibles. Two pieces of the fly's wings stuck to the chest of the *sphex* . Before long the wind blew, but the *sphex* was unable to fly well because of the two pieces of the fly's wings. The *sphex* then stopped its flight and cut the wings off. According to the evolutionists, there is evidence of reasoning power or reason in this scene. Contrarily, Fabre attacked those claims. Fabre said that the *sphex* did not remove the wings by reason, but rather took only those parts that were necessary for the larva of the bees due to rudimentary instinct. The fly's wings were worthless, so the *sphex* threw them away. Fabre wrote it all down with irony.

Rabaissier l'homme, exalter la bête pour établir un point de contact, puis un point de fusion, telle a été, telle est encore la marche générale dans les hautes théories en vogue

de nos jours. Ah! Combiné, dans ces sublimes théories, engouement maladif de l'époque, ne trouve-t-on pas, magistralement affirmées, de preuves qui, soumises aux lumières expérimentales, finiraient dérisoirement comme le Sphex du docte Erasme Darwin!

The meaning of this sentence is that when we compare the evolutionary hypothesis of Erasmus Darwin with the experimental light of Fabre, we should laugh at the end when we see the results. As for the third example that attacked evolutionary theory, it is the argument that "crafty wisdom evolves". It has been assumed that a kind of gadfly (*la volucelle*) is an example of the evolution leading a creature to seize bait through the use of mimesis, and to be parasitic to the hornet. Fabre effectively shattered this opinion. At first, he held out a bee that resembled a hornet even more than a kind of gadfly (*la volucelle*). The bee was attacked in a instant, and it was sent out of the den. The hornet is not so foolish that it cannot see through mimesis. It was thought that a kind of gadfly (*la volucelle*) was parasitic on the den of the hornet. However, according to Fabre's persistent observations, it wiped the buttocks of the hornets' larvae and removed the corpse of the nest. In other words, *la volucelle* was not parasitic but cleaned in the nest. The thesis "crafty wisdom evolved" was broken.

Fabre attacked evolutionary theory with such examples. It is said that according to Dr. Legros, Charles Darwin only read one-tenth of Fabre's total documents. Had Charles Darwin read all the writing of Fabre, how would Charles Darwin's evolutionary theory have developed? Still, even one-tenth of Fabre's works was enough if it led Charles Darwin to doubt his own philosophy. Fabre's attack was *that* strong. However, the situation was complicated, and the attack on the evolutionary theory actually ended up contributing to the work of other evolutionary theorists such as Charles Darwin.

FABRE'S CONTRIBUTION TO EVOLUTIONARY THEORY

Fabre's first contribution to evolutionary theory is that, as I mentioned supra, Bergson accepted the exact and precise work Fabre produced regarding insects, and by that Bergson was able to form the theory of instinct in *L' évolution créatrice*. The theory of non-evolution contributed to Bergson's evolutionary theory of creatures. Fabre's observation reached a fundamental field that is beyond the confrontation of evolution and non-evolution.

The second contribution is as follows. Darwin was strongly interested in the research pertaining to a bee's sense of direction (*Cerceris, Bembex*) in "*Souvenirs Entomologique 1*". The correspondence between Fabre and Charles Darwin continued for about two years. They viewed each other as rivals on the surface, but at heart, they respected each other. Charles Darwin argued against Fabre in a letter, stating, "If I wrote down all of my ideas for the evolutionary theory of instinct, I could use many of the facts that you have discovered." To further illustrate:

A sand insect (Phrygane) must flee immediately to avoid the attack of a robber (a diving beetle), take off its wear, and sink to the bottom of a marsh. The need is the mother of talent (The choice and ability to do this derives from the need to do so).

In the mustached cantharis group (*Cérocome*), blister beetles practice the strange custom of eating meat instead of honey. The Labyrinth Spider makes a sand-wall in its nest to protect its offsprings from the invasion of the sphex. Fabre asked himself if this was an instinct that was evolving.

The third contribution is a dream for the future of society by the direct use of solar energy. The offsprings of the poisonous Spider of Narbonne can live only by a sun-beam for several months. The scorpion, too, is similar, and can live without eating or drinking for a number of months. Here, he dreams of a rich society in the future that is without conflicts thanks to the direct use of the solar energy.

Dr. Legros writes the following:

However, though the works of Fabre opposed evolutionary theory, the moral conclusion that they lead to was the same. It is to continue aiming and walking upwards towards ' progress ' that does not stop, has no rival, and breaks through all barriers or obstacles.

BEYOND THE OPPOSITION OF EVOLUTION AND NON-EVOLUTION

I considered the evolutionary theory of Bergson and the non-evolutionary theory of Fabre. We can say that the evolution accepted the result of non-evolution, and non-evolution contributed to the evolutionary theory. I mentioned that as the concept of evolution was mixed with metaphysics and philosophical elements, it did not have the same kind of formal base and system as physics. Finally, I want to conclude with a famous example.

Is the bee's selection of the male or the female offspring evolution or non-evolution? According to the experiments and observation of Fabre, the bee lays a female egg in a large room and lays a male egg in a small room. Male and female selection are usually a decision and matter of heaven - the mysterious and prime example of reproduction. Male and female selection is impossible even for the greatest, most intelligent human beings. But, at least, man can recognize the gender of a fetus through inspection to some extent. There, we can understand how an X chromosome and a Y chromosome function. But human beings cannot select the gender of a baby. Selection is impossible even for the highest human beings, but it is easily possible for the bee. Fabre attached a partition to the hive and made a room. He arranged a big room and a small room respectively. Then the bees chose a male egg for the small room, and a female egg for the big room. This kind of selection was repeated again and again, many time over. Fabre was convinced that ;

“The bee performs a male and female selection intentionally.“ Why is that? An apiarist in Germany provided an answer. There is a thing called the sperm sac and it collects fertilized sperm in the bee. The bee performs a male / female selection by utilizing this sperm sac. So then, is the ability for this kind of selection a product of evolution or non-evolution? From my viewpoint, I say nothing. Rather, both the evolution and non-evolution are only elements in a set, in one single kind of interpretation. It is not the whole of life. Man tends to only see things in terms of

evolution or non-evolution when studying relations between human beings and other living creatures. It is only an attributive intellect limited to biology. Life and space, which man cannot fully express, are the whole, and science has only limited it with words. The logic of the conventional European philosophy is based on a law of alternatives: "A" or "B", "true" or "false", "yes" or "no". We have classified study and research in the academic world through such analysis, understanding of alternatives quite entirely. And in the history of philosophy, the study unfolded such that this kind of "law of alternatives" approach was the only one practiced and considered. However, I want to propose a different new logic, scientific understanding conventionally here. If man says that it is evolution, it is evolution. If man says that it is non-evolution, it is non-evolution. Man can say nothing. If man says that it is, it exists. If man says that it is not, it does not exist. But man cannot say whether something exists or does not exist. As this logic transcends nothingness and existence, I call it the logic of "transcendental nothingness". I hope to expound this understanding about evolution and non-evolution and about science to the world.

From this viewpoint, what kind of significance does the research of Bergson and Fabre have? Conventionally, the study about Fabre in Japan has been understood from the beginning as an enthusiasm for insects- namely, a hobby-like fascination with the world. In his own country of France, Fabre's work seems not to be loved as much as it is in Japan. From ancient times, the Japanese people have liked the sound of things like insects and wind so much that a "bell cricket temple" was built in Kyoto. And the Japanese call themselves a race of "taste". The inclination for liking insects, like various tastes or hobbies, lies in one's feeling, not any measure of reasoning or philosophy. However, insects link to the surrounding environment, and as symbolized by Fabre, to have a fascination with insects links to the rest of the earth, the whole of nature- that includes plants, animals, water, soil, air, temperature and weather. It is not limited to insects; thus, Japanese people's enthusiasm and love of insects also links to a love of nature in general. *Insectphilia* is to love nature, and it is "life" to spread about and through the natural whole, to contact "élan vital" as Bergson would say. Life is union to the "way" "one" "nothingness" of China, "Purana" of ancient India. Japanese insectphilia involves a mind that loves a flow of the natural breath of life, a stream of life and impulse (élan), and they exceed feeling. Still more they unite with natural life - that is the true meaning of "Intuition". In the European Philosophy mentioned above, this kind of mind, this way of thinking was not expressed definitely. The love of this life is connected to Fabre's intuition of life, and expresses the keenness of the Japanese intuitive power. There is one reason why a Japanese person might like Fabre. There is a philosophical base that is not simply a feeling of *insectphilia*, but "Intuition of Life". The "Intuition of Life" is the philosophy itself of Bergson. Here we can find a bridge that extends beyond France, beyond Europe, and connected with the spirit and philosophy of Asia. The "Intuition of Life" is able to guide academy and philosophy freely without cultural or national barriers and open a new horizon with the synthesis of European and Asian philosophy.

Ramiro Délio Borges de Meneses

Professor no Instituto Politécnico de Saúde do
Norte – Gandra e Famalicão
E-mail: ramiro.meneses@ipsn.cespu.pt

A hospitalidade como “solicitude”: valor e sentido das tarefas segundo Ricoeur

Abstract

Ricoeur focuses your attention about hospitality according the human diligence. But in this way there are so many subjects to the moral and ethics differences by the way in the self respect, from the Kantian thinking to the New Testament positions . Meanwhile, I thing so that Ricoeur has formulated a new concept to hospitality. Therefore the hospitality is the solicitude of tasks step by step with the Other priority.

INTRODUÇÃO

Segundo Ricoeur, o bem para o Outro, enquanto Outro, será a “solicitude” e esta poderá ser descrita como “o Eu para o Outro”.¹ O conceito de “solicitude”, em P. Ricoeur, encontra-se relacionado com a “estima de si”. Daqui que a hospitalidade será uma estima entre um anfitrião e um homo mendicans. A hospitalidade é igualmente um Eu (Marta e Maria em Betânia) para o Outro (Jesus Cristo, como hóspede), segundo o apotegma de Lucas: 10, 38-42. A hospitalidade é solicitude, uma vez que a encontramos expressa na expressão de Cristo: Martha, Martha sollicita es (Lc10,41). A atenção do Eu (Marta) ao Outro (Jesus) implica a existência da “preocupação”, que se traduz pelo verbo *mirmenao*, dado que Marta tinha muitas “tarefas” (*διακόνια*) para realizar. Estava atarefada com “muitas coisas”. O interesse centrará os recursos no motivo, dirigido à minha atenção e à minha acção no serviço.² As suas acções estavam motivadas por esse interesse. O de servir o melhor possível o hóspede. Logo, essa procura restabelece a condição do Outro, que motivou a minha atenção, que determinou procurar o bem do Outro.³

1 Cf. Paul RICOEUR - Lectures1, Autour de politique, Paris: Éditions du Seuil, 1989, 256-269.

2 Cf. Joaquim PINHEIRO - “Relação entre médico e paciente”, in: Ana Sofia CARVALHO; Walter OSSWALD (coord.) - Ensaio de Bioética, Lisboa: Universidade Católica Editora, 2008, 33.

3 Ibidem.

Ricoeur afirmou que a bondade é definida, em várias línguas, como a qualidade ética dos objectivos da acção e da orientação da pessoa para o Outro. Pressupõe-se, portanto, que a bondade da acção corresponde à orientação para o Outro, que o critério de avaliação da bondade da acção não é o Eu, o meu interesse, mas o interesse do Outro.⁴

A SOLICITUDE NA HOSPITALIDADE: O SENTIDO DO SENTIDO

A solicitude é, portanto, a postura eticamente adequada à relação entre o Eu (Marta e Maria) e o Tu (Jesus Cristo) em Betânia. A solicitude, em Betânia, foi o “interesse do Outro-estranho” (Jesus Cristo). M.Renaud considera que a solicitude e o cuidado são as consequências imediatas do encontro do “eu” com o “outro”⁵, que tem a sua expressão narrativa em Betânia, bem como na solicitude de um Samaritano. O Samaritano prestou cuidados ao Desvalido (Lc10,34).

Mesmo psicologicamente falando, a solicitude está relacionada com a “estima de si mesmo” ou como gostar de si mesmo. Viver a solicitude aumenta a nossa auto-estima. Na permuta entre a estima de si e a solicitude, está patente a equivalência entre o Eu e o Outro. Esta semelhança permite dizer que Eu não me estimo, se não estimar o Outro, como a mim mesmo, segundo o pensamento de Silveira de Brito.⁶

Ao passar da exigência da estima de si, para a dimensão da solicitude e para a exigência do respeito por “outrem”, segundo Silveira de Brito, têm que se explicitar os desafios da “Regra de Ouro”, que pode ser apresentada de forma negativa: “não faças ao teu próximo, o que detestas, que te seja feito”, mas positivamente será “o que vós quizerdes que os homens façam, fazei-lhe vós também”.⁷ A formulação positiva torna mais clara a dimensão plesiológica, bem com - o o sentido da beneficência, que induz algo em favor do próximo. Com efeito, a formulação negativa deixa em aberto o domínio das coisas não proibidas. Segundo a lógica, surge uma “norma de reciprocidade”, uma vez que “a reciprocidade exigida destaca-se sobre o fundo da pressuposição de uma dissimetria inicial entre os protagonistas da acção, dissimetria que coloca um na posição de agente e outro na de paciente”⁸.

As relações implícitas, nesta dissimetria, podem ser “ocasião de violência”, que reside no poder exercido sobre uma Vontade, dado que Ricoeur distingue entre “poder sobre” e “poder em comum”. Este “poder sobre” vai desde a influência, ao assassinato ou à tortura, de tal forma que Ricoeur esboça uma fenomenologia da violência e das suas formas mais frequentes, quando se refere no seguinte

4 “Je parle ici de bonté :il est, en effet, remarquable que, dans de nombreuses langues, la bonté se dit à la fois de la qualité éthique des buts de l’action et de l’orientation de la personne vers autrui, comme si une action ne pourrait être estimée bonne, si elle n’était faite en faveur d’autrui, par égard pour lui” (Paul RICOEUR - Soi-même comme un autre, Paris : Éditions du Seuil, 1990, 222).

5 Michel RENAUD - “Solicitude e Vulnerabilidade”, in: Cadernos de Bioética, 13 (1997), 5-7.

6 Cf. José Henrique Silveira de BRITO - “A ética de Paul Ricoeur. a articulação entre o teleologismo e o deontologismo”, in: Cuadernos Salmantinos de Filosofía, 35 (2008), 463.

7 Cf. Ibidem, 462- 463.

8 “... la réciprocité exigée se détache sur le fond de la présupposition d’une dissymétrie initiale entre les protagonistes de l’action-dissymétrie qui place l’un dans la position d’agent et l’autre dans celle de patient” (P. RICOEUR - Soi-même comme un autre, 255).

tom: “a diminuição ou destruição do poder fazer do outro (...) a destruição da estima de si, como a tortura, (...) a humilhação (...) que não é outra coisa que a destruição do respeito por si”⁹, a violência dissimulada na linguagem, a violência do ter, a astúcia e a violência sexual. Em todos estes casos, o “poder em comum” é transformado em “poder sobre” ou em dominação. Assim, “a moral responde à violência. E, se o mandamento não pode deixar de revestir a forma de interdição, é precisamente por causa do mal: a todas as figuras do mal responde o não da moral. Aí reside, sem dúvida, a razão última para a qual a forma negativa da interdição é inexpugnável”¹⁰. Segundo Ricoeur, o deontologismo kantiano parece ser incapaz de se dar ao “respeito pelo outro”, como verdadeira dimensão e isto poderá dever-se às duas fragilidades da Moral Kantiana:

- uma desconfiança sobre as morais do sentimento;
- incapacidade para assumir a alteridade.

Quanto à primeira tese, é conhecida a posição que o filósofo de Königsberg apresenta sobre a “Regra de Ouro”, como se poderá asseverar na seguinte afirmação de Ricoeur: “Esta desconfiança explica-se pelo carácter imperfeitamente formal da Regra. Esta pode, sem dúvida, ser mantida parcialmente formal, enquanto ela não diz que aquilo que outrem amaria ou detestaria, que lhe fosse feito. Em contrapartida, ela é imperfeitamente formal, na medida em que faz referência a amar e a detestar, ela introduz, assim, alguma coisa da ordem das inclinações”¹¹.

Para Kant, a lei moral (*moralisches Gesetz*) tem a sua origem na “*Vernunft*” (razão) e, eticamente falando, a “*moralisches Gesetz*” (lei moral) constitui a *cognoscendi ratio* (razão do conhecer) da “*Freiheit*” (liberdade)¹², como espera imediata e universalmente compulsiva da presença da liberdade no querer humano, dado que a “*Gesetz*” é o princípio objectivo válido para a conduta de todos os seres racionais. In *lato sensu*, as leis morais são todas “as leis da liberdade” (*Gesetze der Freiheit*) por diferenciação das “leis da natureza” (*Gesetze der Natur*), cujo fundamento transcendental é objecto do “interesse especulativo” da “razão” (*Vernunft*), enquanto que a “Regra de Ouro” tem origem fora da “*Vernunft*” (razão). A natureza do amor do discípulo de Jesus Cristo tem como duplo mandamento: amar a Deus e ao próximo. Será, pois, um meio para alcançar a vida eterna e participar do *Verbum Aeternum* (Palavra Eterna). Servir faz parte do amor e o amor implica o serviço. Eis, então, porque a hospitalidade se revela como acolhimento agápico, que termina num acolhimento diaconal, e vice-versa, tal como se ensina no apólogo de Betânia.

9 *Ibidem*, 257.

10 “A chaque fois la morale réplique à la violence. Et si le commandement ne peut manquer de revêtir la forme de l’interdiction, c’est précisément à cause du mal : à toutes les figures du mal répond le non de la morale. Là réside sans doute la raison ultime pour laquelle la forme négative de l’interdiction est inexpugnable” (*Ibidem*, 258).

11 “Cette méfiance s’explique par le caractère imparfaitement formel de la Règle. Cette-ci peut sans doute être tenue pour partiellement formelle, en ceci qu’elle ne dit pas ce qu’autrui aimerait ou détesterait qu’il lui soit fait. En revanche, elle est imparfaitement formelle, dans la mesure où elle fait référence à l’aimer et au détester : elle introduit ainsi quelque chose de l’ordre des inclinations” (*Ibidem*, 259-260).

12 Cf. Emmanuel KANT- Critique de la Raison Pratique. Tradução do alemão por F. Ricavet e F. Alquié, Paris : Presses Universitaires de France, 1960, 26 ; Cf. Immanuel KANT-Kritik der praktischen Vernunft. Herausgegeben von Karl Vorlaender, Leipzig : Verlag von Felix Meiner, 1915, 25-27.

O AMOR AO PRÓXIMO NA HOSPITALIDADE: A EXEMPLARIDADE

O sentido do “amor ao próximo”, oralmente ou por escrito, era vivido por Jesus, provavelmente conhecedor do breve escrito moral dos “Dois Caminhos e da Regra de Ouro”, dessa época, que encontramos incorporado no Sermão do Monte (Mt 5,1-12).¹³ Assim, o mais conhecido é o duplo mandamento do amor a Deus e ao próximo (Lc10,27), resultante da combinação da Lei da Antiga Aliança (Dt 6,5s e Lv19,18). Foi o judaísmo helenístico que viu no “decálogo” a síntese da Torah. Mas, o judaísmo farisaico-rabínico considerava que o “decálogo”, imposto por Deus a todo o povo, na Aliança do Sinai, significava um menosprezo pela Lei de Moisés e este receio fez com que esta corrente excluísse o “decálogo” dos textos da Shema.¹⁴ Os sinópticos usam “com toda a tua mente”, mas este versículo não aparece nos LXX. Mateus eliminou “com todas as tuas forças”. Lucas une os dois mandamentos, evitando a repetição de “amarás” (ἀγαπήσεις). Lucas coloca δίανοία (serviço), ao fim, para dar tonicidade à palavra e à vida do amor. A καρδία (coração) é e será afonte da “força da alma”, que não será mais diferenciável se e quando se ama a Deus. Muito claramente, Lucas reflecte sobre o amor a Deus na óptica do amor em favor do próximo, elemento determinante para a compreensão do amor a Deus.¹⁵ O amor ao próximo é uma exemplaridade plesiológica.

A hospitalidade tem de se manifestar num duplo amor, expresso em dois versículos da Lei de Moisés: Dt 6,5 (amor a Deus) e Lv 19,18 (amor ao próximo). A adesão obrigatória a um só amor (Lc 16,13) não impede o serviço ao próximo, tal como se observa na hospitalidade de Betânia. Se o discurso atinge o extremo do amor ao próximo, que consiste no amor aos inimigos (Lc 6,27-31), então o legista, nesta narrativa de Lucas, contenta-se com uma formulação (Lv 19,18), que coincide, no seu conteúdo, com a “regra de ouro” (Lc 6,27-31).¹⁶ No Antigo Testamento, foi a Torah a norma de vida religiosa, moral e social de Israel.¹⁷ Não sabemos, com precisão, as ipsissima verba Jesu ¹⁸, ditas em língua aramaica e como respondeu Jesus. Mas, pela transmissão que nos fazem os Sinópticos, apesar de divergências, coincidem, fundamentalmente, na resposta do “legista”. Pelas palavras do texto, o νομικός (doutor da Lei) responde justapondo os dois mandamentos. Perguntam-lhe por um e respondeu com dois.

Com a ajuda da história da formação do texto bíblico, para chegar a conhecer, com grande probabilidade, a história da redacção da resposta de Jesus, poderíamos dizer que o “legista” referiu literalmente: amarás o teu próximo, como a ti mesmo. Não existe outro mandamento maior do que este. Só que Mateus, influenciado

13 Cf. W. ZIMMERLI - La Ley y los Profetas, para la comprensión del antiguo testamento. Tradução do alemão, Salamanca: Ediciones Sígueme, 1980, 92-94.

14 Cf. A. PARROT - Le Temple de Jérusalem, Paris : Deluchaux et Nestlé, 1962, 77-79.

15 Cf. H. SCHUERMAN - Il vangelo di Luca, Comentário Teológico del Nuevo Testamento, segunda parte, I. Tradução do alemão, Brescia: Paideia, 1994, 204.

16 S. LÉGASSE - E chi è il mio próssimo?, studio sull'oggetto dell'agape nel Nuevo Testamento. Tradução do francês, Roma: Dehoniane, 1991, 116.

17 Cf. F. CRÛSEMANN - The Toráh, theology and social history of Old Testament Law. Tradução do alemão, Edinburg : T and T Clark, 1996, 13-15.

18 Cf. J. JEREMIAS, - Les Paroles de Jésus, Le Sermon sur la Montagne. Tradução do alemão, Paris : Éditions du Cerf, 1963, 47.

pelo breve tratado moral Os Dois Caminhos (este é o caminho da vida: primeiro amarás a Deus, que te criou; segundo, ao próximo como a ti mesmo), terá juntado o primeiro mandamento ao segundo, para chegar à redacção final.¹⁹ No Novo Testamento, quando se fala no “amor desinteressado” supõe tratar-se de uma entrega generosa, buscando o bem do próximo, sem dar importância à recompensa e sem condições (1 Cor 13,1-5). Será este que está presente na hospitalidade. A hospitalidade vive com e desta “dimensão agápica”. Quanto à doutrina, Lucas aproxima-se de Mateus e Marcos ao reconhecer que Cristo é a manifestação da misericórdia do Pai.²⁰ A plesiológia determina a exemplaridade do amor ao próximo, porque o seu fundamento encontra-se no amor a Deus.

Trata-se, pois, de uma sentença da sabedoria popular, tão antiga quanto o livro de Tobite, onde o ancião recomenda ao seu filho: “Não faças aos outros o que não queres, que te façam a ti.” (Tb 4,15). Também o rabino Hillel, contemporâneo de Jesus, enunciava e nele resumia toda a Lei: “Não faças ao teu próximo, aquilo que a ti te molesta.”²¹ Jesus Cristo, segundo Mt 7,12 e Lc 6,31, recolhe a mesma “regra de ouro” e coloca-a no centro da vida nova do Reino, dando-lhe outro sentido (Mt 7,12). E acrescenta como Hillel: “porque esta é a Lei e os Profetas”. Quer isto dizer que, para Jesus, o Antigo Testamento se resume nesta “regra de ouro”, que vem a ser o versículo do Lv 19, 18. Com a mesma orientação dos antigos profetas (Is 1, 11-17; Am 5, 21-27), mas o ensinamento resume-se no versículo de Os 6,6: “quero a misericórdia e não os sacrifícios”, Jesus refere este versículo, que vem citado 2 vezes em Mt 9,13; 12,7; ensinando-nos que o amor ao próximo está para além do “culto”. E é, precisamente, esta a vivência do Bom Samaritano.²²

Como salienta J. Carreira das Neves, o tema do caminho é de tal modo importante, na catequese de Lucas, que o verbo πορεύω / πορεύομαι (caminhar, transportar, enviar) aparece 51 vezes nos Evangelhos e 37 no Evangelho dos Apóstolos (Actos), bem como na hospitalidade de Betânia. A vida de Jesus foi um caminhar, entre os homens, pelo amor ao próximo com a “ternura” de Deus-Pai.²³ A pergunta sobre o primeiro e maior mandamento não é exclusiva do judaísmo helenístico e tão pouco é estranha ao judaísmo palestinese, devendo ser pressuposta como pergunta na pregação de Jesus. A compreensão judaica da Lei corresponde à recusa da questão sobre um princípio da Lei. O resumo da Lei (Torah), pelo mandamento do amor a Deus e ao próximo, deve designar-se, em Mateus e Marcos, como elemento específico da pregação de Jesus, mesmo quando o judaísmo, isoladamente, poderia ser capaz de fazer breves exortações paranéticas.²⁴ A hospitalidade é um “permanente caminhar” na e pela misericórdia.

19 Cf. R. O. ORCAJO - “La Caridad al prójimo en el Nuevo Testamento”, in: Teología Iusi, 20 (1998), 48-49.

20 Cf. C. SPICQ - Agápe dans le nouveau testament, analyse des textes, Tradução do alemão, Paris: Licoffre, 1996, 153.

21 Cf. W. ZIMMERLI - La Ley y los Profetas, para la comprensión del antiguo testamento, 92-94.

22 Cf. J. VERMEYLEN - Le Dieu de la promesse et Le Dieu de l’Alliance, Paris :Éditions du Cerf, 1986, 195-296.

23 Cf. J. Carreira das NEVES - “A Catequese como chave hermenêutica dos Evangelhos Sinópticos”, in: Didaskalia, 28 (1998), 115.

24 Cf. G. BORNKAMM - Estudios sobre el Nuevo Testamento, 172-173.

ENTRE A ALTERIDADE E A SOLICITUDE: A SOLUÇÃO

A segunda fragilidade de Kant será a incapacidade para assumir a alteridade. O seu deontologismo é capaz de ter em conta a pluralidade das pessoas, o que está patente no uso que Kant faz de expressões como “homem”, “todo o ser da razão”, “natureza racional”, “humanidade”, mas apresenta-se como incapaz de assumir a alteridade: “na medida em que expressões, tais como: “o homem”, “todo o ser racional”, “a natureza racional”, a alteridade é como que impedida de se desdobrar para a universalidade que a encerra pelo viés da ideia de humanidade”.²⁵

Assim, no entender de P. Ricoeur, a voz da “solicitude” pede que a pluralidade das pessoas e que a sua alteridade não seja obliterada pela ideia englobante da humanidade.²⁶ A solicitude, tal como se vivenciou em Betânia, é uma preocupação pela “diaconia” (serviço), na aplicação das “leis da tenda”, que são leis da hospitalidade. A hospitalidade participa desta “alteridade oblativa”, que não vem expressa no imperativo categórico de Kant. O imperativo categórico comanda, imediata e incondicionalmente, o nosso “arbitrio” (Willkuer). Este imperativo “não diz respeito à matéria da acção” (betrifft nicht die Materie der Handlung), não depende de nenhum fim exterior à acção ou que possa, através dela, ser atingido. Logo, o imperativo categórico é um conceito sintético a priori, uma vez que estabelece a síntese entre a vontade e a lei moral, que a deve determinar. Ele remete para as tarefas da realização do “dever” (Pflicht) da ordem incondicionada da Razão Prática. O imperativo categórico relaciona, compulsivamente e sem apelos, a nossa faculdade de desejar com a forma e o princípio da acção e não com o seu resultado material.²⁷ A hospitalidade não reside num imperativo categórico, mas antes num “acolhimento poiético”. Trata-se, pois, de um “compromisso poiético”, que se manifesta num duplo amor expresso em dois versículos da Lei de Moisés: Dt 6, 5 (amar a Deus) e Lv 19, 18 (amar ao próximo). A adesão obrigatória a um só amor (Lc 16, 13) não impede o “serviço ao próximo”.²⁸ A hospitalidade apresenta-se como uma “diaconia plesiológica”.

A solicitude é uma “dimensão da hospitalidade”, tal como a encontramos narrada em Lc 10, 38-42. Assim, surge, nesta narrativa, a “dimensão poiética”, representada nos contra-dons (tarefas da casa) de Marta. A solicitude surge como um serviço, sendo caracterizado como a dimensão litúrgica em Betânia. A hospitalidade, desde o acolhimento à solicitude das tarefas (Lc 10,38-42), é um “acto poiético”, constituindo-se como um “acolhimento agápico”, sem deixar de ser um “acolhimento litúrgico”. E se o apelo da alteridade, única e singular, nunca chega a apresentar-se como o acolhimento da “audição da palavra” (Maria) e pela solicitude de Marta, parece um hino ou um poema. A hospitalidade é um “poema”, que se diz e se aprende “de cor” (pour coeur), isto é, emerge como uma voz, no mais íntimo do próprio, no “coração” (coeur). Assim, o pensa Derrida: “Não há poema sem acidente, não há poema que não se abra como uma ofensa, mas que não seja também como algo que magoa. Chamarás poema, um encantamento silencioso, à ofensa

25 Cf. P. RICOEUR - *Soi-même comme un autre*, 263.

26 Cf. *Ibidem*, 264.

27 I. KANT - *Fundamentação da Metafísica dos Costumes*, 111.

28 Cf. Ramiro Délio Borges de MENESES - *O Desvalido no Caminho. O Bom Samaritano como paradigma da humanização em saúde*, 29.

sem voz, que de ti eu desejo aprender de cor”.²⁹ Toda a hospitalidade se descreve como uma poética, porque aplaca a ofensa áfona.

A solicitude implica a *διακόνεια* (preocupação pelo serviço da casa), ou seja, as “muitas coisas” que falou Jesus a Marta. A solicitude é um “serviço ao hóspede”. É um cuidado. Toda a hospitalidade é um “cuidado” ao homo mendicans.

A primeira manifestação do acolhimento concretiza-se nos “serviços ao hóspede”: dar-lhe água para lavar os pés (Gn 18,40; 19,4; 24,32), dar-lhe de comer e de beber (Gn 24,54; Jm19,4), possibilitar pernoitar (Gn19,2) e dar comida aos animais (Gn 24,14; 13,19), sendo solitudes comuns, de quem acolhe um forasteiro. Trata-se, pois, da prática do “dever da hospitalidade”, vivida como norma ética. Aqui estão “as leis da tenda”, que são leis da hospitalidade. A pessoa, que acolhe e que, portanto, aceita o hóspede, compromete-se a servi-lo. Por causa desta solicitude, encontramos, no serviço do hóspede, os próprios homens, as mulheres, ricos e pobres, e, naturalmente, familiares, mesmo estranhos, bem como escravos. Quem assume a responsabilidade é aquele que alberga, se bem que é “toda a casa” (*οικία*) que se coloca à disposição do hóspede (Gn 18,6-8). A hospitalidade exige uma casa. Um espaço físico para que, depois, se origine um espaço plesiológico de acolhimento e de “amizade” (*philia*). Novamente, entre a alteridade e a solicitude, encontramos a “plesiológica” como a verdadeira solução fenomenológica para a hospitalidade. A solução para a hospitalidade está na na “vida boa”. Na eudaimonologia.

CONCLUSÃO

A hospitalidade refere-se como contra-dom, expresso na solicitude das tarefas, para bem receber o hóspede. O texto de Gn,18 refere as solitudes da hospitalidade, descrevendo, com precisão, as “cinco leis da tenda”: porta aberta, lavar os pés, alojar, dar de comer e ajudar para prosseguir viagem. Estes elementos entram, mais ou menos, de forma explícita, na atitude do serviço. São o “serviço” (*διακόνεια*) ao hóspede, dentro de casa.³⁰ Da mesma forma, em Gn 24,28-32^a, surge uma narrativa da hospitalidade, que manifesta, com muito colorido, as atitudes

29 “Pas de poème sans accident, pas de poème qui ne s'ouvre pas comme une blessure, mais que ne soit aussi blessant. Tu appelleras poème une incantation silencieuse, la blessure aphone que de toi je désire apprendre par cœur” (Jacques DERRIDA - *Psyché: Invention de l'autre*, Paris : Éditions Galilée, 1987, 307).

30 Segundo Hesíodo e Homero, a *oikia/oikos* era a “casa”, habitação, estadia. Deriva do termo proto-indo-europeu *ed-*, com o sentido de espaço onde vivem pessoas, substâncias, etc. Originou o termo latino *Aedes* (casa rica e abastada de um Senhor), bem como o termo grego *oikos*. Também, segundo a gramática diacrônica, residência ou domicílio. Mas, na Odisseia, surge com o sentido de família, as pessoas que vivem ou co-habitam o mesmo espaço. Curiosamente, em algumas rapsódias da *Iliada*, aparecer com o sentido de substância. Da mesma forma, expressa-se na epica jônica com o sentido de “household goods.” Iguamente, em Heródoto, referencia-se com o significado de Templo, dedicado a um Deus. Corresponde ao termo latino *domus*; -us (raiz sanscrita: *dom/dem*), que significa “casa do Senhor”, palácio (Cf. LIDDELL; SCOTT'S - *Greek-English Lexicon*, the seventh edition, Oxford: At the Clarendon Press, s/d, first edition, 1889, 546; Cf. Paul CHANTRAINNE - *Dictionnaire Étymologique de la Langue Grec*, III volume, Paris: Librairie C. Klincksieck, s/d; Cf. A. ERNOUT; A. MEILLET - *Dictionnaire Étymologique de la Langue Latine, Histoire des Mots*, Paris: Librairie C. Klincksieck, 1932, (*domus*), 270-272). Em Cícero, aparece com o sentido da casa, como símbolo da família: *domus te nostra tota salut* (Marcus Tullius CICERO-*Attica*, 4,12 (ibidem, 270); Franz PASSOW et alii - *Handwoerterbuch der Griechischen Sprache, zweiten banden*, Leipzig: Vogel, 1852, 415. A hospitalidade é a familiaridade da casa. A hospitalidade é a cultura da casa e a casa como família.

de quem “acolhe”. Neste relato, desponta, também, a “presteza” como apanágio da hospitalidade. Assim, não é estranho que o motivo do serviço esteja descrito com grande vivacidade, ressaltando a solicitude.

A solicitude é uma forma permanente de realizar os serviços ao hóspede. Eticamente, quanto mais solícito, mais hospitaleiro me afirmo. É uma lei de proporcionalidade directa, que formalmente se poderá enunciar: $h = k.s$ (h = hospitalidade; s = solicitude e k = constante). A hospitalidade depende da solicitude. Quanto mais solícito, mais hospitaleiro. Segundo esta lei, toda a solicitude é hospitalidade e toda a hospitalidade é solicitude.

Os relatos veterotestamentários, sobre a hospitalidade, não se detêm somente nestas solitudes ou no acolhimento físico. O hóspede é “homem da palavra”, é o que traz notícias. Logo, é o “homem que fala” (Jm 13,11). In lato sensu, na acção do hóspede, e não no conteúdo de suas palavras, emerge a realidade da Palavra como em Lc 10,38-42. Há uma forte relação entre o hóspede e a palavra. Uma das leis da hospitalidade consiste na “escuta da palavra”. “Ouvir o hóspede” é, também, uma das leis da tenda.³¹ A hospitalidade é uma vocação e uma vivência agápica entre o acolhimento e a solicitude. Apresenta-se a hospitalidade como um “contra-dom” por meio da solicitude. Esta será o “contra-dom” da hospitalidade, porque se adquire no “acolhimento diaconal”, tal como se vivenciou, em Marta, pelo apólogo de Betânia. A posição de P. Ricoeur é hermenêutica, enquanto qzuec o conceito de hospitalidade está dependente da desconstrução. A Ética é “hospitalidade” segundo Derrida : uma vivência cultural e uma vida do outro em mim como difereença.

ANGELICUM – international paper/ Rome – Holy See

31 Cf. Isabel M. FORNARI-CARBONELL - La Escucha del Huésped (Lc 10, 38-42), La hospitalidad en el horizonte de la comunicación, Estella: Navarra, 1995, 119-122.

Dagmar Marková

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

E-mail: dmarkova@ukf.sk

Stanislava Lištiak Mandzáková

Pedagogická fakulta PU v Prešove

E-mail: stanislava.mandzakova@unipo.sk

Filozofické zdroje Adlerovej etiky / Philosophical Sources of Adler's Ethics

Abstract

In this article we indicate some philosophic sources and inspirations from Alfred Adler. Adler's theory is considered as applied ethic and is saturated by ethic. In this context we describe how Adler's theory is inspired by Darwin, Marx, Nietzsche and Kant theory. We intend on Adler's approach in context of Socrates style. At the conclusion we point to secular ethic of Alfred Adler and describe some connexions of this theory to religion.

Key words: ethics, morality, values, philosophy, individual psychology, Adler's ethics, applied ethics

ÚVOD1

Individuálnu psychológiu možno považovať za aplikovanú etiku. Jadrom tejto etiky je práve ústredný pojem adlerovskej teórie – tzv. „cit pre spolupatričnosť“. Ako uvádza Ansbacher a Ansbacherová (1956/1964) pri koncepte individuálnej psychológie ide o humanistickú a celostnú psychológiu, ktorá je orientovaná na duševne zdravého človeka.

Sociálne a humanistické zmysľovanie je inšpiráciou a zdrojom všetkých Adlerových štúdií². V tomto kontexte, podľa Rattnera a Danzera (2007) bol Adler pripravený uznať len také myšlienky, hnutia alebo ľudí, ktorí/é vytvorili trvalé hodnoty pre verejnosť.

1 Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA č. 2/0015/12: Životné štýly, normy a ich prekračovanie: cesty k osobnej spokojnosti a spoločenskej prosperite a čiastočne aj VEGA č. 1/0286/14: Behaviorálne a postoje atribúty sexuality mládeže s ľahkým mentálnym posilnutím v kontexte rizika a prevencie.

2 Pozri viac v Marková (2012).

Podľa Cakirpalogla (2004) pozitivismus a pragmatizmus z prelomu 19. a 20. storočia určovali hlavný smer vývoja nových vedeckých disciplín vrátane psychológie. Tiež biologizmus, ktorý vznikol z Darwinovej evolučnej teórie, určoval názor na organizmus ako na energický systém, ktorého základnými funkciami sú adaptácia a reprodukcia. V týchto akademických súvislostiach zostal vplyv kultúrnych a sociálnych činiteľov na okraji vedeckých úvah o osobnosti. Vplyvom nepriaznivých okolností aj psychoanalýza dlhodobo uviazla vo svojom konzervatívnom postoji o pudovej determinácii osobnosti. Na druhej strane sa rýchlo rozvíjala antropológia a sociológia, ktoré poukazovali na existenciu kultúrnych a sociálnych špecifik a rozdielov medzi príslušníkmi a príslušníčkami jednotlivých etnických a sociálnych skupín. Koncom 19. storočia začínajú do psychológie a psychoanalýzy prenikať idey sociológie a antropológie, podľa ktorých je človek viac determinovaný spoločnosťou, v ktorej žije, než biologickými činiteľmi. Tieto názory prenikali aj do psychoanalýzy, kde sa dostávali do rozporu s klasickým Freudovým modelom a začali ho pretvárať v duchu nových tendencií (Kankus, 1998). Postupne sa teda tieto poznatky stali aktuálnymi aj pre psychoanalýzu – prejavil sa nátlak zo strany kritikov a kritičiek presvedčených o nevyhnutnosti prehodnotiť niektoré základné názory. V okruhu tzv. sociálnych psychoanalytikov – A. Adlera, K. Horneyovej, H. Sulivana, E. Fromma, H. Marcuseho, I. Carusa a i. – bol zdôrazňovaný význam sociálnych činiteľov pre vývoj jedinca ako tvorivej a slobodnej bytosti. Títo/tieto sociálni/e reformátori a reformátorky priblížili psychoanalýzu k existenciálnej filozofii a psychológii.

Alfred Adler bol síce označovaný za sociálneho psychológa, ale bol aj filozofickým psychológom. Nazeral na filozofiu ako súčasť humanitných vied v protiklade s prírodnými vedami. Filozofické pozície, na ktorých stoja názory Alfreda Adlera, sú teda vymedzené filozofiou života, novokantovstvom a socialistickými ideami. Podľa Krankusa (1998) treba v tomto duchu chápať aj jeho filozofiu kultúry, diametrálne odlišnú od Freuda.

DARVINIZMUS

Adlerova teória je inšpirovaná darvinizmom. Adler vidí človeka ako vyvíjajúcu sa ľudskú bytosť, ktorá sa usiluje o dokonalosť a prekonávanie latentne pôsobiaceho pocitu menejcnosti. Keď sa individuuum čo možno najviac a najrozmanitejšie rozvíja, tak to slúži najlepšie spoločnosti a ľudskej budúcnosti.

V prepojení teórie Charlesa Darwina a konceptu individuálnej psychológie je život stálym prispôbením sa vonkajšiemu svetu, ale aj prekonávaním ťažkostí. V oblasti kultúry skupiny a kultúry, ktoré sa dostanú na scestie vývoja, nemôžu obstať vzhľadom na budúcnosť. Ľudstvo vždy túto normu a princíp tušilo, ale nemalo ju vedome ako zmysel. „Nachádzame sa uprostred evolučného prúdu a nepozorujeme to, rovnako ako nepozorujeme otáčanie zeme“ (Adler, 1998, s. 141). Podľa Cakirpaloglu (2004) v Adlerovom koncepte predstavujú etika, právo alebo viera nevyhnutné prostriedky k zachovaniu ľudského rodu a musia byť v súlade s ideou spoločenskej komunity. Aj v tomto kontexte teda individuálna psychológia vychádza z toho, že len také tendencie a snahy slúžia skutočne humanite, ktoré sú formované a presiaknuté citom pre spolupatričnosť. Základom spolunažívania

je ľudskosť. Všetky psychické, fyzické a duchovné funkcie človeka sú formované spolubytím. Ako uvádza Mackenthun (2012), podstatná časť metód skorej individuálnej psychológie pozostávala zo sprostredkovania určitého svetonázoru, a to darvinisticko-evolučného s dôrazom na nevyhnutnosť sociality.

SOKRATES A ADLER

Mnohé pozorovania naznačujú, že je v osobe Alfreda Adlera možno vidieť sokratovského človeka v tom zmysle, že sa približuje sa antickému Sokratovi, ktorý svojich spoluobčanov poučoval o umení správneho života. Vo vzťahu k používaným metódam, Alfred Adler v rámci kreatívneho terapeutického prístupu používal práve techniku „sokratovského štýlu“.

Ako však uvádza Stein (2006), síce je Adlerova filozofia a teória osobnosti dobre zdokumentovaná v jeho knihách a Adler demonštruje aj jeho terapeutický prístup – nepísal však o tom obširne. Ľudia, ktorí s ním študovali sa naučili jeho štýl prostredníctvom pozorovania „z prvej ruky“. Podľa Adlera má byť adlerovská psychoterapia kreatívna a preto nemôže byť na ňu vytvorený systém alebo procedúra. Mnoho terapeutov/terapeutiek, študentov/študentiek a univerzitných profesorov/profesoriek si nevedomuje originalitu Adlerovského prístupu. Jedným z dôvodov je fakt, že klasická Adlerova technika psychoterapie nebola komplexne zdokumentovaná alebo dostatočne demonštrovaná.

„Poznaj sám seba“ – Sokrates nútil ľudí zamýšľať sa hlbšie nad implicitnými premisami, ktoré stoja za ich rozhodnutiami. Preskúmaval názory a objasňoval významy. Prostredníctvom série otázok často privádzal inú osobu do rozporu s predchádzajúcou odpoveďou. Výsledok o chybách nebol predkladaný nadradeným partnerom, ale vzájomne prostredníctvom priznania a dohody. Podľa Steina (2006) Sokrates a Adler skryli podstatu vecí do otázok, aby donútili svojich pacientov/pacientky zamyslieť sa nad sebou samými a hľadať hlbšiu pravdu. Žiaden na seba nezobral rolu mentálne nadriadenej autority, ktorá agresívne zdôrazňuje chyby iných. Taktiež neposkytovali iným hotové odpovede. Modelovali spoluprácu v úlohe prívetivého, jemného, skromného spolumysliteľa, ktorý stimuluje iných myslieť a – niekedy hravými otázkami – podporovali ich vlastné myslenie a dosahovanie vlastného záveru.

Sokrates a jeho partner prejednávali zmysel, dôsledky ideí a základy ich presvedčení. Podľa Sokratovej metódy majú idey dôsledky. Adler skúmal osobné a sociálne dôsledky klientových/klientkiných činov. Vykresľoval štýl života aj spätne v detstve. Taktiež sa zaoberal tendenciou do budúcnosti a posudzoval dlhodobé následky činov (Stein, 2006).

Ako zdôrazňujú Rattner a Danzer (2007) nad Adlerom nemala moc ani ctižiadosť a ani samolúbosť. V spôsobe, akým sa zhováral s inými, ktorí/é boli jeho pacientmi/pacientkami, nikdy nenechal rozpoznať, že bol vedec vysokej úrovne. Adler sa robil rád menším, ako reálne bol.

IMMANUEL KANT A ADLEROVA TEÓRIA

Vzhľadom na etické východiská bol Alfred Adler ovplyvnený predovšetkým Immanuelom Kantom. Ansbacher (1965) uvádza, že zdravý ľudský rozum v protiklade so súkromnou inteligenciou ako popis duševného zdravia v porovnaní s duševnými chorobami bol pravdepodobne Adlerom prevzatý od Kanta.

Ako zdôrazňuje Stone (2008), vplyv filozofie Immanuela Kanta na teóriu Alfreda Adlera je dôležitým kontextom, ktorý treba brať na zreteľ, lebo Kant sa oveľa skôr venoval niektorým aspektom, ktoré predpokladal aj Alfred Adler. Ide o mnoho konceptov, ktoré Alfred Adler používal vo svojej teórii: napr. existenciálne otázky života, fikcie, moc rozumu nad zmyslovými percepciami, jednota osoby, podpora sociálneho citu, mnohé etické otázky atď.

Tiež Adlerovo porozumenie troch podmienok života (život na zemi, v sociálnej interakcii a v „dvojpoľnosti“) ako životných úloh je v súlade s neokantovcom Hermannom Cohenom, ktorý zastával názor, že všetko, čo je ľuďom dané, je hádankou alebo úlohou.

Kantovo učenie (1996, 2004) o etickom poriadku, v ktorom má každý človek prevziať morálne povinnosti sa u Adlera opäť zviditeľňuje v jeho formuláciách citu pre spolupatričnosť. Adlerova kritika úsilia po moci korešponduje aj s kantovskou nádejou na večný pokoj. Obaja – Kant aj Adler – myslia pritom na ideálnu budúcnosť, ktorá ešte musí byť vytvorená.

Podľa Mackenthuna (2012) u Adlera môžeme hovoriť o kategorickom imperatívne citu pre spolupatričnosť, nakoľko pri Adlerových požiadavkách ide v skutočnosti o „musieť“ a „mať povinnosť“. Cite pre spolupatričnosť je možné chápať ako základnú etickú normu a pomenovať niektoré z toho vyplývajúce požiadavky. Vychádzajúc z Adlerovej teórie možno extrahovať niekoľko maxím správneho konania a života, ktoré spolu predstavujú cit pre spolupatričnosť. Tak ako kategorický imperatív Kanta, tak aj tieto – na cit pre spolupatričnosť sa vzťahujúce – imperatívy vyjadrujú „mať povinnosť“. Apelatívne vyjadrujú, že niečo by bolo dobré urobiť alebo zanechať to. Filozoficky presnejšie ide pri imperatívoch citu pre spolupatričnosť o hypotetické imperatívy, ako ich Kant nazýva. Konkrétne sú to tieto imperatívy:

1. imperatív rovnocennosti
2. hermeneutický imperatív
3. dialogický imperatív
4. axiologický imperatív
5. estetický imperatív
6. aktívny, resp. sociálny imperatív
7. personálny imperatív
8. existenciálny imperatív
9. humanisticko-politický imperatív

Podľa Stona (2008) mnoho Adlerových esenciálnych konceptov má pôvod v dielach Kanta. Adler ich poznal a aplikoval viaceré z nich do svojej psychológie. Adler sa vo svojich dielach na Kanta tiež odkazoval. Bolo by historickou chybou predpokladať, že Adler vyvinul všetky svoje koncepty nezávisle. To, čo Adler urobil, že originálne aplikoval Kantove myšlienky na svoju psychológiu.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Adlerova filozofia je podfarbená aj teóriou Nietzscheho (1884/2002, 1888/1996, 2007) – Adler sám dokonca vyjadril obdiv k filozofii Nietzscheho. Ako povedal sám Adler (1921/1973), Nietzscheho vôľa k moci (1884/2002, 1888/1996) obsahuje mnohé z nášho ponímania. Avšak Adlerova koncepcia je súčasne postavená na základoch humanity, ktorá sa vyznačuje vysokým rešpektom k princípu kooperácie. Tí, ktorí/é interpretujú Adlerovu teóriu v kontexte Nietzscheho (1884/2002) „vôle k moci“ tak popisujú, že myšlienku úsilia o moc ako hlavnej motivácie človeka prevzal Adler od svojho najdôležitejšieho filozofického predchodcu – Friedricha Nietzscheho. Tento filozof postuloval vôľu k moci ako centrálnu pre všetky ľudské bytosti a vo svojich textoch opisoval diverzné výrazové formy a spôsoby mocenských tendencií.

Tieto myšlienky sú charakteristické pre to obdobie Adlerovej tvorby, kedy uvažoval o tom, že základnou ľudskou motiváciou je „vôľa k moci“ – je aj primárnym prostriedkom prekonávania citov menejcennosti. V tomto období sa Adler koncentroval na city osobného „mínus“, ktoré sú prekonávané úsilím o dosiahnutie osobného „plus“. To sa však zmenilo v období v neskorých 20-tych rokoch (a trvalo to až do jeho smrti v roku 1937). Je nutné zdôrazniť, že mnoho autorov a autoriek stále nesprávne interpretuje tézu, podľa ktorej každé individuum smeruje od inferiority k superiorite v zmysle „túžby po moci“. Alfred Adler ale naopak zdôrazňoval rovnocennosť partnerov a partneriek ako základnú etickú požiadavku.

Dochádza k nedorozumeniu, že úsilie o moc nad ostatnými je všeobecnou ľudskou dynamikou a že Adler sám dokonca takéto úsilie podporoval. Je nutné brať do úvahy, že Adler videl takéto úsilie o moc predovšetkým u neurotikov/neurotičiek a zreteľne ho odmietal v prospech kooperácie. A ako podotýka Ansbacher a Ansbacherová (1979), okrem toho aj koncept Nietzscheho (1884/2002) „vôle k moci“ je skôr úsilím prevýšiť seba samého/samú a sa zdokonaľovať. Adler (1928) neustále poukazoval na to, že sme svoj hlavný ideál vybojovali príliš málo v zmysle citu pre spolupatričnosť a príliš veľa v zmysle osobnej moci. Podľa Adlerových slov, kto chce ľudské spoločnosť, musí sa zriecť úsilia o moc nad ostatnými.

Pre Adlera aj Nietzscheho bol dôležitý aj iný princíp – teleologický princíp, t. j. nehľadať príčiny správania v minulosti, ale v cieľoch v budúcnosti. Nietzsche (1884) vyjadril, že nie odkiaľ pochádzaš upevňuje tvoju česť, ale kam ideš.

Iný kontext prepojenia na Nietzscheho teóriu je vo vzťahu k otázke náboženstva. Adler v diele „Über den nervösen Charakter“ (1912/1972) tematizuje, že nábožný človek zrádza najdôležitejšiu úlohu, ktorú máme ako ľudia – vytvárať tu na zemi vzťahy, ktoré budú ľuďom primerané a zodpovedajúce a dbať o život v slobode,

úcte a zodpovednosti. Opierajúc sa o Nietzscheho, ktorý tvrdil, že nie je na svete dost lásky, aby bola premrhaná na druhý svet alebo Boha, Adler poukazuje aj na to, že na svete nie je dost solidarity, činnosti a humanity. Na druhej strane Kaufmann (2009) zdôrazňuje, že by bolo chybou si myslieť, že Adler bol Nietzschemu veľmi blízky. Ako ľudská bytosť, Adler bol opozitom Nietzscheho.

MARXIZMUS

Ďalší dôležitým vplyvom na Adlerov myšlienkový svet nájdeme v socializme Marxa (1976, 1975, 1953), Marxa a Engelsa (1956), Trotského a Kropotkina. Adler bol slobodomyselný socialista, ktorý rozpracoval individuálnu psychológiu medzi svetovými vojnami (Rattner, 1988).

Nakoľko Adlera od ranej mladosti znepokojovala sociálna nerovnosť a chudoba, tak sa pri štúdiu sociálnych problémov začal zaujímať o spisy Karla Marxa a o socialistické hnutie ako také (Drapela, 1997). Adler sa netajil presvedčením, že len v socializme môže byť sociálny cit nevyhnutný pre slobodné spolužitie, konečným cieľom a účelom (Adler, 1964). Až neskôr bol rozčarovaný surovými praktikami marxistického režimu.

Adler sa nechal inšpirovať socialistickými myšlienkami, ale zostal mimo každej politickej strany. O marxizme sa zmieňoval s dištancovaným rešpektom. Bol však proti tomu, aby bolo jeho učenie zatriedené pod akýkoľvek dogmatický systém. Na sociálnych demokratoch sa mu nepáčili byrokratické črty, na komunistoch diktátorské. Adler sám pritom vždy zdôrazňoval jeho duchovnú nezávislosť, hoci ho možno označiť za slobodomyselného socialistu (Rattner, Danzer, 2007). Jeho sklon k autonómii bol pre neho veľmi dôležitý – jednému priateľovi vo vzťahu k príslušnosti k politickej strane varovne povedal: Nikdy sa neviaž! Keď ho chceli neskôr získať pre komunistické nazeranie, odmietol. Samozrejme bol ostrým protivníkom nacionalizmu, v ktorom videl smrteľného nepriateľa myšlienky spoločnosti a spolupatričnosti. Fašizmus považoval za kolektívny sebaklam, ktorý bol strašnou kompenzáciou pocitov menejcennosti a úsilie chorobne zmeneného národa.

Aj keď Adler s marxistickými teóriami a už vôbec nie s boľševickou praxou a politikou nesúhlasil, potvrdil, že kritické myšlienky mladého Marxa v jeho skorých textoch ho ukazujú ako excelentného kultúrneho analytika. Podľa Adlera popisoval Marx štátne a cirkevné metódy získavania a udržiavania moci veľmi prezieravo. Ako socialista a hlbinný psychológ Adler vo svojich textoch opakovane poukazoval na rozmaznávajúci a zahmlievajúci charakter náboženstiev.

NÁBOŽENSTVO A ADLEROVA ETIKA

Pre porozumenie teórie Alfreda Adlera je nutné brať do úvahy, že Adler bol ateistom. Napr. Sperber (1970) poukazuje na to, že Adler bol úplne neveriaci, „bol najradikálnejším ateistom, akého som kedy stretol“ (Sperber, 1970, s. 49). Tiež Rattner a Danzer (2007) vychádzajú z presvedčenia, že „duch Adlerom inaugurovanej hlbinej psychológie je ateistický a religiózne kritický“ (Rattner, Danzer, 2007, s. 148).

Adler sa v jednom texte obšírnejšie a podrobnejšie vyjadril k téme religiozity, viery v Boha a kritike náboženstva. Bolo to v texte „Religion und Individualpsychologie“ (1933, In: Brunner, Wiegand, 2008), ktorý vznikol v spolupráci s pastorm z Berlína Ernstom Jahnom. Aj keď je nutné podotknúť, že aj v mnohých ďalších textoch Adler načrtáva kritiku náboženstva a tematizuje jeho deštruktívny vplyv napr. v kontextoch pocitov menejcennosti, zodpovednosti za utváranie vlastného bytia alebo rozmazňavania a pod.

Napriek svojmu ateizmu však v spomínanom texte „Religion und Individualpsychologie“ Adler navrhuje konciliantno-kritický tón k náboženstvu. Adler poukazuje na to, že duchovní by mali byť schopní pri určitej dávke rozumu a tolerancie učiť psychohygienu svojich chránencov. Podľa Rattnera a Danzera (2007) to bolo veľkou ilúziou.

Individuálno-psychologické ponímanie podľa Rattnera a Danzera (2007) akcentuje, že religiózne nazeranie enormne zasahuje vnímanie a hodnotenie vlastných kompetencií, síl a kapacít. V porovnaní s božstvami sa budú ľudia definovať veľmi malí, bezmocní a deficitní. Náboženstvá priamo alebo nepriamo zosilňujú pocity menejcennosti ľudí. Veriaci/e sú vo vzťahu k transcendentálnej moci malí/é a závislí/é a majú malé alebo žiadne možnosti tento stav natrvalo zmeniť. Náboženská výchova je zacielená na to, aby chovancov a chovankyne pomocou zastrášovania, nevedomosti a zneisťovania fixovala v zažívaní permanentnej menejcennosti a popierala ich principiálnu schopnosť k prekonávaniu tejto inferiority (Rattner, Danzer, 2007). Adler v knihe „Über den nervösen Charakter“ (1912/1972) označuje náboženstvo za inštanciu, ktorá poskytuje neistým a zastrášeným ľuďom orientáciu a ochranu. Tiež sú tematizované aj ďalšie aspekty ako napr. pocity viny, asketické rituály, hriech, predstava prvotného hriechu a mnoho ďalších, ktoré sa podieľajú na „zmenšovaní“ človeka. V tomto kontexte je práve v diele Adlera a Furtmüllera „Heilen und Bilden“ (1914/1973) používaný pojem morálny masochizmus a v ktorom Adler považuje religiozitu za zdroj zosilneného pocitu menejcennosti. Individuá, ktoré sa od detstva naučili rešpektovať náboženské pravidlá a morálne predpisy a aj po nich siahajú, keď sú konfrontovaní/é so základnými konfliktami alebo krízami, nezažívajú iba masochistický životný postoj, ale sú držaní/é aj v situácii rozmazňavania – nerozhoduje vlastný étos, ktorý bol samostatne vytvorený, ale o dobre a zle rozhoduje predkladaná morálka, tak isto ako o vine a nevine. Zodpovednosť za utváranie bytia veriaci/e delegujú na kňazov a pri porážkach alebo ťažkostiach rôzneho druhu apelujú vo forme modlitby alebo obety na transcendentálnu moc. Práve tento aspekt rozmazňavania pri náboženskom nazeraní na svet Adler vo svojich textoch opätovne tematizuje, nakoľko v jeho teórii je rozmazňavanie príčinným faktorom a podstatným štruktúrnym elementom psychických porúch. Podľa Adlera, ako píše v diele Menschenkenntnis (1927/1966), sú to práve náboženstvá, ktoré poskytujú stavebný materiál pre psychosociálne ochorenia a anomálie a práve tieto sú ťažko psychoterapeuticky ovplyvniteľné a uzdraviteľné.

Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007), s aspektom rozmazňavania je úzko spojená útecha a pokoj, ktoré majú náboženstvá pre svojich veriacich/veriace pripravené.

Táto myšlienka je v dejinách náboženskej kritiky prítomná napr. u Karla Marxa, ktorý ako tzv. ľavicový hegelovec v nábožensky kritickvej myšlienkovvej tradícii Ludwiga Feuerbacha myšlienky Feuerbacha ďalej rozvinul a radikalizoval.

Alfred Adler zdôrazňoval, že idea Boha je len konkretizáciou ľudskej snahy po dokonalosti. Uvedené nepotrebovalo náboženské obsahy a bolo možné pomocou nových psychologických poznatkov dať etike a morálke svetský fundament. Tak Adler kázal v USA nielen o psychohygiene, ale aj o slobodnom a humanistickom svetonázore. Neskôr takéto zmyšľanie demonštroval v diele „Der Sinn des Lebens“ (1933/1998), v ktorom tematizuje dôležitosť rozvíjania životnej koncepcie, ktorá by životu poskytla zmysel. Podľa Adlera musíme tento zmysel hľadať v sociálnom prispievaní. Máme vďačne prevziať prácu predchádzajúcich generácií a umožňovať pokrok ľudstva. Podľa Adlera šťastní/á bude len ten/tá, ktorý/á smeruje k prispievaniu ľudskosti. Mairet (1928/2001) o ňom napísal, že Adler doplnil psychológiu zrozumiteľnou a prístupnou etikou, morálnym učením takmer konfucionalistickej jednoduchosti a konfucionalistického realizmu.

Alfred Adler chcel konceptom citu pre spolupatričnosť priblížiť človeku utopický cieľ, ale nechcel vytvoriť akési nové náboženstvo. Adlerovská idea citu spolupatričnosti by bola zle pochopená, keby sme v nej predpokladali konečný bod. Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007), kto ideálny stav ľudstva interpretuje eschatologicky, podlieha nebezpečenstvu, že sa stane protagonistom/protagonistkou nového náboženstva. Adler myšlienkou sveta, ktorý je formovaný citom spolupatričnosti bral na zreteľ Nietzscheho diagnózu o smrti Boha a vytvoril pre ľudí v budúcnosti koncept humánneho života bez viery vo večnosť.

ZÁVER

V súčasnosti viac ako kedykoľvek predtým prežíva adlerovská psychológia svoju renesanciu. Adlerovská teória sa v súčasnosti rozvíja v mnohých krajinách. Na celom svete ľudia spoznávajú potrebu citu spolupatričnosti, povzbudzovania a spoločenskej rovnosti, ktoré sú kľúčovými etickými konceptmi adlerovskej teórie. Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007) Adlerova psychológia je vedeckým poznaním človeka a ako taká by sa mala stať podkladom pre všeobecné utváranie osobnosti (so všetkými jej etickými implikáciami).

Podľa Mackenthuna (2012), ak sa pozeráme na Adlerove teórie pocitu menejcennosti, úsilia po dokonalosti a citu pre spolupatričnosť, musíme si pripustiť, že vytvárajú imponantný systém. Sú výsledkom jeho osobných skúseností, jeho poznania človeka a jeho sociologicko-psychologickej metódy, jeho socializmu, jeho darvinizmu, jeho koncepcie slobody, jeho pedagogiky – skrátka jeho individuálnej psychológie. Jeho skúsenosť v danej dobe, jeho humanitárne rozhorčenie a potreba priniesť osamelým neurotikom útechu na spoločnosť zameraného vývoja, jeho nádejplná utópia a dokonca istota víťazstva – to všetko je zjednotené v jednom jedinečnom (z málo častí pozostávajúcom) systéme. Dejiny psychológie však Adlera nebrali príliš do úvahy a viac ho považovali za humanistického propagandistu. Adler je však osobou, ktorá je vo vede nenahraditeľná.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ADLER, A. 1912/1972. Über den nervösen Charakter. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1972.
- ADLER, A. 1921/1973. Wo soll der Kampf gegen die Verwahrlosung einsetzen? In: ADLER, A. – FURTRMÜLLER, C. 1973. Heilen und Bilden: Ärztlich-pädagogische Arbeiten des Vereins für Individualpsychologie. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1973.
- ADLER, A. 1927/1966. Menschenkenntnis. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1966.
- ADLER, A. 1928. Psychologie der Macht. In: KOBLER, F. (Ed.). Gewalt und Gewaltlosigkeit : Handbuch des aktiven Pazifismus. Zürich, Leipzig: Rotapfel Verlag, 1928, p. 41-46.
- ADLER, A. 1931/1998. What life should mean to you. Minnesota: Hazelden, 1998. ISBN 1-56838-228-6.
- ADLER, A. 1933/1998. Der Sinn des Lebens. (O zmysle života). Bratislava: Milan Štefanko, Vydavateľstvo IRIS, 1998. ISBN 80-88778-05-0.
- ADLER, A. – FURTRMÜLLER, C. 1914/1973. Heilen und Bilden: Ärztlich-pädagogische Arbeiten des Vereins für Individualpsychologie. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1973.
- ANSBACHER, H. L. – ANSBACHER, R. R. 1956/1964. The Individual Psychology of Alfred Adler : A Systematic Presentation in Selections from His Writings. New York: Harper & Row, 1964.
- ANSBACHER, H. L. – ANSBACHER, R. R. (Ed.). 1979. Alfred Adler : Superiority and the Social Interest. A Collection of Later Writings. New York: W.W. Norton & Company Inc., Northwestern University Press, 1979.
- BRUNNER, R. – WIEGAND, R. (Hg.) 2008. Alfred Adler : Der Sinn des Lebens (1933) – Religion und Individualpsychologie (1933). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008. ISBN 978-3-525-40554-3.
- ČAKIRPALOGLU, P. 2004. Psychologie hodnot : Přehled pro humanitní obory. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.
- Kant, I. 1996. Kritika praktického rozumu. Praha: Svoboda, 1996. ISBN 80-205-0507-5.
- Kant, I. 2004. Základy metafyziky mravov. Bratislava: Kalligram, 2004. ISBN 80-7149-635-9.
- KAUFAMNN, W. 2009/1980. Freud, Adler and Jung. Discovering the Mind. Volume Three. New York: McGraw-Hill, 2009. ISBN 0-88738-370-X.
- KRANKUS, M. 1998. Človek v zrkadle individuálnej psychológie. In: ADLER, A. O zmysle života. Bratislava: Milan Štefanko, Vydavateľstvo IRIS, 1998, s. 162-167. ISBN 80-88778-05-0.
- MAIRET, P. 1928/2001. A B C of Adler's Psychology. London: Routledge, 2001. ISBN 0415-21064-X.
- MACKENTHUN, G. 2012. Gemeinschaftsgefühl : Wertpsychologie und Lenäbensphilosophie seit Alfred Adler. Giessen: Psychosozial-Verlag, 2012. ISBN 978-3-8379-2148-9.
- MARKOVÁ, D. 2012. Etika v adlerovskej teórii. Nitra: Garmond, 2012. ISBN 978-80-89148-77-6.
- NIETZSCHE, F. 1884/2002. Also sprach Zarathustra : Ein Buch für Alle und Keinen (Tak vravel Zarathustra : Kniha pre všetkých a pre nikoho). Bratislava: Iris, 2002. ISBN 80-89018-28-9.
- NIETZSCHE, F. 1888/1996. Der Wille zur Macht. Stuttgart: Kröners Taschenausgabe, 1996. ISBN 978-3-520-07813-1.
- NIETZSCHE, F. 2007. Antikrist. Bratislava: Iris, 2007. ISBN 80-89018-46-7.

- RATTNER, J. – DANZER, G. 2007. Individualpsychologie heute : 100 Jahre Lehre Alfred Adlers (1907 – 2007) : Studienausgabe. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2007. ISBN 978-3-8260-3576-0.
- SPERBER, M. 1970. Alfred Adler oder Das Elend der Psychologie. Wien: Verlag Fritz Molden, 1970.
- STEIN, H. T. 2006. Adler and Socrates. In: STEIN, H. T. (Ed.) The General System of Individual Psychology : Overview and Summary of Clasical Adlerian Theory & Current Practice. USA: Alfred Adler Institute, 2006. p. 254-260. ISBN 0-9770186-2-8.
- STONE, M. H. 2008. Immanuel Kant's Influence on the Psychology of Alfred Adler. In: The Journal of Individual Psychology, Vol. 64, No. 1, Spring, 2008, p. 21-36.

Kiyokazu Nakatomi

Chiba Prefectural Togane Commercial High School, Japan
E-mail: k-nakatomi@proof.ocn.ne.jp

Síntesis de las teorías de la relatividad y cuántica

En Febrero del 2002 publiqué *The Philosophy of Nothingness and Love* (Hokuju company, Tokyo) en la que explicaba el movimiento de “la nada como realidad”, que es la corriente de la vida y el movimiento del mundo y del universo. Desde este punto de vista, quiero ofrecer una solución al problema más acuciante de la física contemporánea, sintetizando la teoría de la relatividad y cuántica. Mi filosofía conduce a la síntesis de ambas. Se ha dicho que estas dos teorías son radicalmente independientes, como agua y aceite. Sin embargo, sintetizarlas es crucial para la física moderna. Tanto en física como en matemáticas se estudia la teoría de las supercuerdas que, dejando atrás nuestro mundo tridimensional, abunda en un mundo de diez dimensiones. ¿Qué es un mundo en diez dimensiones? Un mundo en diez dimensiones es más difícil de intuir que la longitud de la cuerda de Plank (10^{-33} cm). Respecto a este mundo en diez dimensiones, la física se halla en la oscuridad, sumida en La Nada. El hombre no puede explicar este mundo tan complejo mediante la física tradicional. Encontrar la solución requiere la ayuda de la filosofía. En una ocasión, Hajime Tanabe (1885-1962), famoso físico y filósofo, intentó explicar su visión sobre este tema en su trabajo ‘*A suggestion for a new methodology in theoretical physics*’ (*Hajime Tanabe Complete Works*, 14th volumen, Chikumaschobou) pero no pudo completar su tarea. Todo lo que hizo fue proponer a un grupo de físicos que la introducción de una determinada función de variable compleja ayudaría a realizar dicha síntesis. Yo, en cambio, abordé la cuestión directamente y elaboré la síntesis con éxito. En primer lugar, debemos reconsiderar la ciencia matemática sobre la que se funda la certeza de la física. La pregunta es; ¿Qué es una verdad matemática? Seguidamente abordaré la síntesis de la teoría de la relatividad y la cuántica.

UTILIDAD Y RELATIVIDAD DE LA VERDAD MATEMÁTICA.

A primera vista puede parecer que la verdad matemática es absoluta y universal, por ejemplo; las operaciones matemáticas $1+1=2$, $3+4=7$ lo son. De la misma manera, de acuerdo con la geometría Euclidiana, las líneas paralelas continúan indefinidamente hasta los confines del universo. Pero estas verdades matemáticas se verifican solo en la tierra, y en el espacio más próximo a la tierra. Las verdades probablemente serían inciertas fuera de nuestro sistema solar, por no decir fuera de nuestra galaxia. Las matemáticas explican el mundo mediante fórmulas y números. Los símbolos matemáticos se componen de dígitos, 0-9, puntos, líneas, curvas, superficies planas, y muchos más. La letra “f” está reservada para introducir funciones, “f” significa integración, “ Σ ” significa sumatorio o suma total y “U” es un símbolo usado en teoría de conjuntos. En otras palabras, las matemáticas son una ciencia que emplea un lenguaje de símbolos; letras, puntos, signos, curvas y superficies. El objeto de las matemáticas es expresar relaciones cuantitativas. Pero hay una limitación; las matemáticas no incluyen juicios subjetivos emocionales. Por ejemplo; “Me gustan los lirios, pero no estoy seguro sobre las rosas. Las rosas son bonitas pero tienen espinas”. ¿Pueden las matemáticas expresar esta ambigüedad? No, no puede. Esto cae fuera del ámbito matemático que se ocupa de dar solución a las relaciones cuantitativas de sus componentes. Es imposible expresar la obra clásica Japonesa “*The Tale of Genji*” usando solo matemáticas. Por lo menos, no se ha publicado nunca un libro parecido.

Estos ejemplos propuestos son extremos, por supuesto, pero, ¿qué ocurre con la descripción del movimiento de la tierra en el universo? Parece que el mundo está parado en el vacío, pero en realidad se mueve a una velocidad de 30 km por segundo alrededor del sol. Además de la translación, la tierra está animada con un movimiento de rotación estimado en 0.5 km por segundo. A estos movimientos, hay que añadirle el de la expansión del universo. Las galaxias se separan a una velocidad de 1.500 km por segundo, que es la veinteaava parte de la velocidad de la luz, (“*Seeing the universe through the theory of relativity*”, Genichirou Hori, 1988. NHK books, p.42). De aquí se desprende que nada en el mundo está perfectamente en reposo. Nuestro mundo, el espacio, todo el universo está en movimiento. Pero no podemos explicar este movimiento tal y como es. Primero tenemos que detenerlo, debemos realizar una abstracción e imaginárnoslo como un sistema estático. (Es una suerte que el mundo que nos rodea parezca en reposo). Primero, debemos de parar el movimiento del mundo, después clasificarlo y dividirlo según nuestros estándares. Los muebles y las casas que construimos las hacemos para nosotros según nuestras necesidades y dimensiones corporales, de estas se desprende su utilidad práctica. Incluso los rascacielos se construyen con el cuerpo humano de referencia. La altura de las habitaciones oscila entre 2 a 3 metros. No hay habitaciones que midan 30 o 50 metros. Las habitaciones se diseñan para albergar a seres humanos de entre 1 y 2 metros de altura. Esta altura, para los humanos, se estableció hace mucho tiempo y ya ha demostrado su utilidad. El hombre estableció el estándar de metro, que es la cuarentamillonésima parte de un meridiano terrestre. Pero en el día a día, esta definición pasa desapercibida. No pensamos que el metro

es el espacio que viaja un rayo de luz en un intervalo de tiempo de un $1/299,792,458$ avo de segundo. La décima parte de un metro son 10 cm y la décima parte de 10 cm es 1 cm.

El sistema decimal es tan solo un convenio. No hay una razón que haga estrictamente necesario usar este sistema. Podríamos decir que es porque el hombre tiene diez dedos. Pero si contamos también los dedos de los pies, entonces tendríamos un sistema vigesimal. Si piensas solo en una mano tendríamos un sistema quinario. El simple reloj que llevamos sujeto a la muñeca usa un sistema sexagesimal. Más aún, los ordenadores llevan instalados un sistema binario que se alimenta de 0 y 1, y no necesita el resto de números que siguen hasta el 10, del 2 al 9. Ningún sistema, incluyendo el decimal, es absoluto. Lo importante es que nos sea útil. El número 1 no es absoluto. Una mujer que está embarazada, ¿es una o dos personas? Las leyes japonesas consideran que un feto es un ser humano a partir de la semana 21. Practicar un aborto después de la semana 21 se considera asesinato. Esto significa que en una mujer embarazada antes de la semana 21, el uno y el dos coexisten. La necesidad de adoptar sistemas estándar de medición o unificar criterios en otros terrenos, como en el legal, hace que se fije o determine el valor de los números. Henri Poincaré (1854-1912) que ha sido denominado como el matemático y físico más grande de la época moderna, “The last great scholar”, que abrió camino a la Teoría Especial de la Relatividad de Einstein, argumentó que:

Les définitions du nombre sont très nombreuses et très diverses; je renonce à énumérer même les noms de leurs auteurs. Nous ne devons pas nous étonner qu'il y en ait tant. Si l'une d'elles était satisfaisante, on n'en donnerait plus de nouvelle. Si chaque nouveau philosophe qui s'est occupé de cette question a cru devoir en inventer une autre, c'est qu'il n'était pas satisfait de celles de ses devanciers, et s'il n'en était pas satisfait, c'est qu'il croyait y apercevoir une pétition de principe.

Henri Poincaré, *Science et Méthode* (1908), Flammarion, p.165

Esto prueba que los números no son absolutos sino relativos. Tampoco lo son una línea recta o unas coordenadas espaciales. Una línea recta perfecta existe solo en nuestra imaginación. No podemos dibujar una línea recta. Si la dibujamos en la tierra, la línea sería curva puesto que la tierra es una esfera. Si usamos una regla, la recta tampoco sería una recta perfecta debido a la resistencia resultante de la fricción producida. También existe el problema de que la línea se convierta en una superficie. No se puede hacer una línea recta perfecta. Por estas mismas razones tampoco podríamos dibujar dos rectas perfectamente paralelas. Además, debido al campo gravitacional de los cuerpos celestes, el espacio esta curvado, por lo que líneas rectas y paralelas también se curvan. Por lo tanto, unas rectas paralelas perfectas no existen en la realidad física. Existen solo en nuestra imaginación. El fundador de la geometría plana fue Euclides. Hasta ahora se pensaba que la geometría Euclidiana era una verdad absoluta e universal. Pero esta verdad lo es en tanto en cuanto se usa de manera pragmática en el día a día. Según Poincaré, las matemáticas requieren un rigor absoluto en su manejo y una gran dosis de abstracción en su concepción. Pero todo lo que gana en rigor y abstracción, lo pierde en objetividad y viva realidad.

Mais croit-on que les mathématiques aient atteint la rigueur absolue sans faire de sacrifice? Pas du tout, ce qu'elles ont gagné en rigueur, elles l'ont perdu en objectivité. C'est en s'éloignant de la réalité qu'elles ont acquis cette pureté parfaite. On peut parcourir librement tout leur domaine, autrefois hérissé d'obstacles, mais ces obstacles n'ont pas disparu. Ils ont seulement été transportés à la frontière, et il faudra les vaincre de nouveau si l'on veut franchir cette frontière pour pénétrer dans le royaume de la pratique.

ibid. pp.131-132

Las funciones, protagonistas indiscutibles de las matemáticas, se derivan con el objeto de que alcancen su utilidad práctica. Lo escribe de la siguiente manera:

Autrefois, quand on inventait une fonction nouvelle, c'était en vue de quelque but pratique; aujourd'hui, on les invente tout exprès pour mettre en défaut les raisonnements de nos pères, et on n'en tirera jamais que cela.

ibid. Pp. 132-133

En este pasaje, Poincaré crítica un número de funciones y su aplicación práctica en matemáticas. Henry Bergson, filósofo, tenía un raro talento para las matemáticas, y como consecuencia de ello, encontró una nueva solución a un problema formulado hacia ya mucho tiempo durante sus días de escuela, que fue publicada en el "New Mathematics Year Book" en Francia. Luego recibió el galardón de "Doctor of Science" por la Universidad de Oxford a los 52 años de edad (1911). Ocho años antes había publicado sus ideas matemáticas en su "Introduction à la métaphysique" (1903).

Il est vrai qu'elle (la mathématique) s'en tient au dessin, n'étant que la science des grandeurs. Il est vrai aussi qu'elle n'a pu aboutir à ses applications merveilleuses que par l'invention de certains symboles, et que, si l'intuition dont nous venons de parler est à l'origine de l'invention, c'est le symbole seul qui intervient dans l'application. Mais la métaphysique, qui ne vise à aucune application, pourra et le plus souvent devra s'abstenir de convertir l'intuition en symbole. Dispensée de l'obligation d'aboutir à des résultats pratiquement utilisables, elle agrandira indéfiniment le domaine de ses investigations. Ce qu'elle aura perdu, par rapport à la science, en utilité et en rigueur, elle le regagnera en portée et en étendue. Si la mathématique n'est que la science des grandeurs, si les procédés mathématiques ne s'appliquent qu'à des quantités, il ne faut pas oublier que la quantité est toujours de la qualité à l'état naissant: c'en est, pourrait-on dire, le cas limite. Il est donc naturel que la métaphysique adopte, pour l'étendre à toutes les qualités, c'est-à-dire à la réalité en général, l'idée génératrice de notre mathématique.

La pensée et mouvant, puf. 91e édition, 1975, pp. 214-215

El párrafo sugiere que la matemática es la ciencia de las cantidades y las dimensiones. Los símbolos permiten desarrollarla extensivamente para su aplicación práctica. Pero el empleo de símbolos limita su campo subjetivo y viva realidad. Como la metafísica está exenta de una aplicación práctica no está constreñida por el uso de signos, por lo que su campo de investigación es más amplio.

Nietzsche, como Bergson, penetró en la esencia de las matemáticas y la lógica. El siguiente pasaje es muy sugestivo desde el punto de vista de la vida humana y la simple existencia.

Die wissenschaftliche Genauigkeit ist bei den oberflächlichsten Erscheinungen am ersten zu erreichen also wo gezählt, gerechnet, getastet, gesehn werden kann, wo Quantitäten constatirt werden können. Also die armseligsten Bereiche des Daseins sind zuerst fruchtbar angebaut worden. Die Forderung, Alles müsse mechanistisch erklärt werden, ist der Instinkt, als ob die werthvollsten und fundamentalsten Erkenntnisse gerade da am ersten gelungen wären: was eine Naivetät ist. Thatsächlich ist uns Alles, was gezählt und gegriffen werden kann, wenig werth: wo man nicht hinkommt mit dem „Begreifen“, das gilt uns als „höher“. Logik und Mechanik sind nur auf das Oberflächlichste anwendbar: eigentlich nur eine Schematisir- und Abkürzungskunst, eine Bewältigung der Vielheit durch eine Kunst des Ausdrucks, -kein „Verstehen“, sondern ein ein Bezeichnen zum Zweck der Verständigung. Die Welt auf die Oberfläche reduziert denken heißt sie zunächst „begreiflich“ machen.

Logik und Mechanik berühren nie die Ursächlichkeit. Nietzsche Sämtliche Werke 12 Nachgelassene Fragmente 1885~1889 p. 190 dtv de Gruyter Dünndruck-Ausgabe ,1980

Nietzsche insiste en que la simplicidad de los cálculos y las mediciones matemáticas arañan solo lo superficial y que no pueden penetrar en el sufrimiento y angustia de la existencia humana. Las matemáticas y la lógica abstracta solo pueden explicar lo más superficial del mundo. Por lo tanto es imposible tomar las matemáticas como la base de la verdad. No se puede explicar el todo por la parte. Por usar una metáfora, la parte sería Rhode Island en USA y el todo la tierra (*The Crisis in Cosmology*, Michael D. Lemonick, traducido por Kenichirou Kobayashi, 1998, Koudansha, Tokyo p.30). Nuestro mundo de la certeza es del tamaño Rhode Island (el estado más pequeño en USA) diminuta si la comparas con toda la extensión de la tierra. La ciencia puede solo iluminar Rhode Island, no el mundo entero. El resto está a oscuras, es la oscuridad infinita. La oscuridad es infinita, llega hasta los confines incommensurables del universo. Solo la intuición puede acercarse a sus límites. Nada se puede asegurar; si alguien dice que dicho límite existe, entonces existe. Pero si alguien dice que no existe, entonces no existe. Este argumento lógico trasciende el ser y La Nada. Lo denominamos “Absolute Nothingness” (“la Nada Absoluta”). Este argumento lógico resuelve el problema físico más difícil de la física contemporánea.

SEMEJANZAS Y DIFERENCIAS ENTRE LA TEORÍA DE LA RELATIVIDAD Y CUÁNTICA

La geometría Euclidiana dominó Europa por 2000 años. Descartes y Newton dieron con un espacio tridimensional de coordenadas. Este sistema de coordenadas se aplicó a la ingeniería y a la arquitectura. Se sitúa en la base de la ciencia moderna y de la civilización. Pero es solo aplicable en la tierra y en el espacio más cercano que rodea la tierra. Es muy útil para la ingeniería y la arquitectura, pero no expresa la realidad del universo. Como se dijo anteriormente, Bergson destacaba las limitaciones de la ciencia moderna y de las matemáticas. Sobre este aspecto en particular, escribió que un espacio tridimensional de coordenadas es tan solo un espacio abstracto que no expresa la realidad. Einstein añadió a las tres dimensiones, la dimensión tiempo, transformando el sistema en uno de cuatro dimensiones (espacio de Riemann). Pero este nuevo espacio tampoco es suficiente para

explicar el universo. Se usan coordenadas tridimensionales basadas en líneas. Las líneas son entes ideales, por lo que un espacio cuatridimensional basado en líneas es también ideal. Einstein dejó de lado el espacio absolutamente estático y abandonó la geometría Euclidiana tradicional. Pero no dejó de lado las matemáticas y el sistema de coordenadas, porque se fiaba de ellas. Adoptó por ello el espacio de Riemann. Pero situar un objeto en el espacio mediante tres coordenadas es suponer que el universo es estático y no se expande, es intentar explicar un universo en expansión mediante un modelo estático, introduciéndose por ello errores de cálculo, incertidumbre y confusión. Este sistema estático de coordenadas, tanto en la teoría de la relatividad como en la cuántica, se niega que sea absoluto. Niels lo explica de la siguiente manera;

1 *In fact this new feature of natural philosophy means a radical revision of our attitude as regards physical reality, which may be paralleled with the fundamental modification of all ideas regarding the absolute character of physical phenomena, brought about by the general theory of relativity. Can Quantum-Mechanical Description of Physical Reality be Considered Complete? Physical Review, Vol.48, 1935, p. 702*

2 *In spite of all differences in the physical problems concerned, relativity theory and quantum theory possess striking similarities in a purely logical respect. In both cases we are confronted with novel aspects of the observational problem, involving a revision of customary ideas of physical reality, and originating in the recognition of general laws of nature which do not directly effect practical experience. The impossibility of an unambiguous separation between space and time without reference to the observer, and the impossibility of a sharp separation between the behavior of objects and their interaction with the means of observation are, in fact, straight forward consequences of the existence of a maximum velocity of propagation of all actions and of a minimum quantity of any action, respectively. The ultimate reason for the unavoidable renunciation as regards the absolute significance of **ordinary attributes of objects,***

The Causality Problem in Atomic Physics, New Theories in Physics, Warsaw, Joseph Pilsudski university, 1938 p. 25

3 *Notwithstanding all differences between the physical problems which have given rise to the development of relativity theory and quantum theory, respectively, a comparison of purely logical aspects of relativistic and complementary argumentation reveals striking similarities as regards the renunciation of the absolute significance of conventional physical attributes of objects.*

Discussion with Einstein on Epistemological Problems in Atomic Physics, Niels Bohr Atomic Physics and Human Knowledge, 1958, p.64

4 *From the above considerations it should be clear that the whole situation in atomic physics deprives of all meaning such inherent attributes as the idealization of classical physics would ascribe to object.*

Causality and Complementarity, Philosophy of Science, Vol.4, 1937, p.293

Del fragmento 1, se desprende que la teoría general de la relatividad supone una revisión radical de la realidad física y del carácter absoluto de los fenómenos físicos. Del fragmento 2, que ambas teorías poseen sorprendentes similitudes desde un punto de vista lógico con respecto a los nuevos problemas que acechan al observador, lo que hace inevitable el renunciar al significado absoluto de los atributos ordinarios de los objetos. De manera idéntica, el fragmento 3 vuelve a sugerir que debemos renunciar al significado absoluto de los atributos físicos asociados a los objetos. Debemos, pues, negar que los fenómenos físicos sean absolutos. Ambas teorías coinciden en este punto. Niels Bohr solo apuntó la existencia de una lógica común fronteriza entre la teoría cuántica y de la relatividad. Este aspecto es crucial pues se trata de una conexión entre ambas. Bajo esta perspectiva, las cosas no son absolutas, sino que existen en relación con otras cosas. Por ejemplo; me siento en una silla, pero la silla descansa en el suelo que forma parte de la estructura del edificio que, a su vez, se apoya en la tierra. Las cosas no son independientes las unas de las otras sino dependientes. A la negación del carácter absoluto de las cosas la denominé “nothingness as a lack of subsistentia”¹ (“*Philosophy of Nothingness and Love*”. Capítulo II; Nothingness as the root of Ku or enlightenment). Mediante la intuición de la nada, Niels Bohr, Einstein and Heisenberg, alcanzaron este punto de vista de la negación de lo absoluto. Niels Bohr se refiere a lo que yo denomino “la nada como carencia de subsistentia”, cuando dice que la física atómica, al contrario que la física clásica que, otorgaba atributos inherentes a los objetos idealizándolos, les priva ahora de significado. La expresión “privar de significado” se refiere a la nada como ausencia de significado. ¿Es esta sorprendente semejanza un mero accidente? No, no lo es. La intuición de la nada es la base que me permite vislumbrarla. La negación de lo absoluto a través de la intuición de la nada es la base común de la teoría de la relatividad y cuántica.

Las diferencias entre ambas, a su vez, son propuestas de manera sencilla.

5 *Demgegenüber bedeutet die Aufrechterhaltung der Kausalitätforderung bei den Einzelnen, durch das Wirkungsquantum gekennzeichneten Lichtprozessen einen Verzicht hinsichtlich der raum-zeitlichen Verhältnisse.*

Das Quantunpostulat und die neuere Entwicklung der Atomistik; Die Naturwissenschaften, Vol.16, 1928, p. 246

6 *Nach der Quantentheorie kommt eben wegen der nicht zu vernachlässigenden Wechselwirkung mit dem Meßmittel bei jeder Beobachtung ein ganz neues unkontrollierbares Element hinzu, wie aus den obigen Auseinandersetzungen hervorgeht, ist ja die Messung der Lagekoordinaten eines Teilchens nicht nur mit einer endlichen Änderung der dynamischen Variablen verbunden, sondern die Festlegung seiner Lage bedeutet einen Vollständigen Bruch in der kausalen Beschreibung seines dynamischen Verhalten, ebebo wie die Kenntnis seines Impulses stets auf Kosten einer unausfüllbaren Lücke in der Verfolgung seiner raumzeitlichen Fortpflanzung gewonnen wird. Eben dieser Umstand bringt deutlich den Komplementären Charakter der quanten theoretischen Beschreibung atomarer Phänomene zutage.*

ibid. p. 250

1 Del Latín; substancia, realidad. (<http://www.etymonline.com>)

7 *Seinem Wesen nach setzt schon die Formulierung des Relativitätsarguments die den klassischen Theorien eigentümliche Vereinigung der Raum-Zeitkoordination mit der Kausalitätsforderung voraus. Wir müssen deshalb bei der sinngemäßen Anpassung der Relativitätsforderung an das Quantenpostulat auf einen noch weiter gehenden Verzicht auf Anschaulichkeit im gewöhnlichen Sinne gefaßt sein, als bei den hier besprochenen quanten theoretischen Methoden.*

ibid. p. 257

○ *The causal mode of description has deep roots in the conscious endeavours to utilize experience for the practical adjustment to our environment, and is in this way inherently incorporated in common language. By the guidance which analysis in terms of cause and effect has offered in many fields of human knowledge, the principle of causality has even come to stand as the ideal for scientific explanation.*

On the notions of causality and complementarity. *Dialectica*, Vol. 2 p.312 Presses Universitaires de France

De los párrafos (5), (6), (7), podemos encontrar otras diferencias entre las dos teorías. La primera es la negación de las coordenadas espaciales. Como la posición y momento de una partícula están sujetos hasta un cierto punto a pequeños errores, vaguedades, variaciones e indefiniciones, se crea un halo de incertidumbre alrededor de ellas. La incertidumbre es La Nada en forma de indeterminación. En el seno de una indeterminación un sistema de coordenadas, que en matemáticas es una herramienta perfectamente calibrada, no puede funcionar. Einstein, que también confió en las matemáticas, negó la geometría Euclidiana e introdujo el espacio de Riemann. Bohr no despreció las matemáticas pero puso más énfasis en los hechos, por lo que abandonó la descripción de las partículas en términos de coordenadas espaciales. Esto implica liberarse de las matemáticas. Alexander Vilenkin estaba completamente a favor en este tema. Escribió un informe, “*Creation of universes from nothing*” (Physics Letters. Sect. B 1982) usando únicamente unas pocas expresiones numéricas. La segunda diferencia que encontramos es la negación de la continuidad. Es la nada en forma de indeterminación. En su seno, el espacio no es continuo, sino que se puede producir, por ejemplo, un salto cuántico. Esto implica la negación de la ley de causalidad. En la nada como incertidumbre no encontramos ley de causalidad. Solo la encontramos en un espacio continuo y limitado. De acuerdo con el párrafo (8) de Bohr, la ley de causalidad hunde sus raíces en nuestro esfuerzo consciente dirigido a ajustar nuestras experiencias, y se ha consolidado en nuestro lenguaje y pensamiento a través de la experiencia a posteriori. Desde que el hombre adquirió el hábito y capacidad del pensamiento consciente, el principio de la causalidad se significó de manera especial en el ámbito científico. Este es el tipo de pensamiento que podemos encontrar en filosofía. Por ejemplo, Kitarou Nishida, filósofo japonés, dice que la ley de causalidad es solo una costumbre de la mente, (“*Nishida Kitarou complete works*, vol. An Inquiry into the Good “ pp 56-57, Iwanami Shoten). Bergson tiene una visión similar (Henri Bergson *Mélanges*. PUF, 1972, p.423). En lugar de ley de causalidad, Bohr insiste en hablar sobre complementariedad. Los fenómenos naturales se complementan aunque a veces se producen lo que parecen contradicciones. Pero incluso cuando estas parecen producirse en la superficie, los fenómenos naturales y condiciones ocurren como un todo. Kitaro Nishida lo llamó “self-identity of absolute contra-

dictories” (*Nishida complete works*, vol. pp. 398~400). Einstein acuñó el término Relatividad. A su vez, Bohr usó el término Complementariedad.

Hasta aquí he tratado las semejanzas y diferencias entre las teorías de la relatividad y cuántica. Como resultado, debemos poner el peso de nuestro trabajo en una dimensión que trascienda la verdad matemática. La filosofía, a diferencia de las matemáticas, esta liberada de dimensiones. Sintetizar ambas teorías es trabajo de la filosofía.

ORIGEN DE LA TEORÍA DE LA RELATIVIDAD

Desde el punto de vista de la filosofía, la teoría de la relatividad despoja a los fenómenos físicos de su carácter absoluto y también es la ausencia de subsistencia. Como el mundo y el universo están en movimiento, no existe un espacio estático en reposo absoluto. Como mencioné anteriormente, tengo la impresión de estar en reposo, pero estoy sometido a movimientos de rotación y translación. Solo puedo concebir mi existencia en un mundo en movimiento rodeado de otros cuerpos también en movimiento. Al negar el universo estático, no hay un centro absoluto del universo. Mi posición en el universo no se puede determinar. Solo conozco mi posición relativa. Esta negación del carácter absoluto es una expresión de la nada como carencia de subsistencia. Algo no puede existir por sí mismo, sino en una relación de interdependencia con las demás cosas. Solo podemos entender un espacio relativo, como negación de lo absoluto. Las coordenadas tridimensionales de Descartes y Newton nos ayudan a entender lo que significa el carácter relativo. Como no hay posiciones absolutas cualquiera puede ser centro del universo. Esto es puro subjetivismo. Bohr también se ocupó de este subjetivismo. Desde el punto de vista de la teoría cuántica, no hay distinción entre subjetivismo y objetivismo. Debemos ser espectadores y actores (Discussion with Einstein: *Atomic Physics and Human knowledge*, P.63). A su vez, Einstein propuso el espacio cuatridimensional introduciendo el tiempo como cuarta dimensión creando así el Espacio Riemanniano. Pero la teoría de la relatividad de Einstein es solo una explicación parcial del universo, no total. Anteriormente demostramos la relatividad de la verdad matemática sobre la cual se basa Einstein. A Einstein le gustaba que los sistemas matemáticos fueran elegantes, rebosantes de orden y armonía. Pero esta elegancia, fruto de una abstracción metódica y continuada, se alejaba de la realidad, lo que significa que sobrevaloró el valor de la física y matemática clásicas. Su visión no le llevaría más allá. Por lo tanto hay dos valoraciones conflictivas de su trabajo. Una que le ve como el que destroza la física clásica y la otra que le ve como partidario de ella. Einstein se mueve entre estas dos apreciaciones. Sin embargo, él creó la teoría de la relatividad mediante la intuición de la nada y la carencia de subsistencia.

Una vez, Nietzsche intuyó La Nada y negó la existencia de Dios, El Absoluto. De manera similar, Einstein intuyó la nada y negó el carácter absoluto del espacio y tiempo. Nietzsche y Einstein no están conectados directamente, pero están relacionados mediante la negación de lo absoluto y la nada como ausencia de subsistencia. Nietzsche negó la existencia de Dios, El Absoluto que dominó el mundo durante tres mil años. Con la frase “Dios ha muerto”, Nietzsche insiste en el rela-

tivismo y la individualidad. Al hilo de este movimiento filosófico (la negación de lo absoluto de Nietzsche), Einstein intuyó la nada en relación con la física y luego propuso la teoría de la relatividad que niega lo absoluto. Llegados a este punto alguien podría argumentar que Einstein no habló ni de la nada, ni de la intuición de la nada. Yo creo que puedo llenar este vacío.

En primer lugar, en la negación de lo absoluto, la nada funciona como una palabra negativa en nuestro pensamiento. Nada en inglés, “nothing” es “not-thing”, y “not-thing” es “nothingness”, la nada. Esto significa que la nada funciona de manera pre-lógica en nuestro pensamiento. En el pensamiento de Einstein la nada fue fruto de una intuición. En segundo lugar, su teoría del efecto fotoeléctrico mereció el Premio Nobel. En esta teoría, la masa del fotón es cero. En su investigación sobre la luz, también usó la nada (cero). Tercero, y más decisivo, la teoría de la relatividad es consciente de la nada y el infinito. Cuando la velocidad de un cuerpo alcanza la velocidad de la luz, la masa del cuerpo en movimiento se hace infinita. Esto es bien sabido. ¿Cómo cambia la forma y el tamaño de dicho cuerpo? De acuerdo con la teoría, cuando el cuerpo se acerca a la velocidad de la luz, encoge de tamaño (longitud). A la velocidad de la luz, su tamaño (longitud) es cero (la nada). La nada y el infinito ocurren al mismo tiempo, lo cual prueba que la nada continúa en el infinito y el hombre no puede separarlos. (No quiero decir que el infinito y la nada sean idénticos). Mi principio de la nada sugiere que ésta se continúa en el infinito según aparece en la teoría de la relatividad. Esta teoría se origina en el seno de una intuición sobre la nada y el infinito. Quizás el uso de un diagrama nos ayude a entender el argumento.

Se puede explicar sobre un triángulo la ocurrencia simultánea de La Nada y el Infinito. En el libro titulado “*Understanding the theory of relativity through diagrams*” (Kazuyoshi Ikeda, Koudansha, Tokyo) hay un par de capítulos dedicados a explicar la Teoría de la Relatividad mediante sencillos diagramas. Del libro, los capítulos que nos ocupan son el segundo, “un cuerpo en movimiento mengua de tamaño”, y el séptimo, “un cuerpo en movimiento aumenta de masa”.

Este libro me ayudó a entender dicha teoría a la vez que apoya mi interpretación. Hay una relación proporcional inversa entre AB y BC, la masa crece hasta el infinito cuando L alcanza la

Relación V/L	Velocidad inferior a la luz L no cambia		Velocidad de la luz L cambia
	Aumento de la velocidad	AB aumenta	BC Decrece

ORIGEN DE LA TEORÍA CUÁNTICA

La teoría cuántica se funda en el principio de incertidumbre. Este principio postula que si se determina la posición de una partícula no se puede determinar su velocidad precisa. Al contrario, si uno determina la velocidad (momento), no se puede determinar su posición con exactitud. Hay que reconocer un cierto error, lo que significa una indeterminación, la nada en forma de incertidumbre. Werner Heisenberg experimentó esta incertidumbre en el mundo de la partícula. En su informe "Über den anschaulichen Inhalt der quantentheoretischen Kinematik und Mechanik" (1927), intuyó esta nada incierta que atenazaba la posición y velocidad (momento) del electrón. A esta situación la denomina "principio de incertidumbre". Ese mismo año, Heidegger, que es el gran sintetizador de la filosofía Europea, intuyó la nada en forma de muerte y publicó "Sein und Zeit". Esto no fue algo meramente accidental sino el fruto inevitable de la intuición filosófica. La intuición no se limita a la filosofía sino que se extiende en todos los ámbitos. Heidegger intuyó la nada en física y la expresó en forma de grado de libertad ("Der Teil und das Ganze", Werner Heisenberg, PIPER Verlag, p.75) e incertidumbre. Con él, la nada se introduce en las matemáticas y en las coordenadas espaciales. Por lo tanto, la teoría cuántica no está sujeta a las expresiones matemáticas. Frecuentemente se producen saltos de orden lógico en la teoría cuántica que acepto sin problema mientras los resultados sean buenos.

Plank, en su famoso estudio sobre radiación negra, introduce un menos 1 en el denominador de la fórmula de Wien. Introduce un menos 1 de manera aleatoria, solo porque le permitía usar un diagrama determinado, es una argucia no permitida en matemáticas. La teoría cuántica hace uso de las matemáticas a su conveniencia. El sistema espacial de coordenadas está ya olvidado. El párrafo número (6) advierte que no podemos despreciar la interacción entre el observador y los aparatos de medición, lo que significa que cuando se trata de la luz, las observaciones están sujetas a error, inexactitud e incertidumbre.

Aún más; magnificando este error, podemos decir que hallar las coordenadas exactas de un cuerpo en el seno de esta indeterminación, es imposible. Es como trazar una línea recta dentro de un coche en marcha. Si magnificamos esta indeterminación, esta nada, hasta alcanzar el tamaño de universo, entonces todo el universo es indeterminado, es la nada. Fuera del sistema solar, en la galaxia, una línea recta sería una línea curva y una superficie plana sería curva. No podemos medir esta curvatura. Por lo tanto, un sistema de coordenadas espaciales no sería de utilidad. Desde el punto de vista de las matemáticas y física, parece que la teoría cuántica es imperfecta y carece de definición matemática. Sin embargo, en realidad ocurre lo contrario. La teoría cuántica arrincona y limita a las matemáticas y la física tradicional. Bohr dice que, a pesar de su utilidad, la física y filosofía tradicionales tienen los límites muy estrechos como para aplicarse a nuevas áreas.

La lección que hemos recibido supone un paso decisivo en la comprensión de la eterna lucha entre contenido y forma, y nos enseña que ningún contenido puede ser vislumbrado sin una estructura formal, y que cualquiera de estas, por muy útil

que haya resultado, puede ser demasiado limitada para aplicarse a nuevas experiencias. (Discussion with Einstein on Epistemological Problems in Atomic Physics *Niels Bohr Atomic Physics and Human Knowledge*, 1958 p.65)

La manera tradicional de reconocer (filosofía, especialmente Kant) el mundo físico y matemático, es muy limitado. La manera estándar de reconocimiento del mundo exterior es la observación. Las cosas que son observables y definidas existen. La existencia se expresa en coordenadas. Pero desde mi punto de vista las cosas que no son claramente observables o definidas, son “todo el universo”. La existencia observable y definible constituye solo una pequeña parte del universo. Si hacemos que la tierra sea el universo, solo podríamos dibujar el mapa de Nara o Rhode Island. Las restantes áreas de la tierra estarían sumidas en la total oscuridad, infinita extensión, e incierta nada. Niels Bohr intuyó esta nada. la nada escapa a toda definición por medio de fórmulas y sistemas de coordenadas. Los números imaginarios son las únicas expresiones que expresan la nada. Los teoremas, definiciones y fórmulas son frutos del pensamiento y poseen una utilidad práctica. El mundo definido mediante reglas abstractas es limitado.

En matemáticas hay una gran limitación ya en su punto de partida. Ciertas operaciones son indefinidas e imposibles. La operación $0 : 0$ es imposible, y $0_x = 0$ es indefinida. Al ser complicado hacer operaciones con estos conceptos, el hombre los ha excluido de las matemáticas. Pero el principio de la nada que yo propongo incluye la imposibilidad e incertidumbre. Las matemáticas las excluye por razones de conveniencia. Los valores discretos cuya existencia podemos reconocer se ponen en juego en primer lugar en matemáticas. Pero mediante el principio de la nada que propongo, el infinito \rightarrow eternidad \rightarrow ser trascendental, nada e infinito, forman un todo continuo, inseparables y relacionados entre sí. Las matemáticas no pueden expresar este pensamiento. Pascal dice que el hombre puede tocar el infinito y pensar sobre la posibilidad del infinito (continuidad numérica y extensión del espacio) pero el hombre no puede entender la esencia del infinito y de la nada (Pascal, *Cœuvres complètes, Pensée*. Pléiade, Gallimard, 1954. p.1107). Por ejemplo, los números naturales están formados por números pares e impares. ¿Cuál es el infinito? No se puede expresar la suma total de los números naturales con certeza. Por ello el hombre introdujo la incertidumbre y lo imposible. Las matemáticas se desarrollan bajo esta premisa. Las matemáticas que usan fórmulas numéricas y sistemas de coordenadas están limitadas en su capacidad de explicar el universo. Como resultado, la física, que es una disciplina dependiente de las matemáticas, está también limitada. El tiempo y espacio de Planck son prueba fehaciente de esta limitación. La física no puede manejar longitudes inferiores a la definida por Planck, o períodos de tiempo inferiores a El mundo se sume en la incertidumbre cuando se introduce en mundos tan diminutos. Heisenberg escribe sobre los límites de la ciencia de la siguiente manera:

To begin with, it is important to remember that in natural science we are not interested in the universe as a whole, including ourselves, but we direct our attention to some part of the universe and make that the object of our studies. In atomic physics this part is usually a very small object, an atomic particle or a group of such particles, sometimes much larger the size does not matter; but it is important that a large part

of the universe, including ourselves, does not belong to the object.

Physics and Philosophy, Werner Heisenberg,
1999. Prometheus Books. New York p. 52

Heisenberg conoce los límites de la ciencia. La ciencia se ocupa de una parte pequeña del universo. Sin embargo, podemos hablar del universo como un todo de la siguiente manera; si uno dice que existe, entonces existe, si uno dice que no existe, entonces no existe. El hombre no puede ser más concreto al respecto. El ser y el no ser trascienden. Yo lo denomino la Nada Absoluta (Absolute Nothingness). Corresponde al fin del Macro universo. De alguna manera, la teoría cuántica toca los hechos reales del mundo y el universo. El mundo observable es un mundo limitado, mientras que el no observable es abrumadoramente ilimitado. El mundo no observable flota en una región incierta y está abierto a infinitas posibilidades (la nada). Bohr habló de esta apertura, de esta inmensa área abierta a la experiencia.

Mit Hilfe der Quantenmechanik beherrschen wir ein ausgedehntes Erfahrungsgebiet, vor allem sind wir imstande, viele physikalische und chemische Eigenschaften der Elemente in Einzelheiten zu beschreiben.

Die Atomtheorie und die Prinzipien der Naturbeschreibung; *Die Naturwissenschaften*, Vol. 18, 1930, p. 76.

Hoy, uno de los protagonistas más enigmáticos de esta vasta e incierta región son los neutrinos. Recientemente se ha confirmado su existencia y su masa. Aunque su existencia fue anunciada por W.Pauli hace 75 años, los científicos necesitaron varias décadas, una cantidad ingente de equipo y un presupuesto jamás visto (100 millones de dólares) para confirmar su masa en Japón. Los neutrinos observados pertenecían a la pequeña galaxia satélite de la Vía Láctea, llamada Magallanes, alejada 160 mil años luz. Los neutrinos procedentes del sol empapan nuestra tierra y atraviesan nuestros cuerpos a razón de algunos trillones por segundo. De todos ellos solo podemos confirmar la existencia de 16 tipos diferentes de partículas que a su vez clasificamos en tres grandes divisiones. Hay aún sin confirmar muchas partículas en el universo. Con respecto a la masa de las partículas desconocidas podemos decir tanto que existe como que no existe. ¿Qué es una partícula virtual? ¿Una partícula que aparece y desaparece de repente? ¿Por qué razón aparece y desaparece? Esto indica que la existencia y la nada coexisten (la Nada Absoluta). Para finalizar, además de estas cuestiones sobre partículas hipotéticas, está la cuestión de la “energía de vacío”. De acuerdo a la cosmología tradicional, no hay energía en el vacío. Pero la expansión del universo requiere energía además de la primigenia procedente del Big-Bang. Esta expansión puede explicar la existencia de esta energía de vacío. Esta energía y otras partículas, son una realidad, es la corriente de la vida atravesando el cosmos (en “*Philosophy of Nothingness and Love*” demostré la existencia de la nada como realidad). Más allá de las palabras, en la región de la incertidumbre, la realidad se llama nada, la nada como realidad. La teoría cuántica y la cosmología contemporánea se han enfrentado a la nada que trasciende las palabras, las matemáticas y la física. La teoría de la relatividad intuyó y expresó la nada

como carencia de subsistencia, mientras insistía en usar expresiones matemáticas en un universo dinámico.

En conclusión, las teorías de la relatividad y la cuántica tienen en común la negación de lo absoluto; Einstein y Bohr intuyeron la nada como carencia de subsistencia. La teoría de la relatividad insiste en expresar el universo en términos matemáticos. Sin embargo, la teoría cuántica, mientras que respeta las matemáticas, no está sujeta a ellas. Desde mi punto de vista, ambas son expresiones de mi principio sobre la nada (la nada se continua en el infinito→eternidad→ser trascendente) y a partir de este principio, sus doctrinas van por caminos separados desarrollándose independientemente. Ambas teorías son únicamente piezas de mi filosofía. Estrictamente hablando, el principio de la nada y del amor se sitúa en el origen de las teorías de la relatividad y cuántica y realiza la síntesis de ambas.

REFERENCIAS ADICIONALES

- Scientific thought as culture- Toward a unification of the theory of relativity and quantum theory- Makoto Ozaki, Diverse aspects of culture. 1997. University education publication, Okayama, Japan
- On ' The suggestion of new methodology in theoretical physics ' of Hajime Tanabe, Kuninosuke Imaeda An encounter and culture, 2001. Kouyoushobou, Kyoto
- On the letter by Hajime Tanabe, Kuninosuke Imaeda, A heart and culture. 2003. Kouyoushobou, Kyoto
- Physics for philosophy. Fumio Shimura. 2002. Shinchousha. Tokyo
- The theory of relativity, Albert Einstein, 1905, translation by Tatuo Uchiyama. Iwanami Library. Tokyo
- Process and Reality, Alfred North Whitehead, 1929
- The Cosmic Code: quantum Physics as Language of Nature(Simon &Schster, New York, 1982) Heinz R. Pagels. Japanese translation title: The ultimate of a material. Translated by Eiichi Kuroboshi, Chijinshokan. Tokyo
- Cosmology-Theories of the Universe. Jean Charon. 1970. Japanese translation title : Step in Cosmology. Translated by Shigeru Nakayama, Heibonsha. Tokyo
- Der Teil und das Ganze, Werner Heisenberg. 1969. Piper Verlag . Japanese translation title : The Part and The Whole. Translated by Kazuo Yamazaki, preface by Hideki Yukawa, Misuzushobou. Tokyo
- A collection of Niels Bohr articles. Edited and translated by Yoshitaka Yamamoto, 1999. Iwanami Library. Tokyo

Mykhailo O. Vergun

Kyiv National University of Technologies and Design

Methods of universities investment potential improvement

Abstract

The current article considers the issues of increasing the efficiency of processes of implementation of the investment potential of universities by optimizing sources of financing, taking into account the features of modern social and economic situation in Ukraine.

Key words: higher education establishment, social and economic conditions of market economy, investment potential, factors of the development, sources of financing, multi-objective optimization, fixed assets

Aiming at efficient implementation of investment potential of higher education institutions, taking into account social and economic systems, the latter systems conduct their investment activity which is subject to the goals and objectives of the operational nature. This activity meets the generally accepted approach to this process - as an attachment to different types of resources in order to obtain the planned effects in the future. Such notion as investment potential of the social and economic system appears in connection with investment activities, which totals its investment options used to achieve the objectives of its investment strategy (5). Successful implementation of this strategy should facilitate the acquisition of competitive advantage by a university in the market, and comply with the requirement of a steady increase of the total market value of the assets (2, 3).

In accordance with a modern point of view investment potential of the socio-economic system is accompanied by the following elements:

- investment funds ;
- investment information;
- human resources;
- investment plans and projects (2-5).

The most important feature of investment resources is that investment activities are financed for account of these resources. Therefore, investment potential can be viewed as a subsystem of its economic potential and its financial resources.

Despite of the fact that the notion 'investment potential of the socio-economic system' is well-known, there are a lack of information about it in many textbooks and dictionaries i.e it is not extended to higher education institutions (HEIs). In many scientific works the term 'investment potential of the social and economic system' is used with regard to countries, regions, industries and other businesses. This concept is widespread in evaluating the potential of certain assets, financial market instruments and certain financial and commodity markets (2, 3).

This situation requires the integrated approach to the study of the concept of 'investment potential of a HEI' in order to both bring it in the ordered system of relationships and determine its impact on the competitiveness and relevance of higher education in Ukraine.

Problems of improvement of the processes of the economic potential of business entities managing by means of development and implementation of targeted strategies for effective management have been researched by many Ukrainian and foreign scholars. Among them are the works of A.I.Amoshy, V.M.Andriyenko, G.P. Basharina , I.A. Blank, G. Breili , V.M. Heyts, I.M. Gryshchenko, A.P.Grechan, N.G. Danilochkyne, M.P Denisenko , K. Drury, V. Zaruba, I.S. Kalenyuk, L.I. Mikhailov, S.Mayers , O.I. Pushkar, T.E. Unkovsky, N.G. Chumatchenko , A.D. Sheremet .

However issues related to the study of the investment potential of a university as a part of the economic potential of the current social and economic conditions of Ukraine's economy have not been sufficiently considered, which determines the relevance and the goals of the current paper.

The specificity of a contemporary Ukrainian university functioning shows that the bulk of its investment resources is directed to the acquisition of fixed assets which are used for the provision of educational services and research activities. In this context, one of the most important components of a university investment potential management is formation of the optimal structure of fixed assets sources of financing.

The analysis revealed several approaches to the determination of the optimal structure of sources of financing. Among them is the ranking of sources of financing by the following criteria (1,4-6):

- by the degree of their value increase;
- by the structure of formed capital;
- by the average cost of capital;
- by the profitability of own capital ;
- by the level of financial risk etc.

In order to maintain the existing competition universities need to evaluate their competitive advantages, strengths and weaknesses for investment activities. Therefore, in the current study it has been decided that the optimal structure of sources of financing should be formed simultaneously by several criteria, which is eventual by means of the methods of multi-criterion optimization utilising.

Since in the present social and economic conditions of the functioning the main objective of a university financing is to develop sufficient funds, so compliance of existing sources of financing with investment needs of the university will be used as the primary criterion of sources of financing optimization.

Hence it is advisable to conduct a preliminary screening of alternative on the basis of this criterion. Based on the conducted analysis we assume that the total amount V of obtained funds for universities amounts to:

$$V = \sum_{i=1}^n I_i$$

where I_i - the amount of money received from the i -th source of financing.

Therefore the goals of the second order, which contribute to the qualitative performance of the main goals can be formulated. A certain evaluation criterion should meet a specific goal. The goals may be introduced as follows:

- minimization of the term for funds employment;
- minimization of the cost of funds employment;
- compliance of the structure of sources of financing with targeted financial structure of the university.

The following is the list the goals of the second order considered more thoroughly.

Minimization of the term for funds employment. Employment of funds for universities, especially from the outside, is a long process. Therefore, the following important criterion of costs formation efficiency can be highlighted – the rapid obtaining of financing i.e in a short term. A special feature of the short term for fund employment is that it consists of several time intervals characterizing timing of funds raising from specific sources.

In fact this term can be represented as follows:

$$t = t_n - t_0$$

where t – actual time associated with the funds employment;

t_n – the day (the date) of receive funds from the last source of financing;

t_0 – the starting point (the date), the beginning of sources of financing search.

Minimization of the cost of funds employment. The total cost of funds employment equals the average cost of capital. The total cost of funds employment from a source of financing is the average cost of capital :

$$C_{avg} = \sum (K_{D_i} \times C_i),$$

where C_{avg} - the average cost of capital;

K_{D_i} - a part of the i -th source of financing in total funding;

C_i - the cost of i -th source of financing, %.

Compliance of the structure of sources of funding with targeted financial structure of the university. For this purpose, such criterion as a share of equity capital has been selected. This criterion is directly related to the financial capital structure of the university. The target capital structure is determined by calculating the structure that has been developed in the university. The basis of this criterion is the benchmark, which must be met by the financial structure of the employed funds, which aims not at worsening of the existing capital structure of the university. A part of own sources in total amount of sources involved can be represented as follows:

$$S = \frac{\sum_{i=1}^n I_{BK_i}}{\sum_{i=1}^n I_{BK_i} + \sum_{i=1}^n I_{HK_i}},$$

where $\sum_{i=1}^n I_{BK_i}$ - total sources of financing that can be related to the equity capital of the university;

where $\sum_{i=1}^n I_{HK_i}$ - total sources of financing that can be related to the loan capital of the university.

Compliance of structure of sources of financing with target financial structure of the capital can be represented as the RMS deviation of the actual structure from the target one:

$$\sigma = \sqrt{(S_\phi - S_\delta)^2},$$

where a - RMS deviation of the actual structure from the target one of the university;

S_ϕ - actual structure of sources of financing ;

S_δ - target structure of sources of financing.

When formalizing any model of optimization, the indispensable condition is its directivity, which in general may involve maximization or minimization of the result. Consequently it is expedient to determine the directivity of the above-mentioned criteria of capital assets sources of financing optimization.

The amount of the university's capital assets sources of financing must be equal to a certain need for funds. At the same time insufficient amount indicates the ineffectiveness of the policy of funding in the university, so for this criterion it is advisable to consider the best of its maximum value. Both criteria of minimization of the term for funds employment and minimization of the cost of funds employment are explicitly focused on minimization.

Criteria of compliance of the structure of sources of funding with the target financial structure of the university recognizes that the optimal alternative is the one that has the least squared deviation from the target structure of sources of the university financing. The task of optimization is to choose a single alternative (a combination of sources of financing) with a plurality of acceptable alternatives (all possible combinations of sources of financing) X , which meets the policy of the university's capital assets sources of financing. The formalized model of multi-objective optimization of the sources of funding structure is as follows:

$$\begin{cases} y_v = f_v(x) \rightarrow \max \\ y_t = f_t(x) \rightarrow \min \\ y_c = f_c(x) \rightarrow \min, \\ y_s = f_s(x) \rightarrow \min \\ x \in X \end{cases}$$

where $y_v = f_v(x)$ – the objective function of optimization of funding;

$y_t = f_t(x)$ – the objective function of optimization of the time needed for funds raising;

$y_c = f_c(x)$ – the objective function of optimization of the cost for funds raising;

$y_s = f_s(x)$ – the objective function of optimization of the structure of financing;

X – set of feasible alternatives;

x – another alternative.

The given approach allows to simultaneously introduce multiple criteria of constraints. The implementation of the method assumes that it is possible to set levels where the value of the corresponding objective functions can be considered satisfactory. Since the levels that are set may be unreachable at the same time, the procedure of intensive correction to achieve acceptable set of alternatives is added to the method. The suggested methods of the structure of sources of the university's fixed assets financing optimization can reasonably select existing financing options through various sources, including essential ones for effective financing policy options:

- the funding;
- the time needed for funds raising;
- the cost of financing
- the structure of sources of financing.

The methods of multi-objective optimization of sources of financing will contribute to a reasonable decision-making with respect to the formation of fixed assets of the university, which will result in an increase of its investment potential.

REFERENCES

1. Дропа, Я. Б. Оптимізація джерел формування оборотного капіталу за критерієм мінімізації його вартості та фінансових ризиків / Я. Б. Дропа // Вісник Львівської держ. фін. Акад. : зб. наук. праць. - Львів : ЛДФА, 2005. - № 8. Сер. : Економічні науки. - С. 365-371.
2. Должанский И.З., Загорна Т.О., Удачных О.О., Герасименко И.М., Ращупкіна В.М. Управление потенциалом предприятия: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2006. – 362 с.
3. Динисенко М.П., Михайлова Л.І., Грищенко І.М. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: Монографія. – 2008. – 1050с.
4. Зубков С. О. Теоретичні аспекти визначення політики фінансування необоротних активів суб'єктів господарювання / С. О. Зубков, А. О. Колесник // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць. - Харків : ХДУХТ, 2009. - Вип. 2 (10). - Ч. 1. - С.335-342.
5. Каленюк І.С. Економіка освіти: Навч. посіб. – К.: Знання України, 2005. – 136 – 181с.
6. Марченко, А. А. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів / А. А. Марченко // Фінанси України. - 2002. - № 9. - С. 102-108.
7. Тимофеева,Ю.В. Оценка экономического потенциала организации: финансово-инвестиционный потенциал /Ю.В.Тимофеева // Экономический анализ: теория и практика.-2009.-№1(130). – С.43-53.

Dagmar Marková

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
E-mail: dmarkova@ukf.sk

Stanislava Lištiak Mandzáková

Pedagogická fakulta PU v Prešove
E-mail: stanislava.mandzakova@unipo.sk

Adlerova etika a psychológia v kontexte
vzťahu so Sigmundom Freudom / *Adler's
Ethics and Psychology in the Context of Relationship
with Sigmund Freud*

Abstract

Adler's theory is considered as applied ethics and whole individual psychology is saturated by ethics. This text is orientated to some aspects of Adler's ethic. We describe periodical development of Adler's and Freud's theory from the ethics or psychology point of view. Following we analyze some differences between Freud's and Adler's theory.

Key words: ethics, morality, values, individual psychology, psychoanalysis, applied ethics

ÚVOD

Alfred Adler je spolu so Sigmundom Freudom a Carlom Gustavom Jungom známy ako jeden z veľkých priekopníkov hlbinej psychológie. Musíme konštatovať, že ako Freudova psychoanalýza, tak aj Adlerova individuálna psychológia sú vo svojej celistvosti etickou koncepciou, ktorá vychádza z určitých základných predpokladov o človeku. Aby sme však porozumeli súvislostiam Adlerovej a Freudovej teórie, či už na etickej alebo psychologickvej rovine, je nutné brať do úvahy, že tak ako každá teória, tak aj Adlerova sa teoreticky vyvíjala. Brudder-Bezzel (1999) uvádza 3 zásadné línie v Adlerovom vývine, paralelne k politickým a kultúrnym zmenám:

1. Vytvorenie teórie a prechod od „Fin de siècle“ k moderne.
2. Nová formulácia a osvedčenie teórie v praxi reformy 20-tych rokov.
3. Ideologizácia teórie v časoch úpadku reformy na začiatku 30-tych rokov.

Tieto sú reprezentované v troch hlavných dielach Adlera: „Über den nervösen Charakter“ (1912), „Menschenkenntnis“ (1927) a „Der Sinn des Lebens“ (1933).

Avšak tieto etapy nie sú žiadnymi zlomami. Podľa Čechovej (2005) Adlerovo dielo možno rozdeliť do dvoch období:

1. Do 1. svetovej vojny bol Adler psychoanalytikom a to je zrejmé z jeho dvoch najvýznamnejších prác: „Über den nervösen Charakter“ (1912/1972) a „Praxis und Theorie der Individualpsychologie“ (1920/1974). Ako uvádzajú Ansbacher a Ansbacherová (1956/1964) dokonca v rámci freudovskej psychoanalýzy Adler vytvoril tieto koncepty, ktoré Freud prijal: koexistencia pudov; transformácia pudu do jeho protipólu; smerovanie pudu k jeho nositeľovi; agresívny pud a vzťah agresie k anxiety; obranné mechanizmy; idea, že represia nie je nevyhnutným faktorom pri neuróze; idea, že libido a inštinkty ega sú vzájomne neudržateľné; koncept ideálneho ega; dôraz na superego.
2. V druhom tvorivom období – po 1. svetovej vojne – sa rozvinul Adlerov prirodzený záujem o jednoduchých ľudí. Skúsenosti z tohto obdobia prispeli k tvorbe jeho koncepcie, ktorej jedným z ústredných termínov je „Gemeinschaftsgefühl“ – cit pre spolupatričnosť. Adler písal filozofické, sociálno-psychologické a vzdelávacie prednášky, ktoré prednášal na verejnosti v USA (kam sa neskôr presťahoval) a po celom svete:
 - „Menschenkenntnis“ (1927/1966),
 - „The Education of Children“ (1930),
 - „What Life should mean to you“ (1931/1998),
 - „Social Interest : A Challenge to Mankind“ (1933/1964).

Dreikurová-Fergusonová (2005) však rozlišuje tri obdobia. Podľa autorky Adlerova individuálna psychológia od počiatku používa jedinečné základné pojmy, a hoci niektoré z nich sa medzi rokmi 1912 a 1937 nezmenili, teória sa viac-menej vyvíjala v troch identifikovateľných štádiách:

1. Počas prvého obdobia vzťahoval Alfred Adler orgánovú menejcennosť k psychickým procesom. Zistil, že orgánové nedostatky samy o sebe nedeterminujú správanie, pretože niektorí ľudia dokážu premeniť svoj nedostatok na kompenzačný výkon, zatiaľ čo iní/é sa stávajú funkčne nepevnými a oslabenými. Tieto individuálne rozdiely považoval za odraz kreatívneho procesu a slobody voľby.
2. Neskôr, v druhom období svojich teoretických formulácií, sa menej zameriaval na orgánové nedostatky a viac na cit menejcennosti. Tento cit je subjektívnym procesom, ktorý je nezávislý na organických javoch. Keď hovoril o cíte, Adler mienil náhľad a postoj, nielen emóciu alebo pociťovanie. Počas týchto dvoch období rozvoja svojej teórie Adler zdôrazňoval úsilie o prekonávanie: najprv o prekonávanie orgánovej menejcennosti a neskôr prekonávanie citov menejcennosti. Vo svojom druhom období istý čas uvažoval o tom, že základnou a univerzálnou ľudskou motiváciou je „vôľa k moci“ a že táto je primárnym prostriedkom prekonávania citov menejcennosti. Väčšinu času sa však sústreďoval na všeobecnejšie úsilie po nadradenosti, nielen na snahu o moc. V tomto čase zdôrazňoval city osobného „mínus“, ktoré sú prekonávané úsilím o dosiahnutie osobného „plus“. To sa zmenilo v treťom období, v neskorých

20-tych rokoch, a trvalo to až do jeho smrti v roku 1937.

3. V treťom období Adler minimalizoval dôležitosť osobného úsilia po nadradenosti, ktoré je vertikálnym sociálnym procesom. Namiesto toho zdôrazňoval horizontálne sociálne úsilie o rovnocennosť a spoluprácu. Zameral sa na cit identity s ľudskou spoločnosťou, a išiel tak nad rámec osobného „mínus“ a osobného „plus“. V treťom období Adler vyhlásil, že základnou motíváciou všetkých ľudí je „patrit“ k ľudskej spoločnosti, mať v nej svoje miesto a prispievať k jej blahu.

K ADLEROVSKEJ ETIKE¹

Mnohé z Adlerových teoretických konceptov rozpracovávajú etické normy pre každodenný život alebo formulujú etické požiadavky. Je to zjavné v ústredných pojmoch jeho teórie ako napr.: cit pre spolupatričnosť, rovnocennosť, voľba, individuálna zodpovednosť alebo zmysel života. Adlerova koncepcia „citu pre spolupatričnosť“, resp. „sociálneho citu“ je spájaná s altruizmom, kooperáciou či inými druhmi prosociálneho správania. Etické implikácie jeho teórie by preto nemali zostať mimo vedeckého záujmu. Individuálna psychológia Alfreda Adlera je prepracovaná etickými požiadavkami. Adler nazerá na človeka ako na zakoreneného v cíte pre spolupatričnosť a požaduje od neho prispievanie k ľudskému pokroku a bytiu. Namiesto freudovského pudu zdôrazňoval Adler sociálne hodnoty.

Mnohé východiskové tézy adlerovského prístupu (Adler, 1912/1972, 1927/1966, 1927/1999, 1930/1974, 1931/1998, 1933/1964, 1933/1998 a i.) resp. konceptu individuálnej psychológie možno považovať z etického hľadiska nielen za relevantné, ale aj za prínosné. Adler vychádzal zo starej známej múdrosti a etického princípu, že dávať je viac ako brať a túto propagoval aj prostredníctvom svojej argumentácie. Pre Adlera existovalo šťastie a spokojnosť iba vtedy, keď sa človek nevyhýbal požiadavkám sociálneho života. Tento postoj ilustruje jedna výpoveď, ktorú Alfred Adler povedal pri jednej príležitosti: Človek je nevyliciteľne etický.

Neurotik/neurotička zaostáva za svojimi morálnymi šancami a možnosťami, lebo je príliš bojzlivý/á na to, aby sa oddal/a životu. Stojí kvôli svojmu strachu bokom a veľmi tým trpí. Neuróza so všetkými jej bolesťami je rubom tejto ľudskej izolácie. Ak sa podarí rozvinúť cit pre spolupatričnosť, identifikuje sa pacient/pacientka so svojimi blíznymi a môže sa pri nich cítiť v bezpečí. Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007) povzbudzovanie k blízkosti, k medziľudským vzťahom je centrálnym faktorom Adlerovskej terapie.

Alfred Adler bol ako psychoterapeut prinajmenšom takým umelcom, ako aj vedcom a etikom. Nazeral na neurózu a charakter človeka ako na umelecké dielo. Vychádzal z toho, že si každé individuum buduje svoju vlastnú osobnosť samé tým, že sa tvorivo vyrovnáva so svojím prostredím (predovšetkým v rannom detstve). V „umelečkej“ jednote osoby sa hodia k sebe všetky časti a sú momentmi totality (Rattner, Danzer, 2007). Túto zjednocujúcu skúsenosť podložil Adler termínom životný štýl.

¹ Pozri viac v Marková (2012).

Pre pacientov a pacientky muselo byť potešujúce mať možnosť učiť sa životnej múdrosti takýmto priateľským spôsobom. Adler sa odklonil od freudovského terapeutického poriadku, ktorý vyžadoval, aby pacient alebo pacientka ako objekt ležali pred „neviditeľným“ psychoanalytikom. Adler sa namiesto toho posadil oproti pacientovi alebo pacientke (tvárou v tvár) a viedol s nimi úprimný a priateľský rozhovor, v ktorom neexistovala autoritatívnosť alebo chladná dištancia (Rattner, Danzer, 2007).

Stredobodom adlerovskej etiky je jeden z fundamentálnych pojmov jeho teórie – „cit pre spolupatričnosť“. Adler vychádzal z toho, že základnou potrebou každého človeka je patriť k ľudskej komunite a cítiť, že má v nej svoje miesto. Podľa Dreikursovej-Fergusonovej (2005) Adler postuloval, že individuálnym úsilím má byť prispievanie, zatiaľ čo spoločnosť sa snaží postupovať od mínus po plus a k ideálu dokonalosti. Úsilie smerujúce nahor charakterizuje skupinu, zatiaľ čo horizontálne úsilie, založené na rovnocennosti a spolupráci, je potenciálne vrodené všetkým individuám. Cit spolupatričnosti vzplanie pri cíte pre spolupatričnosť iných. Alfred Adler bol presvedčený o tom, že vzťahová schopnosť sa dá učiť a naučiť. Z hľadiska etiky je podstatné, že Adler pod terapiou rozumel spoločnú prácu terapeuta a pacienta/pacientky s ohľadom na rozvoj k väčšiemu poznaniu, vcíteniu, ale aj vo vzťahu k morálnosti a cnostiam.

Podľa viacerých autorov a autoriek (voľne podľa Wingett, Milliren, 2008; Ruisel, 2008; Hall et al. 1999 a pod.) možno podstatu Adlerovho učenia zhrnúť do niekoľkých bodov:

1. Osobnosť tvorí celok. Jednotlivé časti osobnosti slúžia celku.
2. Ľudia sú celostnou osobnosťou, fungujúcou v súčasnom sociálnom kontexte, ktorý rešpektuje sociálny kontext minulosti a budúcnosti.
3. Ľudia sú sociálne začlenení; sme spoločenské bytosti, ktoré chcú patriť a nájsť si svoje miesto vo svete, mať význam a cítiť vlastnú hodnotu.
4. Ľudia nie sú determinovaní, ani nie sú obeťami svojej minulosti, dedičnosti ani prostredia. Majú možnosť voľby, a preto sa učia osobnej zodpovednosti. Jednotlivci sa môžu sami rozhodovať, ako využijú svoje aktíva, silné stránky, zdroje a kreatívne schopnosti. Môžu ich podceňovať, preceňovať alebo ich využívať v primeranej miere.
5. Naše správanie slúži svojmu účelu. Posúvame sa smerom k sebadefinovaniu a určaniu cieľa v živote. Správanie je zamerané na ciele a najlepšie mu možno porozumieť pri ich dosahovaní.
6. Pretože ľudia majú možnosť voľby, možno ich pokladať skôr za proaktívnych než iba reaktívnych. Môžu vnímať udalosti, hodnotiť ich a rozhodovať o nich.
7. Ľudia sú seba-určujúci a kreatívni. Môžeme meniť naše reakcie na iných ľuďoch a na situácie. Ľudia nie sú len adaptívni k svojmu prostrediu, udalostiam alebo stimulom. Môžu objektívne alebo subjektívne tieto podnety tvoriť, upravovať a meniť.
8. Pripisujeme význam sebe, iným a situáciám. Podľa týchto pripísaných významov, si vyberáme svoje správanie. Ľudia chápu svet subjektívne, a ak im chceme rozumieť, „musíme vidieť ich očami a počúvať ich ušami“.

9. Ludia potrebujú byť schopní posúvať sa od „nedokážem» k „dokážem a urobím». Tento pohyb z prežívaného mínus k vnímanému plus je možné najlepšie dosiahnuť prostredníctvom spoločenskej rovnocennosti spojenej s empatiou, povzbudením a výchovou, vzdelávaním.
10. Cit spolupatričnosti je úspešnou adaptáciou na životné výzvy, ktoré vyúsťujú do toho, ako ľudia vnímajú prispievanie, spoluprácu a spolupatričnosť. Úroveň citu spolupatričnosti, ktorú jednotlivec prejavuje, môže slúžiť ako indikátor duševného zdravia.

V prepojení na duchovné tradície, na ktorých je postavená Adlerovská teória, resp. jej filozofické a etické zdroje je možné (voľne podľa Rattnera a Danzera, 2007) koncipovať niekoľko téz individuálnej psychológie:

1. Adler popisuje existenciálnu situáciu individua, ako aj ľudstva, ako formovanú prostredníctvom pocitov menejcennosti. Každý človek sa rodí do situácie relatívnej bezmocnosti, ne-vedenia a ne-znalosti a tieto pocity sa šíria a zachovávajú u všetkých ľudí až do dospelých rokov a staroby. Byť človekom, znamená sa akosi permanentne cítiť menejcenne, pričom príležitosti pre takéto emócie a sebaocňovanie sa v priebehu života podrobujú zmenám. Adler zdôrazňoval, že stále stojíme oproti životným podmienkam, v ktorých sa pocity bezmocnosti a bezradnosti stupňujú: choroby, prírodné katastrofy, smrť, porážky. Hranice všetkého druhu nám umožňujú pociťovať, že sú naše sily a moc obmedzené, teda že nie sme všemohúci. Vychádzajúc z toho si nezriedka interpretujeme náš vzťah k nám samým a aj k svetu tak, „ako keby“ sme boli podriadení/é a bezmocní/é, aj keď – pri bližšom pohľade – sme celkom schopní/é v danej situácii zasiahnuť aktívne a tvorivo do diania. K programu dospievania a dozrievania patrí naučiť sa rozlišovať medzi imaginárnou a skutočnou menejcennosťou. Iba keď sú individua a kolektívy schopné reálne ohodnotiť proporcie vo vzťahu k ich vedeniu a možnostiam, tak sú – na jednej strane – schopné pristupovať k ich životným úlohám s perspektívou úspechu a – na druhej strane – postupne prekonávať ich medzery a deficity. Obe sú nevyhnuté, ak sa chce jednotlivec alebo celé ľudstvo badateľne vyvinúť zo status quo.
2. Popri komplexe menejcennosti Alfred Adler opisoval kompenzačné úsilie a pocity prevahy ako konštantu ľudského duchovného života. Vysvetľuje to nasledovne: keďže nevieme natrvalo zniesť naše pocity menejcennosti a inferiority, siahame po stratégiách a dynamizmoch, ktorými ich môžeme potlačiť a vybojovať si zdanlivý status veľkosti, moci a istoty. A keďže skoro všetky situácie bezmocnosti zastrašujú a zneisťujú a napokon nám aj pripomínajú možnosť nebytia, tak dávame našu silu a elán na váhy, aby sme sa v situácii prevahy a sily bytia ubezpečili podľa motto: „Ak mám moc, tak som!“ alebo „Keď som mocný/á, tak nemusím mať žiaden strach pred vyhasnutím bytia!“.
3. Tendenciu mať vždy a za každú cenu prevahu označil Adler aj v pojme mužského princípu. Obetavosť, poddajnosť, jemnosť a ohľaduplnosť nepatria k štandardnému repertoáru ľudí, ktorí vykazujú vysoký stupeň maskulínneho manifestu. Oveľa viac stoja na popredných miestach v ich katalógu cností a správania napr. chuť sa hádať, úsilie sa presadiť a vôľa k moci a pod. Takýto

postoj bol Adlerom nazvaný „maskulínnym protestom“, pretože v patriarchálnych kultúrach sa mužom pripisujú atribúty sily a prevahy. Pretože sa aj ženy pripájajú k tomuto hodnotovému oceňovaniu, tak často možno vidieť, že sa aj ženy v rámci maskulínnej kultúry pokúšajú poddať takýmto vlastnostiam. Obe pohlavia podľa Alfreda Adlera ochoreli „maskulínnym bludom“.

4. Adler kládol veľký dôraz na to, aby zviditeľnil dynamiku pocitu menejcennosti a úsilia po moci v ľudskom duševnom živote. Ale ešte za dôležitejší ako tieto dva duševné komponenty považoval Adler cit pre spolupatričnosť, pôvodný sociálny cit (záujem) človeka. Nielen vertikálny pohyb zdola nahor, ale aj horizontálny pohyb vzájomnej solidarity a pomoci charakterizujú človeka.

ADLER JEHO VZŤAH S FREUDOM

Nie je presne známe, ako sa Adler zoznámil s Freudom. Niektoré zdroje uvádzajú, že Adler napísal pozitívnu recenziu na Freudovu široko kritizovanú knihu „Interpretácia snov“ a Freud ho z vďaky pozval v r. 1902 na jednu zo stredajších nočných schôdzok, ktoré viedli k rozvoju Psychoanalytickej spoločnosti (Čechová, 2005).

Alfred Adler (ako aj Carl Gustav Jung) sú laikmi/laičkami, a bohužiaľ, aj niektorými odborníkmi a odborničkami, mylne považovaní za Freudových žiakov. Freud si v období ich spoločného stretávania cenil Adlera ako obzvlášť originálneho a kompetentného spolupracovníka, kým Adler sa nikdy nepovažoval za „žiaka“ Freuda, ale za samostatného výskumníka. Sám Adler, ako uvádza Ansbacher (1994), zásadne odmietal, že by bol Freudovým žiakom, stúpencom či nasledovníkom.

Fiebert (1997) uvádza, že sú tri faktory, ktoré mohli viesť k osobnej dištancii medzi týmito dvomi mužmi:

1. Adler celý život pociťoval rivalitu s jeho starším bratom, ktorý sa volal Sigmund.
2. Ďalším faktorom mohla byť Adlerova obrat ku kresťanstvu v roku 1904.
3. Freudova ambivalencia a iritácia Viktorom Adlerom bola transferovaná na Alfreda Adlera.

Ansbacher (2004) zdôrazňuje, že aby bolo oddelenie Adlera a Freuda vysvetľované správne, je nutné prihliadať na to v týchto troch fázach:

1. Adler sa separoval od Freuda.
2. Freud sa potom zmenil v smere k Adlerovi.
3. Freud prijal zmenu jeho smerovania.

Ansbacher (2004) však dodáva, že je veľmi máttuce, že Adler nevedel vysvetliť, prečo ho Freud nazýval jeho žiakom. Väčšina adlerovcov sa učí, že Adler pracoval s Freudom a keď vystúpili rozdiely v teóriách, tak sa separovali. Ale Freud a Adler boli od začiatku vo svojich teóriách odlišní.

Adler (ako aj Carl Gustav Jung) začali rozvíjať vlastnú filozofiu predtým, než začali spolupracovať s Freudom. Ako zdôrazňuje Brudder-Bezzel (1999), Alfred Adler

bol prvým disidentom z Freudovho kruhu. Vyvinul svoju vlastnú hlbinnú-psychologickú teóriu a školu, ktorá prevzala niektoré Freudove východiská a od mnohých sa jednoznačne ohraničila. A práve tieto výhrady narazili vo Freudovom kruhu na odpor a tak prišlo k zlomu k prehĺbeniu priepasti medzi nimi.

Adlerove roky s Freudom a jeho kruhom boli pre Adlera podnetné (Rattner, Danzer, 2007). V roku 1902 sa Adler stal členom psychoanalytickej skupiny, kde sa stretol s Freudom, a v nasledujúcich rokoch jeho záujem o psychické procesy narastal. Adler bol aktívnym členom Freudovej skupiny niekoľko rokov (Dreikurová-Fergusonová, 2005). Na stredajšej skupine sa najskôr spolu stretávalo len päť osôb (vrátane Freuda), ale čoskoro ich bolo stále viac a nakoniec ich bolo viac ako dvadsať. Témy boli veľmi živé. Bohužiaľ ale nie sú k dispozícii žiadne protokoly z prvých štyroch rokov. Až po roku 1906 sú k dispozícii protokoly, pretože vtedy bol do tejto skupiny prijatý Otto Rank, ktorý bol zapisovateľom (Rattner, Danzer, 2007).

Čoskoro však Adler začal mať fundamentálne odlišné názory na podstatu ľudskej motivácie a správania ako Freud. Adler zistil, že jeho základné predpoklady sa od Freudových líšia a medzi oboma vedcami začala narastať tenzia. Vo februári roku 1911 sa Adler vzdal funkcie prezidenta Viedenskej psychoanalytickej spoločnosti a zo spoločnosti spolu s ďalšími zopár členmi odišiel (Dreikurová-Fergusonová, 2005).

Ako uvádza Dreikurová-Fergusonová (2005) v roku 1911 Freudovu skupinu opustil a počas rokov 1911 až 1914 upevňoval vlastnú myšlienkovú školu, ktorú nazval „individuálna psychológia“. Podľa Mackenthuna (2012) potom, čo Adler Freuda opustil, vybudoval vlastný systém, ktorý sa zásadne líšil od psychoanalýzy². Ešte neskôr sa z neho stal dokonca odporca psychoanalýzy – kritizoval najmä biologický determinizmus a zanedbávanie spoločenských činiteľov vývoja. V čase ich rozchodu a roky po ňom mnohí/é verili, že ich rozchod bol spôsobený osobnostnými rozporami a ich teórie mali viac spoločného ako odlišného až na to, že používali odlišnú terminológiu. Avšak podľa tých istých autorov, je rozdiel v oboch teóriách taký fundamentálny a ďalekosiahly, ako je len vôbec možné a Adlerova teória je antitezou k Freudovej – „Keď pochopíte Adlera, lepšie pochopíte Freuda“ (Čechová, 2005).

Aj keď zakladateľ individuálnej psychológie bol aktívnym členom stredajšej spoločnosti Sigmunda Freuda, publikoval začiatkom dvadsiateho storočia state, ktoré sa vynímali klasickému psychoanalytickému myšlienkovému konceptu (voľne podľa Rattner, Danzer, 2007; Bruder-Bezzel, 2007 a i.). Napr. eseje „Das Zärtlichkeitsbedürfnis des Kindes“ (Adler, 1908) a „Der Arzt als Erzieher“ (Adler, 1904). V oboch prácach sa Alfred Adler odklonil od freudovského obrazu človeka aj sveta. Vychádza z toho, že dieťa je sociálnou bytosťou, ktorá nestojí kvôli svojim pudom antagonicky k spoločnosti. V druhej práci pripisuje Adler lekárovi ako jednej z jeho vznešených úloh psychohygienu a profylaxiu neuróz.

Na strane druhej sa Adlerova koncepcia opierala o viaceré psychoanalytické pojmy: psychický determinizmus, účelová (cieľová) podstata správania, existencia mnohých motívov bez vedomého uvedomenia a poznámky, že sny možno chápať

2 Viac informácií o tomto ranom období Adlerovej práce možno nájsť v knihách napr. Botto-
me (1957), Orgler (1973/1972) a Way (1962) a i.

ako mentálny produkt a vhľad do vlastných nevedomých motívov a predpokladov má liečivú silu (Ruisel, 2008). Adler však odmietol model libida a nahradil ho na budúcnosť orientovaným modelom úsilia o dosiahnutie subjektívne determinovanej pozície významnosti, ktorá bola viac teleologická. Odmietal trojstránkovú štruktúru osobnosti (Id – Ego – Superego) a nahradil ju celostným modelom osobnosti ako jednoty. Z hľadiska klasickej psychoanalýzy sa zameral skôr na Ego než na Id. Z Adlerovho teoretického konceptu je zrejmé, a uvádza to aj mnoho autorov a autoriek, napr. Říčan (2007), že na rozdiel od Freuda Adler neuznával rozhodujúcu úlohu sexuálneho pudu a od neho odvodených emócií vo fungovaní osobnosti. Na jeho miesto postavil úsilie o dokonalosť, cit pre spolupatričnosť a pod.

V tejto súvislosti podľa Dreikursovej-Fergusonovej (2005) Adler zdôrazňoval význam zdravého rozumu pre spoločnosť a ľudské správanie. Na rozdiel od Freudovej formulácie rozdeleného ja (ego, superego, id), Adler nepredpokladal, že ľudia majú vnútorný konflikt medzi svojou súkromnou logikou a zdravým rozumom. Skôr ide o to, že správanie človeka sleduje jeho ciele a presvedčenia ako i spoločenské procesy.

Zásadná odlišnosť prístupu Adlera od Freuda, hoci z jeho učenia vyšiel, je v prístupe k povahe ľudskej motivácie a správania. Adler pristupuje k človeku nie z hľadiska jeho pudovej určenosti, ale úsilia o zmysel života a hľadania si miesta v spoločnosti. V čase, keď sa väčšina vedcov venovala inštinktívnej stránke človeka, zameral sa Adler na jeho sociálne bytie a bol prvým psychoanalytikom, ktorý zdôrazňoval význam sociálnych činiteľov pre rozvoj osobnosti, ktorým Freud nevenoval dostatočnú pozornosť. Vzdal sa učenia o libide a sexuálnej etiológii neuróz, odmietol pojem potlačenia, oidipovského komplexu a ďalších základných pojmov Freudovej teórie (Krankus, 1998). Podľa Rattner a Danzera (2007) Adler kritizoval Freudov systém a nazval ho sexuálnou mytológiou. Ako predstaviteľ celostného myslenia zdôrazňoval, že treba porozumieť všetkým častiam v ich celistvosti a celok v jeho častiach. Mnohé Freudove diagnózy a zistenia zaradil ako konštrukcie z psychického života rozmazaných detí (vrátane známeho Oidipovského komplexu). Podľa Adlera len nekonečne rozmazaní chlapi chcú svoje matky vlastniť a zvyčajne to nemá žiadny sexuálny význam. Rozmazaný chlapec chce byť iba sám rozmazávaný a vzhľadom k tomu môže chlapec vidieť svojho otca ako rivala, ak sa mu matka rovnako venuje.

Ďalej Adler narazil na kauzálnu determináciu a fatalizmus psychoanalýzy. Pre Adlera znamenal psychický život tvorivé sebautváranie, aj keď vzhľadom k daným podmienkam. Vždy záleží na tom, ako dieťa spracuje zdravé alebo patologické vplyvy a nie je možné vysvetľovať chybný vývoj kauzálny z určitých traumatických ranných situácií. Tým, že pripíšeme neurotickému človeku v určitom spôsobilom čiastočnú spoluzodpovednosť za vznik neurózy, tak uľahčíme re-orientáciu a vybudovanie zdravšej budúcnosti. Adler chcel vychovávať svojich pacientov a pacientky k slobode a prevzatiu zodpovednosti za svoj život, čo sa zdá byť nemožné, ak budeme vychádzať len z pudových osudov ako motorov psychiky (Rattner, Danzer, 2007).

Podľa Dreikursovej-Fergusonovej (2005) bol Adler priekopníkom v mnohých smeroch. Napríklad v tom, že zdôrazňoval dôležitosť subjektívnych procesov pri rozvoji osobnosti. Hoci je Freud správne považovaný za toho, kto spočiatku zdôrazňoval, že osobnosť ovplyvňujú každodenné myšlienky, fantázia, konanie a emócie, Freud nikdy nebral do úvahy, že formovanie osobnosti je určované objektívnymi podmienkami v detstve. Oproti tomu Adler tvrdil, že od raného detstva ľudia formujú svoje reakcie, tvoria skúsenosti a prostredníctvom svojej interpretácie, skutkov a cieľov utvárajú svoju osobnosť. Adler poukázal na to, že raný život v rodine určuje štádium osobnostného vývinu. Avšak každé jednotlivé dieťa v rodine utvára svoje vlastné interpretácie a ciele a z nich formuje vlastný životný štýl. Tak v rámci vlastnej dedičnosti a objektívneho prostredia individuum v detstve rozvíja vzorec a schému ako žiť, adaptovať sa, rozvíjať sa, ako riešiť problémy a stretávať sa s príležitosťami, ktoré život prináša. Tento vzorec a schéma sa rozvíjajú pomocou tvorivého procesu, na základe subjektívneho hodnotenia a individuálneho rozhodovania sa.

Z hľadiska etiky vystupuje do popredia u Adlera aj požiadavka rovnocennosti a rovnosti – nielen medzi lekárom a pacientom, ale aj medzi mužmi a ženami a celkovo medzi všetkými ľuďmi. Adler zdôrazňoval rešpekt a rovnosť vo všetkých ľudských vzťahoch. Dôležitým pojmom v tomto kontexte je tzv. „maskulínny protest“. Maskulínny protest bol postulovaný Adlerom v roku 1910. Všeobecne možno povedať, že Adler pod mužským princípom rozumel tendenciu mať vždy a za každú cenu prevahu. Takýto postoj bol Adlerom nazvaný „mužským/maskulínnym protestom“ a podľa Adlera obidve pohlavia ochoreli „maskulínnym bludom“. V teórii Adlera je v popredí túžba po moci, superiorite, prekonanie menejcennosti a úsilie po dokonalosti, kým u Freuda je maskulínny protest vysvetľovaný ako funkcia kastráčného komplexu – maskulínny protest nie je v skutočnosti nič iné ako strach z kastrácie.

Vo vzťahu k rodovej rovnosti sú dôležité aj tézy, ktoré Adler tematizoval v knihe „Menschenkenntnis“ (1927/1966), kde zviditeľnil svoj postoj k rovnocennému postaveniu žien. Adler tiež zdôrazňoval, že preferovanie mužskosti je „rakovinou našej kultúry“. Tiež hovoril o mužskej nadvláde ako jednej z najhlbších rán nášho spoločenského života. Možno konštatovať, že Adler považoval rodovú rovnosť za základnú etickú požiadavku a z morálneho hľadiska odmietal nerovné postavenie a oceňovanie mužov a žien.

ZÁVER

Alfred Adler nezanechal také impozantné dielo ako Sigmund Freud. Nepísal ani tak pre učencov, jeho knihy sú viac populárne (Rattner, Danzer, 2007). V protiklade k obom priekopníkom hlbínnej psychológie možno povedať, že Freud sa usiloval o vedu, Adler o múdrosť. Freud bol učenec, Adler bol priateľom človeka. Freud rozdelil fenomény do mnohých detailov, Adler nás učil vidieť celistvosť. Freud hľadal premyslené poznanie, Adler hľadal spoločnú životnú orientáciu.

Adler bol sociálne orientovaným teoretikom, ktorý sa zaoberal verejným zdravím, lekárskou a psychologickou prevenciou a sociálnou prosperitou. Následne písal články a extenzívne prednášal o rizikách v detstve, zvlášť o delikvencii, ženských

právach a rovnocennosti pohlaví, právach žien na potrat, vzdelávaní dospelých, príprave učiteľov, verejnom duševnom zdraví a zakladaní rodinných poradenských centier, experimentálnych verejných školách, krátkodobej psychoterapii, rodinnom poradenstve a vzdelávaní. Freud sa týmito otázkami nezaoberal (Čechová, 2005).

Možno to pripísať aj ich odlišnému pôvodu. Adler pochádzal z nižšej strednej vrstvy. Vyrástol v mestskej štvrti, kde bola jeho židovská rodina v menšine. Ako uvádzajú Rattner a Danzer (2007), Adler sa cítil ako dieťa ľudu. Vo svojej mladosti sa ponevial s chlapcami z ulice a často bol hosťom v rodinách robotníkov a roľníkov. V neskoršom živote mal mnoho porozumenia pre sociálne slabších a utláčaných, čo Freuda obišlo. Už ako mladý muž napísal Adler „Gesundheitsbuch für das Schneidergewerbe“ (1898), v ktorom sa ohlasuje jeho sociálny postoj ako lekára.

Adler sa musel vyrovnáť so zdravotnými ťažkosťami, školskými neúspechmi, jeho privatačná prax bola situovaná v oblasti, kde žili ľudia z nižších spoločenských vrstiev. Freud sa narodil v centre Viedne, v rodine bohatého intelektuála, získal exkluzívne vzdelanie a mal bohatú klientelu. Jeho rodinné zázemie ho ovplyvnilo a v teórii i v praxi šiel inou cestou ako Adler. Podľa Čechovej (2005) rozdiely môžeme vidieť i dnes: vo Freudovom dome je známe múzeum, ktoré nesie jeho meno a každý Viedenchčan Vám bez problémov poradí, kde ho nájdete. Najšť Adlerov dom na Mariahilfstrasse bol hotový rébus, hoci je na ňom upomienková tabuľa historickej spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ADLER, A. 1898. Gesundheitsbuch für das Schneidergewerbe. Berlín: Carl Heymanns Verlag, 1898.
- ADLER A. 1904. Der Arzt als Erzieher. In: Ärztliche Standeszeitung : Central-Organ für die Gesamtinteressen der Ärzte Österreichs, Vol. 3, No. 13, p. 4, 1904.
- ADLER, A. 1908. Das Zärtlichkeitsbedürfnis des Kindes. In: Monatshefte für Pädagogik und Schulpolitik : Allgemeine und unabhängige Zeitschrift für Österreichs Lehrerschaft, Wien, Vol. 1, No. 1, November, p. 7-9, 1908.
- ADLER, A. 1912/1972. Über den nervösen Charakter. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1972.
- ADLER, A. 1927/1966. Menschenkenntnis. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1966.
- ADLER, A. 1927/1999. The Science of Living (Porozumění životu : Úvod do individuální psychologie). Praha: Aurora, 1999. ISBN80-85974-76-2.
- ADLER, A. 1930. The Education of Children. New York: Greenberg, 1930.
- ADLER, A. 1930/1974. Praxis und Theorie der Individualpsychologie. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch, 1974.
- ADLER, A. 1931/1998. What life should mean to you. Minnesota: Hazelden, 1998. ISBN 1-56838-228-6.
- ADLER, A. 1933/1964. Social Interest: a Challenge to Mankind. New York: Capricorn Books, 1964.
- ADLER, A. 1933/1998. Der Sinn des Lebens. (O zmysle života). Bratislava: Milan Štefanko, Vydavateľstvo IRIS, 1998. ISBN 80-88778-05-0.
- ANSBACHER, H. L. 1994. Was Adler a disciple of Freud? A Reply. In: Individual Psy-

- chology : The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice, Vol. 50, No. 4, 1994.
- ANSBACHER, H. L. 2004. Adler-Psychotherapy and Freud. In: Journal of Individual Psychology, Vol. 60, No. 4, Winter, 2004.
 - ANSBACHER, H. L. – ANSBACHER, R. R. 1956/1964. The Individual Psychology of Alfred Adler : A Systematic Presentation in Selections from His Writings. New York: Harper & Row, 1964.
 - BOTTOM, P. 1957. Alfred Adler – Apostole of Freedom. London: Faber, 1957.
 - BRUDER-BEZZEL, A. 2007. Alfred Adler : Persönlichkeit und neurotische Entwicklung : Frühe Schriften (1904-1912). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2007. ISBN 978-3-525-46051-1.
 - BRUDER-BEZZEL, A. 1999. Geschichte der Individualpsychologie. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1999. ISBN 3-52545834-7.
 - ČECHOVÁ, D. 2005. Alfred Adler a jeho psychológia. In: DREIKURSOVÁ – FERGUSONOVÁ, E. Adlerovská teória. Bratislava: Slovenská adlerovská spoločnosť, 2005, s. 37-40. ISBN 80-969264-7-0.
 - DREIKURSOVÁ – FERGUSONOVÁ, E. 2005. Adlerovská teória. Bratislava: Slovenská adlerovská spoločnosť, 2005. ISBN 80-969264-7-0.
 - FIEBERT, M. S. 1997. In and out of Freud's Shadow : A Chronology of Adlers Relationship with Freud: In: Individual Psychology : The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice, Vol. 53, No. 3, 1997, p. 241-269.
 - HALL, C. S. – LINDZEY, G. – LOEHLIN, J. C. MANOSEVITZ, M. 1999. Psychológia osobnosti : Úvod do teórií osobnosti. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1999. ISBN 80-08-03001-1.
 - KRANKUS, M. 1998. Človek v zrkadle individuálnej psychológie. In: ADLER, A. O zmysle života. Bratislava: Milan Štefanko, Vydavateľstvo IRIS, 1998, s. 162-167. ISBN 80-88778-05-0.
 - MACKENTHUN, G. 2012. Gemeinschaftsgefühl : Wertpsychologie und Lenäbensphilosophie seit Alfred Adler. Giessen: Psychosozial-Verlag, 2012. ISBN 978-3-8379-2148-9.
 - MARKOVÁ, D. 2012. Etika v adlerovskej teórii. Nitra: Garmond, 2012. ISBN 978-80-89148-77-6.
 - ORGLER, H. 1939/1973. Alfred Adler : The Man and his Work. Triumph over the Inferiority Complex. London: Sodgwick and Jackson, 1973.
 - ORGLER, H. 1956/1972. Alfred Adler : Triumph über den Minderwertigkeitskomplex. München, Berlin, Wien: Urban & Schwarzenberg, 1972.
 - RATTNER, J. – DANZER, G. 2007. Individualpsychologie heute : 100 Jahre Lehre Alfred Adlers (1907 – 2007) : Studienausgabe. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2007. ISBN 978-3-8260-3576-0.
 - RUISEL, I. 2008. Osobnosť a poznávanie. 2008. Bratislava: Ikar, ISBN 978-80-551-15993.
 - ŘÍČAN, P. 2007. Psychologie osobnosti : Obor v pohybu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.
 - WAY, L. 1962. Adler's place in Psychology. An Exposition of Individual Psychology. New York: Collier, 1962.
 - WINGETT, W. – MILLIREN, A. 2008. Skupiny silných stránok. Bratislava: Slovenská adlerovská spoločnosť, 2008. ISBN 978-80-969959-9-8.

Text vznikol vďaka podpore grantu VEGA č. 2/0015/12: *Životné štýly, normy a ich prekračovanie: cesty k osobnej spokojnosti a spoločenskej prosperite a čiastočne aj VEGA č. 1/0286/14: Behaviorálne a postojevé atribúty sexuality mládeže s ľahkým mentálnym postihnutím v kontexte rizika a prevencie.*

Marta Gluchmanová

FVT TU v Košiciach

E-mail: marta.gluchmanova@tuke.sk

The human approaches in technical education

Abstract

The power of technical education lies in the teacher's ability to stimulate the learning environment which then provides students with a concrete reason to take an interest in their community and in larger social issues. Science and technology education which upholds the ideal of preparing students to be active participants within a civil society inevitably must equip the students to think critically about the norms and notions of what is nice, normal and natural. Human development and the role of value in technical education is dependent upon education policy.

Key words: humanity, education, technology, student, language, teacher, e-learning

Significant changes in the conception of Slovak education have emerged many times during recent decades. After 1989, our society has seen a lot of major changes in many spheres of social life, including education. These changes are partly associated with the new tasks imposed on the school by society and with the specialization within schools. The importance of the science and language teacher's personality and values and his impact as a figure of identification for the students was once more heavily emphasized. The language teacher is responsible for the students' moral development as well as for their social and intellectual development. Important changes in the society, of which the school is a part, have necessitated a rethinking of the school's moral responsibilities. The growing number of children living in unstable family situations without sufficient contact with parents has created a growing need among students for caring and close social relations. Children need close social relations with adults who can help them in their work and learning. The special attention is being paid to the concepts such as authority, freedom, responsibility, integrity, etc. At the present stage of society's development, we are facing an apparent changes in the value orientation, potentially having an impact on all spheres of life.

It was the reason why 'Ethical education' (often mistakenly referred to as 'Ethics') has been introduced in Slovak schools; the subject generally involves education based on humanistic ideals and related efforts to prevent aggression and violence. Students are taught to be considerate of others; they should be reminded to bear in mind that their views and attitudes are subjective; they should learn to respect the views and ways of life of their classmates, teachers, educational workers and other people; learn to approach things using constructive criticism; and, perhaps most of all, they should learn to be critical of themselves. It is necessary to put emphasis on respect towards other people (a dimension that today's youth often seem to lack), self-respect, and individual responsibility for everything we do. All of these things should be part of 'ethical education' in Slovak schools. In this fact I agree with the statement that the co-existence of teachers, including language teachers, and their students is based on complex mutual ethical understanding with respect to behavior on both parts (Aurin, Maurer, 1993). In this connexion, it can be stated that, bearing in mind the growing age of pupils and students as well as their growing cognitive, intellectual, and moral abilities, science and language teachers should make efforts in their educational activity to create an adequate partnership based on mutual understanding. On the one hand, language teachers should attempt to understand the position students and their behavior and actions; on the other hand, they should create the right conditions and atmosphere in which their students have the opportunity to understand the role and position of teachers within the relationship, including their moral duty and responsibility for students' moral development into morally mature individuals.

It means that the teacher is an educator whose way of living, behaving, and acting may have a great impact on growing individuals who seek figures with whom they can identify and adults who can satisfy their need for close social relationships and caring. They should be judged like everybody else. For example, in opinion of older female student the job of teacher is to disseminate knowledge, because they are only human. The students have to be allowed to decide for themselves what they want to believe and think. What the language teacher believes to be right may not be right for everyone. Personality characteristics like empathy and social sensitivity, along with a professionally based understanding and caring, seem to be of the utmost importance. The students appreciated most the teachers whom they could "talk to" and those who cared about them as human beings. The attitude of caring nurtured their motivation for school work. One of student says: "I looked up to my language teacher because he was so human. He was more concerned with being a human than with being a teacher to students. He was considerate to everyone who sat in his classroom. He brought himself down to our level, so there was not any gap between student and teacher" (Bergem, 1990). The teacher as a social responsible behavior can influence achievement by promoting positive interactions with teachers and students. The students are required to adhere to rules and norms for interpersonal conduct. For example a variety of rules reflecting cooperation, respect for others, and positive forms of group participation govern social interaction in the classroom. The students are expected to work hard, pay attention, participate in classroom activities, and study their lessons. There are needed rules

in the classroom. The suggestion that schools do play a role in the development of social responsibility is supported by indicating that language teachers are sensitive to individual differences in classroom conduct, value socially competent behavior, and spend an enormous amount of time teaching their students how to behave and act responsibly. For the most part, classroom rules are designed to establish classroom order and the hierarchical nature of teacher – student relationship. However, language teachers also appear to have rules for interactions among students themselves.

I have to say that global social issues will not stop at the gates of schools, though. Education, teachers, including language teachers, and students are all reflections of the era that they are part of. Left only to their own devices, teachers are unable to do away with manifestations of negative phenomena merely through their moral, educational, and pedagogical activities; the issue also imposes duties on schools' managing bodies and the media, making them realize that they too bear the moral responsibility for the future of the country and its citizens. It is an important task – even a moral duty – for everyone involved in education, regardless of whether they operate on the level of primary, secondary, or higher education. Its importance is associated with the new era marked by the beginning of the 21st century. The duty of teachers, parents and the other people who are involved in the education of pupils and students will engage that the lives of our morally enlightened children will be saner, safer, more dignified, and more human. When I state the global changes in all spheres of human life, especially in education, I have to claim that there are some ethical problems for example in science education. In the modern world, science and technology are two of the most significant sources of social change. Science and technology have brought about enduring and far-reaching changes in social and cultural life of people. The implementation of technology influences the values of a society by changing expectations and realities. The relation between technology and society is interactive. It means that developments in one area force changes in another. Technology, throughout history, has allowed people to complete more tasks in less time and with less human intellectual or manual labor. Society's traditional ethical values are challenged as technology enables new abilities and activities.

I can claim that education can achieve its ultimate purpose of making one an ideal life being only if it helps fostering universal and eternal values in the minds of people. The meaningful education must not overlook any area of human development. The education, I mean also science education, should be value orientated and not only academically oriented. No doubt, technology has brought revolutions in many spheres of life by opening new horizons. I think that educational and information gap seems to be substantially overcome today through starting innovations in electronics and information technology. However communication gap has become a chasm despite the global village produced by media, migrations, trade and industrial manufactures. No education and culture can ignore the comforts of life, efficiency and economic productivity but it also needs poetic heart, moral praxis chasm that truly understand the meaning of the world. The value based rationality can only bring the balance between them. Diana Cone claims

that ethics as a multidisciplinary field has an important role to play in academic, professional, scientific and public life. Ethics is concerned with questions of what is morally good, and of right conduct. Do such questions have a place in science education? A framework for guiding the moral life of students and also an understanding of why they perceive certain conduct right or wrong is a key to a society structural integrity. The education is a crucial part of it (Cone, 2001). I think that science education is a vital opportunity for meaningful ethical discussions. It is harder to agree on ethics in today's culture and life because diversity has increased significantly. Sometimes we are the witnesses that a decision maker does not share common, fixed values with the society within which and for whom the decision is made. There is a greater likelihood of promoting ethical disagreement and concern.

Today the media (such as television, magazines, newspapers, etc.) is a key source of information and certainly media accounts occasion a lot of questions from students. New forms of entertainment, such as video, games and internet access could have possible social effects on areas such as academic performance. So the role of the science and language teacher is to teach the values in talking about some new developments. There we can see the significant opportunities for science educators or teachers in exploring the ethical dimensions. Science education which upholds the ideal of preparing students to be active participants within a civil society inevitably must equip those students to think critically about the norms and notions of what is nice, normal and natural. Science and language teachers should also encounter the different ways of doing moral thinking. Are they focusing on consequences, moral rules or a case - by - case consideration? They learn to value the students and other people despite the fact that their opinions may be different from the others. They learn to think in different ways and to identify the different premises that they use in arguments. They learn critically to evaluate other perspectives. Teachers must give to students some sets of values, if they are to be meaningful contributors and promoters of a democratic society. They should show an increased interest in the moral development of pupils and students and that education should be the most powerful predictor of the development of moral judgment. I think that many teachers truly desire to teach young people how to think and to act responsibly within a moral standard. But we can state that some of language teachers and educators are under - prepared for the challenges posed by the ethical dilemmas raised by contemporary science. Ralph Levinson and Michael Reiss claim that recent developments in biotechnology, for example, have drawn much attention to ethical issues in science and technology and the moral responsibilities we have as citizens towards each other. However, the conduct of scientists has always concerned the public with issues across the science, for example, nuclear power, exploitation of the Earth's resources, and how we treat each other as humans. These ethical concerns are prominent in the science curriculum and in cross - curricular areas such as personal, social and health education, sex and drugs education, and citizenship (Levinson, Reiss, 2004). So in our democratic country as a part of meaningful educational curricula should be honesty, acceptance of different races, caring, moral courage, etc.

What the teachers, including language teachers, undertake within their classrooms, the actions they perform, the examples they set, not only has a significant impact on a student's immediate academic life, but the actions and examples also provide a profound basis for the development and improvement of students characters and a continuity of those assets in their future world. Ethical development is dependent upon education, but moral education is a lifelong process (Carruth, 1991). The power of formal education lies in the teacher's ability to stimulate the learning environment. Then, later it provides students with a concrete reason to take an interest in their community and also in larger social issues. But language education must be replete with an awareness of a right and wrong. This awareness must shape teachers, as well as learners. They can ask what are the teacher's responsibilities towards the learner and the learner's responsibilities toward the teacher. I think that the language teacher (as the more experienced person) is responsible for protecting the learner (the less experienced person) from danger and bringing structure to the learner's life. The learner's responsibility is to attend to the teacher's actions and words and to be instructed by the teacher. It makes teachers and learners responsible for seeing each other as human beings. When we talk about science in language education we could say that teachers should abandon the concept of 'neutral chair' and contribute to citizenship education by presenting the scientific view on controversial issues and also they should engage 14-19 year-olds in thinking about and debating issues concerning values and to give some suggestions, with examples, for engaging students in ethical debate about controversial issues and values in science and language lessons.

In addition to the necessity of being professional in their educational activities, teachers are also expected to integrate their skills and knowledge and be aware of the moral and pedagogical responsibility and duty towards individuals who are dependent on the teacher, i.e. students. It is also necessary that attention be paid to the development of teachers' ethical and moral competence (Colnerud, 1997). Teachers and also family have a responsibility to address questions of moral choice, to encourage thinking and acting responsibility within some moral framework, and to assist students in building a foundation to show respect for human dignity. Collaboration is a process of communicating and also provides the creation and enhancement of the 21st century workplace. But what seems right today may seem wrong in the future. Modern technology and internationalism give rise to the need for new rules, thus requiring educators to step outside the classroom. It is the basis for integrating ethical content into the curriculum that will enable students to view concepts, issues, and problems from several moral perspectives while maintaining integrity and honesty. Science professionals and also family are challenged to undertake the serious work of combining moral reflection with the demands of practice to raise ethical standards. It is of course important that we recognize the value dimension of science and language education at all levels of education. The day-to-day interaction of the classroom can model much of the society. The students of all ages wish to explore the rights and wrongs. Today's science and language teachers are producing today's citizens and tomorrow's scientists, policy makers and administrators. So we can say that in the process of

global changes there are ethical problems in science and I think that in this process science education has the important role in education as the whole.

REFERENCES:

1. Aurin, K., Maurer, M. 1993. Forms and Dimension of Teachers' Professional Ethics – Case Studies in Secondary Schools. In: Journal of Moral Education, 22(3), pp. 277 – 297.
2. Bergem, T. 1990. The Teacher as Moral Agent. In: Journal of Moral Education, 19(2), pp. 88 – 100.
3. Carruth, P.J.- Carruth, A.K. 1991. Education in Ethics! The Role of Higher Education. In: Journal of Education for Business, 66 (3), pp. 168-171.
4. Colnerud, G. 1997. Ethical Conflicts in Teaching. Teaching and Teacher Education, 13(6), pp. 627 – 635.
5. Cone, D. 2001. The Role of Educators in Promoting Global Ethics. In: Journal of Family and Consumer Sciences, 93 (5), pp. 12-14.
6. Levinson, R., Reiss, M. 2004. Ethics in Science Education. School Science Review, 86 (315), pp. 23-24.
7. Mason, R. E-learning and Social Networking Handbook, New York: Routledge, 2008. 194 p. ISBN 0-203-92776-1
8. Sharma, P. & Barret, B. Blended Learning. Oxford: Macmillan Publishers Limited, 2007. pp. 25-35. 160 p. ISBN 978-0-2300-2083-2
9. Shepard, C. 2002. Skilling up - learning about e-learning. E-learning's Greatest Hits.

This paper is supported by KEGA, contract No. 013TUKE-4/2012 „Application of E-learning in Foreign Language Teaching at the Faculty of Manufacturing Technologies“

Mária Dupkalová

Katedra pedagogiky FHPV PU v Prešove
E-mail: dupkalova@unipo.sk

Aplikácia vybraných salzburských princípov do
doktorandského študijného programu pedagogika /
*Application of Selected Salzburg Principles into
the Doctoral Program of Pedagogy*

Abstract

There were received Salzburg principles aimed to creating the doctoral programs in 2005. From a theoretical perspective, the article focuses on selected Salzburg principles and their implementation in conditions of Faculty of Humanities and Natural Sciences at University of Presov. There are presented the partial results of a quantitative content analysis of text documents in the presented article (individual characteristics of the curricula of the doctoral program in the field of study – pedagogy at selected universities in Slovakia and the Czech Republic).

Key words: Salzburg principles, doctoral education, quantitative analysis

ÚVOD

Za hlavný cieľ bolonského procesu možno vo všeobecnosti považovať vybudovanie Európskeho vysokoškolského priestoru. Dňa 18.9.1998 sa stretli rektori najvýznamnejších svetových univerzít v Sorbone, kde prijali dokument *Magna Charta Universitatum*. Keď sa o 10 rokov neskôr stretli ministri školstva Francúzska, Nemecka, Talianska a Spojeného Kráľovstva pri príležitosti osláv 700. výročia od založenia univerzity v Sorbone, uzavreli dohodu o transformácii vysokého školstva. Ich hlavným východiskom bol vyššie uvedený dokument, ako aj Deklarácia o harmonizácii výstavby Európskeho systému vysokého školstva z 25. 5. 1998, ktorá je označovaná ako *Sorbonská deklarácia*. Na ňu nadviazala *Bolonská deklarácia* z 19. 6. 1999, ktorú podpísalo 29 krajín vrátane Slovenskej i Českej republiky. Výsledkom tohto procesu je – okrem iného – zjednotenie systému vysokoškolského vzdelávania a jeho rozdelenie do troch stupňov: bakalársky, magisterský a *doktorandský*¹.

1 Berlínske komuniké v roku 2003 uvádza ako prvé návrh na doplnenie tretieho stupňa vysokoškolského vzdelávania (doktorandský stupeň) a až Bergenské komuniké z roku 2005 prijíma návrh kvalifikácie založenej na troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania (Jašurek, Šťastná, 2011).

KVANTITATÍVNA ANALÝZA ŠTUDIJNÉHO PLÁNU DOKTORANDSKÉHO ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PEDAGOGIKA

V kontexte bolonského procesu boli v roku 2005 prijaté tzv. Salzburské princípy, ktoré: „zohrali rozhodujúcu rolu v následných reformách doktorandského vzdelávania“ (Lesáková, 2013, s. 14). V roku 2010 boli tieto princípy doplnené, spresnené a po inovácii dostali označenie ako Salzburg II. Majú podobu odporúčaní, ktoré možno rozdeliť do 3 skupín:

1. *Výskum ako základ doktorandského vzdelávania* – „V súlade s prvým salzburským princípom je cieľom doktorandského vzdelávania rozvoj intelektu, stimulovanie kritického myslenia, kreativity a intelektuálnej nezávislosti prostredníctvom originálneho výskumného projektu“ (Lesáková, 2013, s. 17).
2. *Požiadavky na efektívne doktorandské programy*² – kritické množstvo a rozmanitosť (diverzita) výskumu, transparentné prijímacie konanie, efektívna spolupráca medzi školiteľom a doktorandom, originálny a akceptovateľný výskum v rámci vedeckej komunity, kariérny rozvoj doktorandov, sústavné zvyšovanie kvality, internacionalizácia doktorandského vzdelávania a pod.
3. *Kritické oblasti doktorandského vzdelávania* – nedostatočné finančné prostriedky.

Salzburské princípy, ktoré majú podobu odporúčaní pre doktorandské štúdium, tvoria nasledovné okruhy:

1. Kľúčovou zložkou doktorandského vzdelávania je rozvoj poznania prostredníctvom originálneho výskumu.
2. Začlenenie doktorandského vzdelávania do inštitucionálnych stratégií a politik.
3. Význam rozmanitosti.
4. Doktorandi sú výskumní pracovníci v začiatkovej fáze svojej kariéry.
5. Kľúčová rola školiteľov.
6. Dosiahnutie kritického množstva.
7. Trvanie doktorandských programov.
8. Podpora inovatívnych štruktúr.
9. Rozvoj mobility.
10. Zabezpečenie primeraného financovania (bližšie pozri Lesáková, 2013).

Na základe vyššie uvedeného možno vyvodiť záver, že problematika doktorandského vzdelávania má v súčasnej vysokoškolskej edukácii svoje nezastupiteľné miesto, a že si zasluhuje zvýšenú vedecko-výskumnú pozornosť.

Prvý salzburský princíp hovorí o tom, že kľúčovou zložkou vzdelávania je rozvoj poznania prostredníctvom originálneho výskumu. Študent doktorandského štúdia v študijnom programe pedagogika je povinný absolvovať počas 3 rokov

² Lesáková (2013) prekvapujúco konštatuje, že kreditový systém v treťom stupni vysokoškolského vzdelávania v salzburských princípoch nepredstavuje nutnú podmienku úspešného doktorandského vzdelávania.

v dennej forme štúdia (v Českej republike sa študijný program pedagogika študuje na niektorých univerzitách 4 roky v dennej forme) študijnú i vedeckú časť³. Vyústením tohto štúdia je obhajoba dizertačnej práce, ktorá implikuje originálne a akceptovateľné výsledky jeho výskumu.

METODOLÓGIA VÝSKUMU

Absolvovanie tohto stupňa štúdia predpokladá – ako sme vyššie uviedli – zvládnutie dvoch hlavných častí doktorandského vzdelávania: študijnej časti a vedeckej časti. Ústredným *cieľom* nášho výskumu bolo zistiť, na ktorú časť doktorandského stupňa vysokoškolského vzdelávania v študijnom programe pedagogika sú kladené väčšie požiadavky. Pozornosť bola v tomto kontexte sústredná na nasledovné čiastkové ciele:

- Analyzovať povinné, povinne voliteľné a voliteľné jednotky študijnej časti a ich kreditovú záťaž.
- Analyzovať povinné, povinne voliteľné a voliteľné jednotky vedeckej časti a ich kreditovú záťaž.
- Analyzovať rozdiely v povinných, povinne voliteľných a voliteľných jednotkách študijnej a vedeckej časti.

Pre potreby výskumu sme sformulovali nasledovnú *výskumnú otázku*:

- Na ktorú časť doktorandského stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom programe pedagogika sú z hľadiska povinnej kreditovej záťaže kladené väčšie požiadavky? Výskumnú otázku sme v tomto kontexte operacionalizovali do podoby nasledovnej *hypotézy*:

H: Na vedeckú časť doktorandského študijného programu pedagogika sú kladené väčšie požiadavky než na študijnú časť⁴.

Základný súbor tvorili študijné plány doktorandského študijného programu pedagogika v SR a ČR. V Slovenskej republike je možné študovať v doktorandskom študijnom programe pedagogika (bez špecializácií a v materinskom jazyku) na týchto pracoviskách:

- Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovská univerzita v Prešove
- Pedagogická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
- Pedagogická fakulta Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
- Pedagogická fakulta Trnavská univerzita
- Filozofická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

V Českej republike je možné študovať v doktorandskom študijnom programe pedagogika (bez špecializácií a v materinskom jazyku) na týchto pracoviskách:

- Pedagogická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci

3 V niektorých študijných plánoch je kreditovaná i pedagogická činnosť, ale patrí len medzi výberové položky, nie medzi povinné.

4 Podľa Lesákovej (2013) ťažisko doktorandského vzdelávania spočíva v realizácii výskumu, a práve týmto sa tento stupeň vzdelávania zásadne odlišuje od bakalárskeho a magisterského stupňa.

- Pedagogická fakulta Univerzita Karlova v Prahe
- Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Prahe
- Pedagogická fakulta Masarykova univerzita v Brne
- Filozofická fakulta Masarykova univerzita v Brne⁵

Výberový súbor bol vytvorený dostupným výberom študijných plánov na vybraných pracoviskách v SR a ČR. Vzhľadom na rozsah predloženej štúdie, naša pozornosť bude zameraná len na deskriptívno-komparačnú analýzu dvoch vybraných študijných plánov doktorandského študijného programu pedagogika (FHPV PU v Prešove, SR a PdF UP Olomouc, ČR) v trvaní 3 rokov. *Hlavný cieľ* tejto štúdie teda nespočíva v generalizovaní záverov, ale v prezentovaní analýzy vybraných študijných plánov doktorandského študijného programu pedagogika a ich následnej komparácii. Ako výskumná *metóda* bola použitá kvantitatívna obsahová analýza pedagogických dokumentov (študijných plánov doktorandského študijného programu pedagogika). *Kódovacie kategórie* predstavovali jednotlivé predmety študijnej i vedeckej časti s ich kreditovým vyjadrením.

VÝSLEDKY KVANTITATÍVNEJ ANALÝZY ŠTUDIJNÉHO PLÁNU DOKTORANDSKÉHO ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PEDAGOGIKA FHPV PU

Fakulta humanitných a prírodných vied PU v Prešove (ďalej len FHPV PU) má právo uskutočňovať doktorandský študijný program pedagogika (v dennej i externej forme) v dobe trvania 3 roky (v externej forme 5 rokov). Počas tohto štúdia je študent povinný absolvovať študijnú i vedeckú časť. Netreba strácať zo zreteľa skutočnosť, že získaním kvalifikácie PhD. sa z doktoranda stáva kvalifikovaný vysokoškolský učiteľ.

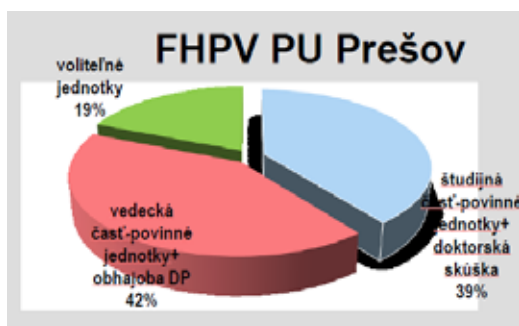
Činnosť vysokoškolského učiteľa sa dá rozdeliť do niekoľkých oblastí, pričom ide hlavne o tieto: „vzdelávaciu činnosť, výchovné pôsobenie, metodicko-didaktickú činnosť a vedecko-výskumnú činnosť“ (Sirotová, 2009, 4). Práve posledná z uvedených predstavuje zásadný rozdiel v činnosti učiteľa základnej či strednej školy a učiteľa vysokej školy. V tomto kontexte i príprava na toto povolanie predpokladá, že zatiaľ čo študent bakalárskeho či magisterského stupňa sa pripravuje prevažne na výchovno-vzdelávaciu a metodicko-didaktickú činnosť, doktorand má vo svojej hlavnej náplni vedecko-výskumnú činnosť. Chceli sme teda zistiť, do akej miery je v podmienkach FHPV PU implementovaný prvý salzburský princíp, podľa ktorého kľúčovou zložkou doktorandského vzdelávania je rozvoj poznania prostredníctvom originálneho výskumu.

Doktorand doktorandského študijného programu pedagogika FHPV PU je povinný získať počas troch rokov svojho štúdia 180 kreditov absolvovaním študijnej i vedeckej časti. V študijnej časti je povinný absolvovať päť disciplín, čomu zodpovedá 53 kreditov. Zároveň si povinne volí ďalšie disciplíny s minimálne 18 kreditmi, čo znamená, že doktorand musí v študijnej časti získať minimálne 71 kreditov. V rámci *vedeckej časti* (na ktorú by mal byť kladený väčší dôraz) je povinný doktorand absolvovať minimálne päť disciplín s počtom kreditov 75. Z uvedeného vyplývajú nasledovné závery:

5 Údaje v akademickom roku 2013/2014.

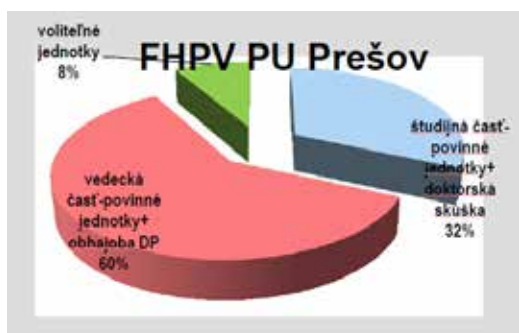
- povinné absolvovanie disciplín je z hľadiska kreditovej záťaže takmer rovnaké, a teda to, čo musí študent povinne absolvovať vo vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti predstavuje len o 4 kredity viac než to, čo musí zvládnuť prostredníctvom štúdia a absolvovania skúšok;
- do splnenia kritéria získania 180 kreditov za celé štúdium si môže doktorand vo svojom individuálnom študijnom pláne voliť ešte 36 kreditov prostredníctvom výberových predmetov v študijnej i vedeckej časti;
- za skutočnosť, ktorá môže mať negatívny dopad na implementáciu prvého salzburského princípu v tomto študijnom pláne považujeme to, že všetkých 36 kreditov si môže študent voliť v študijnej časti, čím sa kreditová záťaž môže výrazne posilniť v neprospech vedeckej časti. V každom prípade môžeme tento fakt vnímať ako relatívny, nakoľko niektoré jednotky študijnej časti (napr. študijný pobyt a pod.) majú i vedecko-výskumný charakter.

Obr. 1. Štruktúra aktuálneho študijného plánu 3.ročného PhD. štúdia na FHPV PU Prešov

Aj s prihliadnutím na uvedené zistenia bol aktuálny študijný plán doktorandského študijného programu pedagogika – s ohľadom na komplexnú akreditáciu univerzity – modifikovaný do podoby, ktorá garantuje zvýšenie kreditovej záťaže v oblasti vedy a výskumu. Doktorand už nebude môcť (podľa prepracovaného študijného plánu) úspešne ukončiť svoje štúdium, ak nezíska minimálne 108 kreditov vo vedeckej časti (čo tvorí 60 % z celkového počtu kreditov za doktorandské štúdium), z čoho 73 kreditov získa absolvovaním povinných disciplín a zvyšných minimálne 35 kreditov si volí len z vedeckej časti študijného plánu doktorandského študijného programu.

Obr. 2. Štruktúra inovovaného študijného plánu 3.ročného PhD. štúdia na FHPV PU Prešov

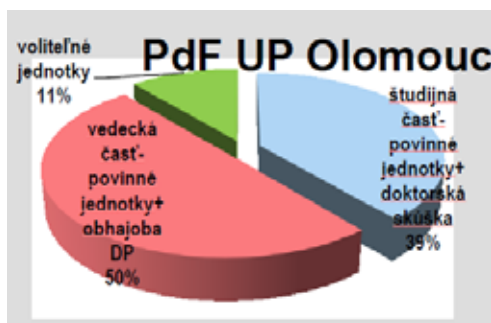
V tomto kontexte vyjadrujeme presvedčenie, že inovovaný študijný plán doktorandského študijného programu pedagogika na FHPV PU pripraví v budúcnosti absolventov, ktorí budú schopní aplikovať výsledky svojej vedecko-výskumnej práce nielen na národnej, ale i medzinárodnej úrovni. Všeobecnou výzvou k zmene študijného plánu doktorandského študijného programu pedagogika na FHPV PU v Prešove bol dokument Salzburg 2. Konkrétnou inšpiráciou ako zmeniť pomer požiadaviek kladených na doktoranda v oblasti vedy a štúdia však boli aj študijne plány doktorandského študijného programu pedagogika na iných pracoviskách v SR a ČR. Vzhľadom na rozsah predloženej štúdie sa v tejto časti zameriame len na analýzu študijného plánu 3-ročného doktorandského študijného programu pedagogika na Pedagogickej fakulte Univerzite Palackého v Olomouci (ďalej len PdF UP).

VÝSLEDKY KVANTITATÍVNEJ ANALÝZY ŠTUDIJNÉHO PLÁNU DOKTORANDSKÉHO ŠTUDIJNÉHO PROGRAMU PEDAGOGIKA PdF UP V OLOMOUCI

Doktorand doktorandského študijného programu pedagogika PdF UP je povinný získať počas troch rokov svojho štúdia 180 kreditov v študijnej i vedeckej časti. V študijnej časti je povinný absolvovať päť disciplín, čomu zodpovedá 35 kreditov. Zároveň si povinne volí ďalšie 3 disciplíny s 15 kreditmi, čo znamená, že doktorand musí v študijnej časti získať minimálne 50 kreditov. Súčasťou je i štátna doktorandská skúška, za ktorú získa 20 kreditov. V rámci *vedeckej časti* je povinný doktorand získať za vedecko-výskumnú prácu a publikačnú činnosť minimálne 50 kreditov a za obhajobu dizertačnej práce doktorand získa 40 kreditov⁶. Z uvedeného vyplývajú nasledovné zistenia:

- študent doktorandského štúdia po splnení povinných disciplín získa 70 kreditov v študijnej časti a 90 kreditov vo vedeckej časti (vrátane obhajoby dizertačnej práce);
- doktorand môže zvyšných 20 kreditov získať na základe pedagogickej činnosti. Ak ich študent nezíska, musí uskutočniť ďalšiu vedeckú a publikačnú činnosť. Na rozdiel od FHPV PU výber disciplín zo študijnej časti študijného plánu už nie je možný, čo znamená, že doktorand musí získať minimálne 90 kreditov za vedecko-výskumnú činnosť.

Obr. 3. Štruktúra aktuálneho študijného plánu 3.ročného PhD. štúdia na PdF UP Olomouc

6 Jednotlivé jednotky študijného plánu s ich kreditovým vyjadrením sú uvedené v prílohe.

Aj na PdF UP došlo k inovácii a transformácii študijného plánu z 3-ročného na 4-ročný študijný plán. Inovovaný 4-ročný doktorandský študijný program výrazne zvýšil vedecko-výskumné aktivity doktorandov. Študent je povinný získať 240 kreditov za celé štúdium, z toho 56 kreditov za povinné a povinne voliteľné disciplíny a 79 kreditov za vedecko-výskumnú činnosť. Okrem toho získa 20 kreditov za štátnu doktorskú skúšku a 40 kreditov za úspešnú obhajobu dizertačnej práce. V komparácii s 3-ročným štúdiom môže za pedagogickú činnosť získať len 7 kreditov (v 3-ročnej forme až 20), zároveň je povinný získať, úspešne riešiť a obhájiť interný grant univerzity s počtom kreditov 7 a 11 kreditov získa za povinnú medzinárodnú mobilitu. Z uvedeného vyplýva, že študent je povinný získať 137 kreditov za vedecko-výskumnú časť (vrátane obhajoby záverečnej práce)⁷, čo predstavuje 57,1 % z celkového počtu kreditov za doktorandské štúdium. Okrem toho môže získať zvyšných 20 kreditov za pedagogickú činnosť (maximálne 7 kreditov), vedecko-výskumnú alebo grantovú činnosť.

Z uvedeného vyplýva, že v oblasti vedy musí získať povinne 137 kreditov (vrátane obhajoby záverečnej práce) a zo zvyšných 20 si musí zvoliť disciplíny za minimálne 13 kreditov. V konečnom dôsledku je doktorand povinný získať 150 kreditov za vedeckú činnosť (vrátane obhajoby dizertačnej práce), čo tvorí 62,5 % kreditov za celé doktorandské štúdium. V rámci *komparácie* aktuálnych študijných plánov 3-ročného doktorandského študijného programu pedagogika na FHPV PU a PdF UP sme dospeli k týmto záverom:

- zatiaľ čo doktorand na FHPV môže ukončiť štúdium s počtom kreditov 75 za vedeckú časť (čo tvorí 41,6% všetkých kreditov), doktorand študujúci na PdF UP môže ukončiť štúdium s 90 kreditmi za vedeckú časť (50% všetkých kreditov);
- doktorand v dennej forme doktorandského študijného programu môže na PdF UP získať kredity aj za pedagogickú činnosť, zatiaľ čo študent na FHPV môže získať kredity za pedagogickú činnosť len na externej forme;
- doktorand na PdF UP je povinný spracovať dve recenzie aktuálnych pedagogických publikácií, zatiaľ čo doktorand na FHPV PU je získanie kreditov na základe recenzie odborných publikácií len v ponuke výberových disciplín;
- doktorand študujúci na PdF UP je v súčasnosti povinný publikovať päť odborných príspevkov v pedagogických časopisoch alebo zborníkoch, pričom študent na FHPV PU je povinný publikovať dve štúdie (z toho minimálne jednu v zahraničí);
- doktorand študujúci na PdF UP je v povinný tri krát aktívne vystúpiť na vedeckom podujatí (z toho minimálne jeden krát v zahraničí), zatiaľ čo študent na FHPV PU je povinný absolvovať dve aktívne vedecké podujatia (z toho minimálne jedno v zahraničí).

⁷ Obhajoba dizertačnej práce je v študijnom pláne 4-ročného štúdia súčasťou študijných povinností. Pre potreby komparácie sme preradili obhajobu záverečnej práce k vedecko-výskumnej časti. V otázke zaradenia obhajoby dizertačnej práce k plneniu študijných, resp. vedeckých povinností doktoranda, by podľa nášho názoru mala na jednotlivých pracoviskách – v kontexte bolonského procesu – vládnuť zhoda a jednota. Je na zváženie, či obsah splnenia tejto povinnosti nevykazuje črty výraznejšie inklinujúce k oblasti vedy než samotného štúdia.

ZÁVER

Na základe našich zistení konštatujeme, že implementácia prvého salzburského princípu v podmienkach FHPV PU sa v kontexte komplexnej akreditácie prejavila v zvýšení kreditovej záťaže za vedeckú časť doktorandského študijného programu pedagogika zo 41,6 % na 60 % z celkového počtu kreditov. Vyjadrujeme presvedčenie, že táto inovácia sa neprejaví len vo vyšších %, ale i v zvýšení kvality plnenia povinností doktoranda v oblasti vedy.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- Černotová, M., Bačová, M. & Švecová, V. (1994). Zvyšovanie pedagogickej kvalifikácie učiteľov vysokých škôl – stav a perspektívy. Prešov: FF UPJŠ.
- Jašurek, M & Šťastná, V. (2011). Implementace vybraných priorit na UK a náměty pro další šetření. Retrieved from:
http://www.cuni.cz/UK-4005-version1-bologna_implementation_vybranych.pdf
- Lesáková, D. (2013). Implementácia salzburských princípov v doktorandskom vzdelávaní. In: Academia: súčasnosť a perspektíva vysokých škôl Bratislava : Ústav informácií a prognóza školstva, roč. 24, č. 3, s. 14-21. ISSN 1335-5864
- Rohlíková, L. & Vejvodová, J. (2012). Vyučovací metody na vysoké škole. Praha: Grada.
- Sirotová, M. (2009). Implementácia vysokoškolskej pedagogiky do systému celoživotného vzdelávania vysokoškolských učiteľov. In P. Doulík & J. Škoda (Eds.), Aktuální otázky vysokoškolské přípravy pedagogických pracovníků. Sborník příspěvků z mezinárodní elektronické konference. Retrieved from:
http://www.pf.ujep.cz/files/_konferenceKPG/kolar/Sirotova.pdf
- Slavík, M. (2012). Vysokoškolská pedagogika. Praha: Grada.

Viktor Vladislavovych Shatrov

Kyjevská slavistická univerzita Zakarpatskej Rusi,
Uzhgorod, Ukraine

The establishment of the Perm Region of the Russia Federation: the causes, course and the results

Abstrakt

In this article the causes, course and the first effects of unification Perm region and Komi-Perm autonomous region into new subject of the Russian Federation - Perm Region is analyzed. Official and real reasons of association of these regions we were considered. Also, in this analysis we concluded that the consequences of association are controversial for the former Komi-district.

Key words: consolidation, Komi-Perm Autonomous Region, Perm Region, region of the Federation.

The process of reforming the federal structure of Russia took place in the early 2000s. One of the directions of such conversions was the announcement to reduce the number of federation subjects through their enlargement. Perm Region and the Komi-Perm Autonomous District were united first of all and as a result Russian Federation has got a new subject - Perm. Reasons for the choice of this particular state pair as the pioneers of the integration process are clear: 1) the presence of a strong governor who is interested in the “federal career” (March 2004 Trutnev was on a post of federal Minister of Natural Resources) (2, 4), 2) the mentality of title population, peaceful and loyal to the government, and 3) the relative territorial availability, facilitating the “election” campaign, and 4) the success of a region and the presence of significant advantages concerning life quality of the population and level of economic development (it allows us to align the quality of life after the merger at the higher level region) (2).

The decision to unite the Perm Region and the Komi-Perm Autonomous District was adopted on a referendum held on 12 December 2003. About 89.69% of the Komi-Perm Autonomous District population voted for the unification (with a turnout of 64%) and 83.81% of the Perm region (with a turnout of 62%) (6). This decision was confirmed by the Federal Constitutional Law of 25 March 2004 number 1-FKZ “Creation of a new subject of the Russian Federation through unification of the Perm Region and the Komi-Perm Autonomous District” (10). Analyzing the declared intention of association and the real processes in different

spheres of life, we came to the conclusion that the causes of the establishment of the Perm region can be divided into formal and real. Official reasons for are the following: depression and dependence on Komi-Perm Autonomous District; legal conflicts based on the phenomenon of complicated subjects of the Russian Federation, the desire of the central government to reduce outcomes of bureaucracy and simplify governing at the regional level. In our opinion real reasons for consolidation were: the desire of the central government to begin the transition from the national-territorial model to territorial federations, Moscow's desire to shift costs to support Komi-Perm Autonomous District from central government budget to budget of united federation subject. It should be noted that in 2005 according the average income of the population , the Komi-Perm Autonomous District has got the 86th place in the Russian Federation (Perm region - 22 place), social benefits in the income structure of the population accounted 26% (in the Perm region - 12%). In 2005 the average monthly wage of employees throughout the Komi-Perm Autonomous District was 4595 rubles (7), and it was 40% lower than the average wage in the Perm region (9). In 2009, the average nominal wage per employee in the Permian Komi District among large and medium organizations was 11,212 rubles and in comparison with the year 2005 it increased in 2.4 times: in the Perm region - in 1.9 times. In 2005 the average monthly nominal wage in the Permian Komi District exceeded the amount of the subsistence minimum in 1.8 times, and in 2009 – in 2.1 times (7). But in the years 2000-2004 in the Komi-Perm Autonomous District, the average nominal wage increased from 1,180.2 to 3,536.3 rubles., Which is almost 3 times larger(8). Therefore, we should not exaggerate the positive consequences of the unification. They were not incredible . in 2000-2005 the agricultural production in the Komi-Perm Autonomous District has been decreased to 29%, but in 2009 - it increased to 35% in comparison with 2005 (7). This is evident fact that the crisis was overcome in the area after the merger. Also during 2005-2009, the number of small enterprises increased in the Permian Komi District in 1.5 times (7). It has played a major role in overcoming the problem of mass unemployment in the county. At the same time, the Perm region in 2009, got 18th place in the state due to the average income (17,572 rubles. Per month), and got up from 22th stage, it had in 2005 (9).

Thus, the Komi-Perm district had not diminishing influence upon the economy of the Perm region and did not cause a significant slowdown in economic growth. The budget of Komi-Perm Autonomous District in 2005 was 78%. Municipal budgets Komi-Perm region in 2009 in comparison with 2005 increased to 2.6 times due to incomes , and the expenditure – to 2.7 times (7). The same situation continued in the other municipalities of the Perm region. During the period of 2008 - 2011 the deficit of local municipal budgets of Perm District, increased from 1625 to 1727 million rubles.

Just in 5 years nearly 2 billion rubles were invested to the social sphere of Permian Komi District at the expense of the regional budget with funds from the federal and local budgets. But, despite this, the migration rate of population remained rather high. Migration rate of the population in the Permian Komi District in 2009 amounted to minus 423 (7). And in 2004 this indicator was only minus 133

people. (9) In addition, number of Komi-Perm people decreased from 103505 to 81084 during the period between 2002 and 2010, that is almost 22%. A number of Russian at the same period decreased from 2401659 to 2191423, that is 8.9% (3, 5). Let us compare the period between years 1989 and 2002. During this period, the number of Russian has decreased to 7.3%, and the number of Komi-Perm people - to 16.1% (11). Thus, it can be concluded that the rate of reduction of the Komi-Perm people only accelerated after the merger. Their number among the population of the region has been reduced, and the number of Russians – has been growing. Since 2002, the number of Russians in the Perm region increased from 85% to 87%, and the Komi-Perms - decreased from 3.67% to 3.2% (3).

Following ethnic rights and legal interests of the Komi-Perm citizens, especially what concerns the usage of native language is an alarming situation. In 2009, there was a trend to close small schools and kindergartens in the indigenous population. According information provided by the Ministry of the Permian Komi District, the education system of the Perm region gives opportunity to realize constitutional right to educate about 3403 children in their native language and to study Permian Komi language as a school subject (it is 17% of total number of children attending pre-school educational institutions and secondary schools). However, in the 2009-2010 academic year only 768 children followed the program of pre-school education in Komi-Perm language, and it is only 13.1% of the total number of children enrolled in pre-school education (in the 2008-2009 school year, the number was 14.3% , and in 2007-2008 - 14.8%). This indicates a danger of extinction of the language. At the same time, during 2007-2010, the number of school children studying Permian Komi language as a native decreased from 57 to 43 (1), and it is almost for a quarter. This is despite the fact that number of Komi-Perm citizens in the district was the major (59% in 2002). (3) Consequently, the loss of national-territorial autonomy of the Komi-Perm, in practice, has accelerated the assimilation of the local population. This fact is one of the most negative consequences of the formation of the Perm Territory. The implications of this process are, in our opinion, contradictory. On the one hand, the positive results are the following: 1) the implementation of important investment projects with funds from the federal budget, 2) increase of the number of small businesses 1.5 times in, 3) overcoming the crisis situation in the agriculture of the Permian Komi District. On the other hand, the negative effects are: 1) reduction in funding cultural institutions of the Komi-Perm, and a significant decrease in the number of schools with the Permian Komi language of instruction, and 2) temporary financial assistance from the center, and 3) the growth of subsidies to the budget of municipalities in the territory of the Komi-Perm District.

LITERATURE

- Aristov C. Respect for human rights in the territory of the Permian Komi District: <http://www.vedomosti.kudymkar.ru>
- Artobolevsky SS, Vendina OI, Gontmaher E.Sh., Zubarevich NV, Kanev AV Unification of the Russian Federation: the pros and cons: <http://www.insor-russia.ru>
- National Census 2002: <http://www.perepis2002.ru>
- J. Paul Goode Russia under Putin: regional integration: <http://www.ruthenia.ru>

- Informational materials about the final results of the national census in 2010: <http://www.gks.ru>
- Isaev N. Creating the Perm region: problems and achievements: <http://www.kazanfed.ru>
- Report chapter of the Permian Komi District Minister of the Perm region IJ Bykari-za "The results of the socio-economic development of the Permian Komi District, through the merger of the Komi-Perm Autonomous District with the Perm region, the prospects for further development»: <http://igorbikariz.files.wordpress.com>
- Regions of Russia. Socio-economic indicators. 2005. Statistical Compendium: <http://www.gks.ru>
- Regions of Russia. Socio-economic indicators. 2010. Statistical Compendium: <http://www.gks.ru>
- 10. The Federal Constitutional Law of March 25, 2004 N 1-FKZ "On Education in the Russian Federation of a new subject of the Russian Federation as a result of unification of the Perm Region and the Komi-Perm Autonomous District": <http://base.garant.ru>
- 11. Ethnic demography and ethnic selfindefication in the Perm region at the present stage: <http://www.archive.perm.ru>

Ewa Rzymkowska

Doktorantka Wydziału Prawa
i Nauk Społecznych SWPS w Warszawie
E -mail: erzymkowska@swps.edu.pl

Obraz społeczeństwa stanowego i charakterologii
narodowej Polaków w dawnej Rzeczypospolitej.
Komentarz do *Genealogii terażniejszości* Aleksandra
Świętochowskiego / *Picture of the state society and Polish
national characterology in former Rzeczpospolita. Commentary
on Genealogy of the present of Aleksander Świętochowski*

Abstrakt

This paper presents the views of the creator of Warsaw positivism – Aleksander Świętochowski on functioning of the state society and Polish national character in former Rzeczpospolita, included in his work *Genealogy of the present*, which was published for the first time in fragments in 1935. The intention of the author is to present the most interesting elements of historical conception of Świętochowski. However, all considerations are reduced to a few important aspects: presentation of character of particular social groups and typical national characteristics of Poles. As a backdrop for these researches, the author presents of the Polish-Lithuanian Commonwealth political system.

Key words: state society, national characterology, Aleksander Świętochowski, the Polish-Lithuanian Commonwealth society system

WPROWADZENIE

Okazała twórczość Aleksandra Świętochowskiego, jako jednego z najbardziej reprezentatywnych postaci pozytywizmu warszawskiego badana jest współcześnie pod kątem XIX – wiecznych koncepcji „pracy organicznej” i „pracy u podstaw” oraz oceny jego roli w ówczesnym dyskursie publicystycznym. Niemniej jednak, analizując jego utwory z różnorodnych gatunków literackich, odnaleźć w nich można szereg treści o charakterze społeczno-politycznym. W szerokim wachlarzu zainteresowań pozytywisty pozostawała nie tylko literatura, filozofia, czy socjologia, lecz także historia i historiografia Polski. Szczególne miejsce w zakresie tych rozważań zajmowało społeczeństwo, badane na tle historycznym, ideologicznym oraz pragmatycznym. Poseł Prawdy (jak brzmiał jeden z jego pseudonimów) był także działaczem społecznym, który poprzez realizację generalnego postulatu pozytywistów – konieczności propagowania szeroko pojętego postępu – dążył do wywołania głębokich przemian wewnętrznych.

XIX-wieczne stosunki społeczne – zdaniem Świętochowskiego – pozostawiały wiele do życzenia. Utrzymujące się pozostałości po dawnym systemie stanowym, akceptujące marginalizację najsłabszych jego ogniw, nie mogły pozostać nieskomentowane przez głównego przedstawiciela pokolenia „młodych”. Pozytywista dostrzegał głęboki związek pomiędzy przeszłością a terażniejszością. Twierdził, iż słabość państwa i społeczeństwa epoki popowstaniowej była sumą błędów i wypaczeń poczynionych przez przeszłe pokolenia, które w dużej mierze przyczyniły się do upadku dawnej Rzeczypospolitej.

Pełen obraz powyższych poglądów autor zawarł w pracy pt. *Genealogia terażniejszości*, opublikowanej po raz pierwszy we fragmentach w tygodniku „Prosto z mostu” w 1935 r. (numery 5–17) (Brykalska, 1987: 446). Publikacja utworu spotkała się z różnorodnymi opiniami. Pojawiały się recenzje (głównie w formie przesyłanej do Świętochowskiego korespondencji), w których dostrzegano walory poznawcze *Genealogii* oraz niebywałą determinację autora, związaną z głównym celem badawczym – dociekaniem prawdy i jej prezentacją na gruncie ówczesnego dyskursu publicznego. Owe poglądy wyrażali między innymi: Karol Krzewski, Władysław Sikorski, czy bracia Piotr i Henryk Hoserowie. W prasie przeważały jednak głosy przeciwne. Posłowi Prawdy zarzucano jednoznaczny pesymizm, subiektywizm, stosowanie archaicznych metod badawczych, błędną analizę faktów historycznych oraz jednostronność. Opinie te wysuwali przedstawiciele „Gazety Polskiej” – Karol Krzewski, Olgierd Górka i Czesław Znamierowski oraz „Wiadomości Literackich” – Józef Feldman (tamże: 456). Skrajne oceny *Genealogii* związane były z jej specyficzną formą i bezkompromisowością autora w wygłaszaniu sądów historycznych. Utwór ten można bowiem uznać za paszkwil, swoisty akt oskarżenia skierowany do całego społeczeństwa XVIII – wiecznego, ponoszącego – zdaniem autora – winę na rozbiory Polski.

Już w na początku utworu Świętochowski wyjaśnia motywy, jakimi się kierował przy jego tworzeniu. Wskazuje na konieczność poznania prawdy historycznej oraz odrzucenie idealistycznej interpretacji przeszłych zdarzeń na rzecz realizmu i obiektywizmu. Winno się zatem „zederżać zasłonę ze szpetnego obrazu naszych dziejów, tym bardziej, że on ogółowi nie jest znany i że ujawnia swój zgubny wpływ na życie obecne. To odradzanie się w zmienionej postaci przedrozbiorowych zwyrodnień występuje u nas coraz szerzej i groźniej, a społeczeństwo – o ile się nie smuci – nie widzi jego związku z przeszłością, lecz oderwaną od niej i czasową przypadłość” (Świętochowski, 1957: 4). Świadomość powszechnej tendencji do przejaskrawiania pewnych faktów z przeszłości oraz ciągłego powielania dawnych błędów, skłoniło autora do odrzucenia schematycznego pojmowania historii. Należy ją zatem badać ciągle na nowo, rezygnując z dogmatycznych uogólnień. „Już czas – jak głosi pozytywista – żebyśmy przestali być dziećmi, których usypiają do snu bajki zwane historią” (tamże: 4).

Głównym przedmiotem badań autora *Genealogii* jest analiza i ocena przyczyn upadku dawnej Rzeczypospolitej, a zakres pracy ogranicza się do odpowiedzi na pytanie: „jak to się stać mogło, że Polska XVIII w., dorównująca obszarem Francji i licząca około 9 milionów ludności, sławna swoim bohaterstwem, pozwoliła się ościennym mocarstwom kilkakrotnie podzielić i unicestwić bez wielkiego oporu, a nawet za zgodą swoich sił

ustawodawczych (...)”? (tamże: 8–9). Pomimo, że Świętochowski na wstępie zaznacza, że „samo wyliczenie wszystkich błędów, win, zbrodni i nieprzyjaznych warunków zewnętrznych nie da wystarczającej odpowiedzi” (tamże: 9), podejmuje próbę krytycznej interpretacji dawnego ustroju politycznego i społecznego. Swoistym tłem dla owych dociekań jest problematyka charakterologii narodowej. Zdaniem Andrzeja Wierzbickiego, można ją utożsamiać z „polskimi zaletami i przywarami”, które badane były i są na przestrzeni wieków przez historyków, filozofów, socjologów, znawców literatury, antropologów, czy geografów. Zainteresowanie charakterem narodowym wzrosło w końcu XVIII w., kiedy to tendencje badań historiograficznych zwróciły się ku „psychologizacji» procesu dziejowego” (Wierzbicki, 2010: 7, 10).

USTRÓJ POLITYCZNY I OBRAZ SPOŁECZEŃSTWA STANOWEGO ORAZ CHARAKTEROLOGII NARODOWEJ POLAKÓW W DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ

Aby w pełni zrozumieć społeczny wydzźwięk dzieła Świętochowskiego, należy uprzednio zaznajomić się z zawartą w nim oceną na temat ustroju polityczno-prawnego dawnej Polski. Zdaniem autora, ówczesne struktury państwa były zachwiane. Brakowało w nim „odpowiednich (...) praw, szkół, sądów, administracji, wojska, dróg, stowarzyszeń, przemysłu, handlu itd.” (Świętochowski, 1957: 100). Pozytywista krytykuje ustrój oligarchii magnackiej, oparty na funkcjonowaniu możnowładczych grup interesu o ugruntowanej pozycji politycznej (tzw. „koterie”) (Olszewski, 2002a: 226). Przytaczając słowa Hugo Kołłątaja, stwierdza, iż był on jedynie „lichą i niedołączną machiną, której ani jeden popychać nie może, ani wszyscy popychać nie chcą, a jeden zawsze zatamować zdoła” (Świętochowski, 1957: 106). Ów cytat stanowi jednoznaczny krytykę rodów magnackich, wiodących prymat w życiu politycznym oraz sprawujących faktyczną władzę w Rzeczypospolitej Obojga Narodów od II poł. XVII w., poprzez uzależnianie od siebie pozostałych stanów. Autor zarzuca im skrajny egoizm i brak zainteresowania losami narodu.

W podobnym tonie zachowane są wypowiedzi na temat przedstawicieli ówczesnej władzy ustawodawczej. Szczególną uwagę zwraca autor na zbyt częste zrywanie sejmów w formie jednostkowych kontradykcji. Należy wspomnieć, iż koncepcja *liberum veto* zrodziła się w XVII - wiecznej praktyce, dzięki zasadzie jednomyślności w procesie prawotwórczym, a w szczególności z szerokiej interpretacji wolności głosu posłów. Została ona zniesiona dopiero Konstytucją 3 maja z 1791 r., która przewidywała, iż uchwały sejmowe mają być podejmowane prostą, bądź kwalifikowaną większością głosów (Olszewski, 2002b: 318). Jak podaje J. A. Gierowski, w ciągu 100 letniej praktyki zrywania obrad w formie jednostkowego sprzeciwu, unicestwiono 42 z 71 odbytych sejmów (Gierowski, 1984: 249). Według autora *Genealogii..., liberum veto* służyło jedynie realizacji prywatnych interesów szlachty, pozostało instrumentem, który pierwotnie stał na straży złotej wolności szlacheckiej, a w ostateczności był „jednym z najmniejbezpieczniejszych czynników rozstroju i osłabienia państwa”, między innymi petryfikacji ustawodawstwa (Świętochowski, 1957: 109).

Pozytywista kreuje obraz charakterologiczny posłów na sejm, rekrutujących się spośród warstwy szlacheckiej. Uważa za rzecz nader oczywistą związanie ich in-

strukcjami, otrzymanymi od wyborców na sejmikach, gdyż „jeśli pamiętać będziemy o politycznym i społecznym zindywidualizowaniu się szlachty polskiej, która nie tworzyła państwa i nie myślała jego kategoriami, ów ograniczony mandat wyda się nam logiczny” (tamże: 108–109). Opisując natomiast przebieg obrad podczas Sejmu Czteroletniego (1788–1792), stwierdza, że jedyną ich umiejętnością było krasomówstwo. Brak faktycznych działań dla ogółu zastępowano bowiem przekonaniem „że szumnymi słowami można pokonywać najmocniejszych wrogów” (tamże: 61). Nade wszystko zdumiewa Świętochowskiego fakt podobnego zachowania się posłów podczas pierwszego sejmiku rozbiorowego, ponieważ wobec braku porozumienia i zaciętej walki o własne korzyści, poproszono obcych ambasadorów o interwencję.

Autor nie szczędzi także słów krytyki w kierunku organizacji ówczesnych sejmików przedsejmowych. Zarzuca szlachcie szczególne zamiłowanie do rozrzutnych biesiad, obywatelstwa w trakcie obrad, pieniactwa i skłonność do siłowych metod rozwiązywania sporów. Niespotykana próżność uczestników sejmików – jego zdaniem – wyrażała się w nagminnym „poszukiwaniu sposobności do rąbania”, które „było tak skwapliwe, że wystarczało umazanie twarzy sokiem jedzonych wiśni, ażeby awanturnicy wzięwszy ją za krew porwali się do szabel” (tamże: 59). Owo postępowanie uwidaczniało się także w trakcie wyboru posłów lub sędziów do trybunału, podczas których panowała atmosfera podstępny, chaosu, kłótni, istic teatralnych wystąpień, bijatyk oraz forteli związanych z praktyką kupczenia głosów, w celu przeforsowania korzystnej dla danego możnowładcy uchwały (tamże: 57-59, 82-83).

Szczegółowy rozbiór *Genealogii terażniejszości* może skłaniać do wniosku, iż ustroj polityczny dawnej Rzeczypospolitej odchodzi na drugi plan w zestawieniu z problematyką o charakterze społecznym. Autor poświęca tej tematyce najwięcej miejsca, a w końcowej części swego dzieła zamieszcza znamienne słowa Waleriana Kalinki, XIX-wiecznego historyka, współtwórcy krakowskiej szkoły historycznej: „każdy ze współczesnych Polaków był winien śmierci ojczyzny” (tamże: 102).

W ustroju społecznym Rzeczypospolitej Obojga Narodów obowiązywała zasada podziału stanowego. Przejawiała się ona w istnieniu czterech stanów, nierównych w zakresie swoich praw i obowiązków: szlachty, mieszczaństwa, stanu chłopskiego oraz duchowieństwa. Zróźnicowanie poszczególnych jednostek w ramach zbiorowości miała na celu „utrwalenie prawne stałych ról społecznych dla ludzi”. Jednakowoż, stanowiła ona przeszkodę w rozwoju jednostek aktywnych, ze względu na ich przynależność do konkretnego stanu (Uruszczak, 2013: 191).

Utrwalające się podziały wewnątrzspołeczne były rzeczywistym hamulcem dla postępu, obejmującego aktywizację warstw najniższej sytuowanych. Taki stan rzeczy został szeroko skomentowany przez Świętochowskiego, który jako „papież” pozytywizmu warszawskiego, opowiadał się za rozpowszechnianiem idei rozwoju. Winy za pozostawiającą wiele do życzenia kondycję dawnego państwa i społeczeństwa polskiego upatruje w warstwie szlacheckiej, zwłaszcza, że chociaż „stanowiła zaledwie dziesiątą, a może nawet dziesiątą część narodu, sama tylko nazywała się narodem (...) jako warstwa pełnoprawna i uprzywilejowana, sama sprawowała rządy i sama ponosi

za nie odpowiedzialność” (Świętochowski, 1957: 9). W kolejnych fragmentach pracy, oskarża ją o brak postawy patriotycznej oraz niechęć do podejmowania działań obronnych wobec swego państwa, a utwierdzone w historii przekonanie o ich bohaterskich zasługach, wynika z kilku spektakularnych zwycięstw. Warstwa ta – w opinii Świętochowskiego – wykazywała uwielbienie wyłącznie w stosunku do utworzonych w nieformalny sposób, zwalczających się wzajemnie „państewek możnowładczych”, obejmujących obszary wielkich latyfundiów magnackich (tamże: 76, 80, 103). Kolejną negatywną cechą charakterologiczną szlachty, zawartą w *Genealogii...* jest przekupstwo, które w dawnej Polsce sięgało dworów królewskich oraz było „nałogiem starym, ale rozwinęło się bujnie za panowania Sasów (...). Trzymało się jednak sfer wyższych i dopiero za Poniatowskiego przeniknęło swymi korzeniami w głąb narodu. August III musiał złożyć wyraźne przyrzeczenie, że nie odda podskarbstwa (...) temu, kto mu więcej zapłaci. Stanisław zrobił z tego występku cnotę. Widzieliśmy jak on sam brał i innym dawał” (tamże: 92). Przyczyny zjawiska sprzedajności Świętochowski upatrywał w braku posiadania własnych idei i przestrzegania norm etycznego zachowania w życiu publicznym. Niejeden szlachcic bowiem „zapłacony czymkolwiek, głosowałby za tronem dziedzicznym” (tamże: 93). Powołuje się na opis przebiegu pierwszego sejmiku rozbiorowego (zwołanego w 1773 r.), zawarty w dziele W. Kalinki pt. *Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta*. Historyk twierdzi w nim, jakoby „żaden dotąd sejm Rzpltej nie liczył tylu ludzi niepewnego charakteru (...) Połowa reprezentantów pobierała jawnie żołąd od poselstw zagranicznych; za samo milczenie kazali sobie płacić 200 do 300 dukatów miesięcznie; do lepszych należeli tacy, którzy woleli sprzedawać się Królowi, a ledwo dwudziestu głosowało za przekonania” (Kalinka, 1868: CLXXIV).

Brak silnie ugruntowanych poglądów powodował nadto bezgraniczne uwielbienie dla carowej rosyjskiej. Zdaniem Świętochowskiego obejmowało ono nie tylko „płatnych zdrajców z obowiązku”, lecz również „ludzi niezależnych z przekonania”, którzy nie zważali na zatrważające poczynania państw ościennych, ponieważ „wszystkie gwałty, napaści, brutalstwa i grabieże przyjmowane były ze skargą, żalem i płaczem, ale bez energicznego oporu, nawet bez głośnego gniewu” (Świętochowski, 1957: 64, 67).

Autor *Genealogii...* udowadnia, że pospolita sprzedajność nie była jedynym argumentem, świadczącym o moralnym zepsuciu warstwy szlacheckiej. Podaje fragmenty zapisów pamiętnikarskich, opisujących życie codzienne na dworach, w których nader często odbywały się wystawne uczyty. Głosi, że „pijaństwo nie wynikało z przypadku, lecz z obyczaju, ujętego w system” (tamże: 92). Na marginesie owych rozważań należy wspomnieć o świetnej pracy Jędrzeja Kitowicza pt. *Opis obyczajów za panowania Augusta III*. Ów zbiór relacji dotyczący życia społeczeństwa polskiego czasów saskich, stanowi współcześnie jedno z najbardziej istotnych źródeł poznawczych, pochodzących z XVIII wieku. Opisano w niej między innymi przykłady kuriozalnych zachowań reprezentantów szlachty podczas udziału w biesiadach.

Świętochowski zarzuca XVII/XVIII - wiecznej szlachcie niski poziom kultury, ograniczającej się do „ogłady towarzyskiej”. Według jego opinii, przeciętny szlachcic nie dbał o wykształcenie, nie interesował się podstawami gospodarki, pozna-

niem kultury europejskiej oraz sztuki i literatury. „Głównym celem jego pragnień i zabiegów było używanie życia, zbytek i połysek zewnętrzny” (Świętochowski, 1957: 93). Cechowała go megalomania, uwielbienie dla wszelkich tytułów i odznaczeń. Jego zachowanie – jak przekonuje pozytywista – stanowiło wyraz znaczącej niekonsekwencji w działaniu, w którym, z jednej strony wykazywał przywiązanie do zasad religijnych, z drugiej zaś – dokonywał czynów godnych potępienia. „Ta dewocja – pisze za historykiem Józefem Szujkim – podtrzymywała lenistwo, bezmyślność, zapamiętałość i dawała się ostać szalonemu godłu: Polska nierządem stoi”. Obraz dworów szlacheckich był zatem pełen kontrastów. Łączył w sobie „bogactwo z niedbalstwem i brakiem wygód, rozrzutność z ubóstwem, okazałość z prostactwem” (tamże: 93).

Owa dwoistość natury szlacheckiej łączyła się również z inną negatywną cechą polskiej szlachty, którą była trwałość przesądów kastowych. Przejawiała się ona – według autora – skutecznym uniemożliwianiem niżej położonym warstwom: mieszczańskim, a szczególnie chłopom, zmiany statusu społecznego. Instrumentalne traktowanie poddanych nosiło znamiona pogwałcenia podstawowej zasady współżycia społecznego – poszanowania ludzkiej godności. Wymownej formy nabierał brak solidaryzmu możnowładców z jednostkami słabszymi, gdyż, zgodnie ze słowami poety Franciszka Karpińskiego „poddanego wieśniaka równo z bydlęciem kładli, mieszczanina w ostatniej pogardzie mieli, równego na koniec sobie szlachcica tylko dlatego, że ubogi, upodlili” (tamże: 100).

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty można stwierdzić, że w ustalaniu przyczyn upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów, największą uwagę Poseł Prawdy skupia na kwestiach natury społecznej, a w szczególności poczynaniach stanu szlacheckiego. Tym niemniej, wiele miejsca w swojej pracy poświęca również królom saskim oraz Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu. Okres panowania Sasów (1696–1763), który słusznie uznaje się w polskiej historiografii za „najciemniejszy okres w dziejach Polski” (Leśnodorski, 1967: 204) był według niego, najbardziej jaskrawym odzwierciedleniem choroby państwa. „Wtedy – konstatuje – pod panowaniem królów, z których jeden był atletą, opasem, pijakiem, rozpustnikiem i zdrajcą, a drugi pobożnym niedołęgą, tającym w duszy pogardę dla rozkiełzanego z wszelkich wędzideł narodu szlacheckiego, okazała się gangrena organizmu państwowego, połączona z paraliżem politycznym (...)” (Świętochowski, 1957: 10). We fragmencie tym mowa jest oczywiście o Augustacie II Mocnym i Augustacie III. Nie trudno zgodzić się z tezami wysuwanymi przez Świętochowskiego, gdyż zgodnie z poglądami jednego z najbardziej reprezentatywnych przedstawicieli krakowskiej szkoły historycznej, Michała Bobrzyńskiego, August II był „hulaką i rozpustnikiem, trwonił swoje dochody w chwilach najkrytyczniejszych na czcze festyny i szalone orgie, a wysysając swój dziedziczny kraj Saxonią bez litości, dawał Polsce tylko odstrasżający przykład, do czego doprowadzić mogą absolutne rządy” (Bobrzyński, 1890: 263). August III z kolei, dbał „jedynie o wygody swego ciała i bezmyślną rozrywkę, którą od czasu do czasu tylko gorliwie wypełnianymi praktykami przerywał” (tamże: 288).

Najwięcej uwagi w rozważaniach dotyczących monarchów poświęca Świętochow-

ski ostatniemu z królów, Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu. Przytaczając słowa Tadeusza Korzона, nazywa go „zdrajcą i zbrodniarzem”, którego tron „był schronieniem oszustw, a dwór jego stekiem wszystkiego, co tylko Europa najobrzydliwszego mieć mogła” (Świętochowski, 1957: 13, 33). Dochodzi do wniosku, iż jego retoryczne wypowiedzi były wynikiem braku chęci do podejmowania prób zapobieżenia rozbiorem. Wręcz przeciwnie, Poniatowski zalecał posłom przyjęcie postawy uległej. Co więcej, po zakończeniu sprawowania władzy, osiadłszy w Petersburgu, „z pensją «dobrze zasłużonego»” rozpamiętywał „swoje niecne czyny i spoglądając na wielki grobowiec żywcem pochowanego narodu, jeszcze i wtedy nie czuł wyrzutów sumienia i piętna swej hańby, tylko ubytek przyjemności utraconego stanowiska” (tamże: 31). Z tego punktu widzenia, kwestią zupełnie niezrozumiałą i zasługującą na jednoznacznie potępienie była, w ocenie pozytywisty, wszechobecna obojętność szlachty wobec zgubnych działań Stanisława Augusta, tym bardziej, że owa warstwa trwała w permanentnym konflikcie pomiędzy majestatem królewskim i wolnością szlachecką (*inter maiestatem ac libertatem*).

W utworze Świętochowskiego skrytykowany został również stan duchowieństwa, a w szczególności reprezentanci wysokich godności kościelnych. Autor zarzuca poszczególnym prymasom oraz biskupom sprzedajność, uległość wobec zaborców oraz brak zasad moralnych (tamże: 40–41).

ZAKOŃCZENIE

Utwór Świętochowskiego, poza oczywistymi walorami poznawczymi, zawiera w sobie niemały ładunek dydaktyzmu. Można w nim bowiem odnaleźć wiele uwag o charakterze uniwersalnym. I tak, generalny wniosek dotyczący przyczyn rozbiórów Polski, sprowadza się do tezy o zbiorowej odpowiedzialności całego narodu (wyłączywszy chłopów, którzy de facto nie uczestniczyli w życiu publicznym). Żaden bowiem naród, zgodnie z przytoczonymi przez autora słowami Wincentego Szczurowskiego, współpracownika Hugo Kołłątaja „tak wesoło nie oddawał drugiemu ziemi swojej i ludzi, jak Polacy - bo tańczący” (Świętochowski, 1957: 72).

Motto Genealogii terażniejszości: *Przeżywamy życie umarłych* (A. Comte) nawiązuje do silnego związku przeszłości z terażniejszością. Zabiegi mające na celu ciągłe poszukiwanie prawdy historycznej winny służyć nie tyle uwypuklaniu dawnych win i błędów, lecz przede wszystkim – ustrzeżeniu obecnych i przyszłych pokoleń przed ich powielaniem. Na tym tle, niezwykle istotne wydaje się być stwierdzenie, że „historia nie powinna urządzać sądów z prokuraturą i adwokaturą, tylko przedstawić, o ile można najwierniej, postacie czynne i wypadki w związku z ich przyczynami i skutkami” (tamże: 103). Wobec powyższego, pragmatycznym celem Świętochowskiego było przede wszystkim „ujawnienie historiograficznego falsyfikatu, który stał się udziałem historycznej świadomości współczesnych społeczeństw” (Kuciński, 2011: 247).

Wydawać się może, że obraz społeczeństwa i charakteru narodowego Polaków okresu przedrozbiorowego, zawarty w *Genealogii...* jest mocno przerysowany, a większość przytoczonych nieprawidłowości w życiu publicznym została wręcz wyolbrzymiona. Jednakże, zgodnie z opinią Pośła Prawdy, ówczesna „satyra nie

potrzebowała malować obrazu farbami jaskrawymi, bo on je miał w rzeczywistości” (Świętochowski, 1957: 79). Wyliczenie i analiza błędów z przeszłości w owym dziele sprowadza się do wniosku, iż dzieje dawnej Rzeczypospolitej charakteryzują się deficytem wzorów do naśladowania. Poza Tadeuszem Kościuszką, Janem Karolem Chodkiewiczem i Stanisławem Żółkiewskim, autor nie wymienia ani jednej postaci odznaczającej się szczególnymi zasługami dla kraju, „rozumem politycznym” oraz nieskazitelnym charakterem. Tym niemniej, najbardziej potępieni przez Świętochowskiego zostali politycy, którzy aprobowali „powołanie na tron polski saskiego pijaka i zdrajcy, wybór Poniatowskiego, utrzymanka Katarzyny, ślepą wiarę w carową rosyjską i króla pruskiego, mianowanie przez Sejm Czteroletni następcą tronu elektora Saskiego (...) zupełna nieznanomość ludzi, stosunków i sieci dyplomatycznych – wszystko to wystawiało ówczesnym politykom, o ile nie byli przekupieni, świadectwo dziecinnej naiwności” (tamże: 104).

Konstatując, poglądy Świętochowskiego dotyczące XVII/XVIII - wiecznych stosunków społecznych, ukazane w *Genealogii...* ograniczają się w pewien sposób do negacji doniosłej roli najwyższej położonych w drabinie społecznej stanów. Co więcej, stały się one przedmiotem ostrej krytyki, wypełnionej sarkazmem i prześmiewczymi komentarzami. Nie sposób również nie dostrzec oczywistych inspiracji historiograficznym dorobkiem krakowskiej szkoły historycznej, a w szczególności pracami Waleriana Kalinki, czy Józefa Szujskiego, zawierającymi pesymistyczną postawę w sporze o interpretację dziejów Rzeczypospolitej i przyczyn jej upadku. Z pełną pewnością Świętochowski podjął się trudnego zadania oceny funkcjonowania dawnego społeczeństwa, zwłaszcza, że – jak pisze w słowie wstępnym do swojego dzieła: „Wszystkie narody mają mniej lub więcej podrobioną historię – utkaną z prawd, domniemań, zmyśleń i zwyczajnych kłamstw. Jest ona jak gdyby barwnym obrazem, wyhaftowanym na kanwie rzeczywistości” (Świętochowski, 1957: 3).

BIBLIOGRAFIA

- Bobrzyński, M. 1890. Dzieje Polski w zarysie, t. 2, Kraków.
- Brykalska, M. 1987. Aleksander Świętochowski, t. 2, Warszawa.
- Gierowski, J.A. 1984. Historia Polski. 1505-1764, Warszawa.
- Kalinka, W. 1868. Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta, Poznań.
- Kuciński, P. 2011. Genealogia teraźniejszości w latach 30. XX wieku, (w:) K. Stępnik, M. Gabryś (red.), Aleksander Świętochowski, Lublin.
- Leśnodorski, B. 1967. Rozmowy z przeszłością. Dziesięć wieków Polski, Warszawa.
- Olszewski, H. 2002a. Sejm w dawnej Rzeczypospolitej. Ustrój i idee. Studia i rozprawy, t. 2, Poznań.
- Olszewski, H. 2002b. Sejm w dawnej Rzeczypospolitej. Ustrój i idee. Sejm Rzeczypospolitej epoki oligarchii (1652-1763). Prawo-praktyka-teoria-programy, t. 1, Poznań.
- Świętochowski, A. 1957. Genealogia teraźniejszości, Warszawa 1957
- Uruszczak, W. 2013. Historia państwa i prawa polskiego (966-1795), t. I, Wyd. 2, Warszawa.
- Wierzbicki, A. 2010. Spory o polską duszę. Z zagadnień charakterologii narodowej w historiografii polskiej XIX i XX wieku, Warszawa.

Peter Strapáč

University of Zilina

Responsibility of the member of board of directors in stock corporation in Commercial Law

Abstract

The article deals with responsibility of a member of a board in Stock Corporation, which is inseparably linked with his function and the member of the board cannot divest of that. The article comparatively refers to the valid legislation in the Slovak republic, the Czech Republic and Poland. The author not only mentions the valid legislation, but also points out the decisions of the Courts of the mentioned countries. The article refers to terminology issues and compares term „professional diligence“ which is used in the Slovak republic with term „diligence of due manager“ which is used in the Czech republic.

Key words: responsibility, board of directors, authorized representative

The way of performing the function of a member of a board and his responsibility is modified in § 194 section 5 to 9 of Commercial Code. The way of procedure of a member of a board is expressed by requirement to make decisions with appropriate diligence. The terms appropriate diligence includes obligation of making decisions with professional diligence and obligation of making decisions in accordance with the interests of the stock corporation and all stockholders. „ Professional diligence is represented defined obligation of creating that type of information system of the company, in which members of the board as a decision – making body (controlling and strategical decisions by the managing of a company) will be able to decide with such knowledge of object clause, which will be in objective manner sufficient.“¹

Commercial Code shows by examples, how can authorised representative perform in accordance with that principle. It is especial obligation to obtain all available information and during making decisions consider all of that. Another obligation is maintaining confidentiality about private informations and facts, which can (by revelation to third person) demnify company, or jeopardize the interests of company or interests of stockholders. Stockholders cannot prefer their own in-

¹ Patakyová, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2006, s.474

terests, or interests of some stockholders, or interests of third persons before the interests of the company. In my opinion it would be necessary to synchronize term professional diligence in § 135a section 1 and term appropriate diligence in § 194 section 4 Commercial Code, because I think, that responsibility and procedure of authorised representative should be equal. Explanatory note to Act n. 500/2001 Z.z. brought even more confusion to obligation of the member of the board of directors with diligence, because in that document we can find the term sufficient diligence. I agree with the opinion to synchronize those terms to term appropriate diligence, because it is much more general term than professional diligence (grammatical interpretation §194 section 5 Commercial Code).

In Czech law Act about Commercial Corporations n. 90/2012 Sb. is using term diligence of due manager. Diligence of due manager is the same procedure of a member of the board of directors, which he would do, if he managed with his own property. So the same procedure, which he would do with his own property, is necessary with managing property of stock company. Czech law theory explains this term: „The term diligence of due manager we can imagine the same diligence, as the responsible and principled due manager, who has all necessary knowledge and abilities, takes care of his own property.“² Černá explains this term like this: „for normal work of a member of the board of directors is necessary the same quality and level of care, which invests the responsible and normally working due manager. Specific content of obligation for function due manager is only the way of interpretation. It includes scrupulosity and caution during the function, professional management of company. Professional management of company includes ability to recognize the need Professional assessment of this matter by another expert, because every member of board of directors does not have to be an expert in every activity of the company.“³ Eliáš says: „those who work for the company in some function, have to do this function personally, with professional diligence, and in interests of the company.“⁴ Štenglová was dealing with obligation of a member of a board of directors to use his own abilities and knowledge, thus to use his education and experience. She thinks, that „general summary about requirement for the function of due manager with professional diligence does not include every professional knowledge and ability of board of directors. But when a member of the board of directors has these abilities and knowledge, he has to use it. In that way the term diligence of due manager includes using of those abilities and knowledge.“⁵ Havel says, that „diligence, which should administrator do, includes his ability to recognize and evaluate information, or recognize his own inability - reaction for that is to leave the function, or using abilities of another person. Using third person and his abilities is the part of the function of due manager. If this choice is not good, the due manager has to calculate with the consequences. If the member of the board of directors does not have all necessary knowledge he has to obtain it.

2 Štenglová, I, In Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentár. 10., podstatne rozšírené vydanie. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 738

3 Černá, S.: Obchodní právo. Akciová společnost. 3. díl, Praha: Aspi, 2006

4 Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J., a kol.: Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha. C.H. Beck citované z Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R.: Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 480

5 Štenglová, I, in Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R.: Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 480

Othertwise he does not perform with Professional diligence. It is only his choice, how to obtain those information, but he has to evaluate those information subsequently. It is not profesional diligence when due manager rels on another person, although that person has some professional abilities.⁶

The question is, if professional abilities are necessary for the member of board of directors. Commercial Code in the Slovak republic and Law Act about commercial corporations in the Czech Republic do not contain any preliminary limits. The only limitations, which law acts necessitate are the age of 18, legal competence, blamelessness and the same person cannot be a member of supervisory board, and a member of board of directors, or a proctor and member of a board of directors in the same stock corporation. It is beyond doubt that stockholders should want, that leaders of the company would be personalities, who have for the leadership of the company those preliminary abilities. Havel says, „It depends of the company how engages the functions – and it depends of loyalty and care of those people if they accept this offer. We can consider, that if somebody, who does not have those abilities accepts this offer, it is not the diligence of due manager, and this person is responsible for that (civil and criminal).⁷ In Žak opinion, „in present days we can see very close specialization of managers for some time of the business, while it is necessary to take into account temporary change of law documents, which those managers have to know and it is necessary to solve the problem of unification interests of the company with interests of members and debtors on the first side, and on the other side with interests of the directors.⁸ He also says, that „law documents about responsibility of a member of a board of directors protect mainly company and third persons from negative actions from the member of a board of directors. It is necessary for members of a board of directors not to be paralyzed from temporary ideas about possible responsibility from his function.⁹ We can see obvious fear, that if a member of a board of directors has temporary fear from the damage which can happen, his working is not good for the company, because member of a board of directors will lose his ability to make rational and fast decisions. This is one of the reasons to make D&O insurance. In those situations it is understandable argument of managers after accepting the job offers in some companies in the USA, Great Britain and Germany and in some companies in Poland, which has D&O Insurance. This is so-called D&O policy which prevents the members of a board of directors of the company from taking responsibility alone. This is the reason which helps members of a board of directors with making good decisions for the company.

In Commercial Code of the Slovak republic we can see very interesting principle of loyalty of members of a board of directors. We can find this principle in § 194 section 5, where law document expresses, that members of a board of directors have to make decisions in accordance with the company and all of its stockholders.

6 Havel, B.: Obchodní korporace ve světle proměn. Variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací. Auditorium. Praha. 2010, str. 155

7 Havel, B.: Obchodní korporace ve světle proměn. Variace na neuzavřené téma správy obchodních korporací. Auditorium. Praha. 2010, str. 161

8 Žak, T. in Walerjan, D., Žak, T.: Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych. Oraz praktyczne sposoby jej ograniczenia. Hogan Lovells. Difin. Warszawa 2010, str. 213

9 Žak, T. in Walerjan, D., Žak, T.: Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych. Oraz praktyczne sposoby jej ograniczenia. Hogan Lovells. Difin. Warszawa 2010, str. 213

This principle of loyalty is not limited with law boarders, for example prohibition of abuse the right, and discharge function in accordance with interests fair business transaction. So we can simply say that a member of a board of directors has to make decisions in accordance with interests of the company and its members and of course all the time he has to make decisions in accordance with all valid law documents, because interests of a company are not more important than law.

Responsibility in commercial law is objective responsibility, which is in accordance with § 66 section 3 of Commercial Code of the Slovak republic written in an agreement about performance a function , in which we can use sections from mandatory agreement. Members of a board of directors are responsible for breaking obligations from obligations relation, and responsibility of damage from § 757 of Commercial Code. We can see in § 757, that responsibility for damage from breaking obligations is similar to § 373 and next. Supreme Court of the Slovak republic says about that: „ *Commercial Code of Slovak republic defines premises of acknowledgment law for damages, but only if there aren't any circumstances excluding the illegality from § 374, in the agreement relations, or from breaking the duty provided, that other conditions are observed. In Commercial Code Damages is based in principle of objective responsibility. That means that if one side of an agreement breaks duty, that side has to replace the damage. It doesn't matter if that side causes damage with violation of obligations or not.*“¹⁰

Law requires these premises for taking responsibility:

- identification interests of the company with interests of liable for that – illegal act
- consequence of illegal act
- causal relation between illegal act and consequence
- predictability of damage
- absence of circumstances excluding the illegality¹¹

„The stringency of objective responsibility is mentioned by another things, which are predictability of damage and possibility of liberation by circumstances excluding the illegality.“¹² Members of board of directors, who broke their obligations , have to replace the damage together and equally , which was made by these acts:

- provides admission to stockholders contrary with this legal act
- acquires property contrary with §59a
- provides admission contrary with §196a
- subscribes for shares, acquires or creates own shares or shares of another company contrary with this legal act
- issues shares contrary with this legal act
- do not publicises annual report and consolidated annual report

¹⁰ rozsudok Najvyššieho súdu SR z 29. mája 2008, sp. zn. 1 Obdo V 80/2007 dostupný na www.concourt.sk.

¹¹ Porovnaj aj Šilhán, J.: Náhrada škody v obchodných vzťahoch a možnosti jej smluvní limitace. C. H. Beck, 2007, str. 6.

¹² Tamtiež.

This responsibility is only general and there is no problem to edit responsibility more detailed in bylaw of the company. Modification of responsibility in internal acts of company or documents of the company is modification, which members of authorized representatives have to respect and when they do not, company can take responsibility to them. Ideal way is obligation of members of authorized representatives elaborates in Agreement about discharge a function in detail and establishes sanctions from the company for members of authorized representatives if they break their obligations. Of course we have to say, that those statues of charters which make obligations for member of authorized representative, which would by contrary to legal acts are not valid. Typical statue, which we can often find in internal acts of company, is responsibility of members of board of directors from the stock corporation, which is made by exchange differences in export or Import products. The substance of problems with Exchange differences is, that from the signature of agreements to performance some time passes and Exchange rate changes every day. When these Exchange differences are made, company can take some financial benefit which can be not small, or it can suffer some loss in case of big volume contracts. So sleight of member of authorized representatives and getting important information and monitoring of foreign exchanges are very important from short and long-term time. The way how to avoid the risk is to insure the Exchange difference if the company negotiates fixed Exchange, which will be decisive for both sides. This statue can help the company to avoid the loss. This insurance of Exchange differences is called hedging. Hedging or ensuring is creation such a position (by one or more Instruments) in which the change in real value of Instruments. The change in real value of instrument is partially or completely compensated with change of real value or with cash flow of derivative contract. Hedger primarily orientates to minimize loss which is made by risk. In arguments with big Money value the member of board of directors can have the agreement approved by general assembly. This procedure is very often used in statutes of many companies. But it is not very good decision from practical side, because making decisions of the company is much more difficult, laborious and protracted. Convening of general assembly needs some time horizon for sending invitations and for preparing and this horizon cannot be shorter . This time loss can defeat contract. The other thing is, that in stock corporations with a lot of stockholders convening of general assembly is a costly thing. So as we can see, this way of making contracts has a lot of disadvantages. The only one advantage is, that the risk is minimized. But it is necessary to know, that during the election of a member of board of directors shareholders should choose somebody, who has enough professional abilities and who could bear the risk and evaluate it in favour of company. The other disadvantage, which is in my opinion essential, is that stockholders are not very often professionals and they will make decisions more instinctively than professionally and it can be bad for the company. In my opinion the better way of doing that is if the member of board of directors requires the analysis from external company which is specialized for that business. That procedure is one of the obligations of members of board of directors to make decisions with appropriate diligence. I think, that specifying that obligation would be problematic, because company has a lot of commitments and general treatment in

agreement would be very hard to identify and ultimately unperformable. Because of that, I inclined to opinion that obligation to require analysis from external company is part of obligation from § 194 section 5 Commercial Code.

In statute § 194 section 8 Commercial code is prohibition of making contracts between the company and a member of a board of directors which expel or confine responsibility of the member of board of directors. Articles of association also cannot expel or confine responsibility of a member of board of directors. I think that this statute is duplicated and surplus, because the same obligation is in § 386 section 1, which says that nobody can divest the claim of compensation of the damage before breaking obligation, from which damage can arise. In my opinion this statute applies for corporations and for cooperative associations, what we can see in § 757.

For the caused damage organs of company are responsible together and severally, if everybody made the decision, which caused the damage. If only one of the authorized representatives acted, for example making a contract, he is responsible for the damage himself. The member of board of directors is not responsible for the damage, if he vindicates, that during that decisions he was proceeded with appropriate diligence and with interests of the company. Members of board of directors are not responsible for the damage, which was caused during performing resolution of general assembly, which is contrary to law acts or charters of the company. Only court can decide, if resolution of general assembly is contrary to law acts.

If general assembly took instruction which was unsuitable for board of directors, but in accordance with law acts, in that case members of a board of directors are not responsible for caused damage. But when general assembly took instruction which was contrary to law acts and members of a board of directors followed it, they would be responsible for the caused damage. If instructions of general assembly are in accordance with law acts but contrary to interests of the company, in my opinion members of a board of directors have to require general assembly for revocation of previous instruction directly at general assembly which took that instruction. Then will be principle of appropriate diligence followed. If they did not do that and they followed that instruction, which is in accordance with law act, but contrary to interests of the company, and they knew which consequences can happen, they would leave stockholders in general assembly in the dark, they are not acting in accordance with appropriate diligence and in my opinion they will be responsible for the caused damage. But it will be very difficult to prove, that the board of directors knew that instruction was bad and they did not ask for revocation. If board of directors asks for revocation and warns stockholders about the consequences of that instruction and general assembly nevertheless will insist on that instruction, it is no doubt that members of a board of directors cannot be responsible for their procedures. In accordance with judicial statement Supreme Court of Poland I. CR 883/57 from 15th September 1958 „ *are between perpetrators of damage persons, who didn't prevent to act which committed damage, if that persons had this obligation. Accepting of that instruction means, that accomplices for damage are members of a board of directors, who didn't respond for members of*

*directors who caused the damage, although they didn't do any activities contrary to law or contract themselves. The solidarity of responsibility will be applied in relation with that persons, who outraged.*⁴¹³ The another members of board of directors cannot ignore these decisions of members of a board of directors, which caused damage to the company, but they have to take action against it. If they do not do that, they are responsible too, because it is not acting with appropriate diligence from their side.

Commercial Code of the Slovak republic allows, that company can renounce claims for damage compensation against the members of the board of directors, or make settlement agreement within three years from their formation, but only if general assembly agrees and if minority of stockholders, whose nominal value of shares is at least 5 percent of capital, do not rise protest to the minute-book. In that case responsibility of member of the board of directors terminates. Here we can see difference between modification of termination of responsibility in criminal law, administrative law and private law. In criminal and administrative law responsibility of member of the board of directors finishes by death, while responsibility in private law does not finish by death, but it passes to heirs, who are responsible for dept at most to the amount of heritage. The only option for the heirs is waiver of heritage, but it is impossible only for the part of heritage, heirs have to waive all heritage.

CONCLUSION

Discharge of function of member of board of directors is inseparably related to responsibility for decisions, which he made during the function. Responsibility for caused damage does not finish by ending the function. Company can discover later, that authorized representative caused damage and his decisions were in contrary to principle of professional diligence and he did not represent interests of the company or its members. So it is correct, if members of a board of directors are responsible for the damage after ending function. But it is necessary to know, that responsibility for damage caused during the function is subject of statute limitation and in case that it is statute-barred claim, the right does not terminate, but it is weakened if member of a board of directors take the pleading the limitation statute.

BIBLIOGRAPHY

- Černá, S.: Obchodní právo. Akciová společnost. 3. díl, Praha: Aspi, 2006,
- Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R.: Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007,
- Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J., a kol.: Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé. 5. vydání. Praha. C.H. Beck citované z Dědič, J., Štenglová, I., Čech, P., Kříž, R.: Akciové společnosti. 6., přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007,
- Havel, B.: Obchodní korporace ve světle proměn. Variace na neuzavřené téma správyobchodních korporací. Auditorium. Praha. 2010,

¹³ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Poľskej republiky sp. zn. I. CR 883/57 zo dňa 15. septembra 1958 inWalerjan, D., Żak, T.: Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych. Oraz praktyczne sposoby jej ograniczenia. Hogan Lovells. Difin. Warszawa 2010, str. 38

- Mazák, J. a kol. Základy občianskeho procesného práva, tretie, podstatne prepracované a doplnené vydanie. Iura edition. Bratislava 2007,
- Patakyová, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2006
- Suchoža, J. a kol.: Obchodný zákonník a súvisiace predpisy. Komentár. Bratislava: Eurounion, 2007,
- Šilhán, J.: Náhrada škody v obchodných vzťahoch a možnosti její smluvní limitace. C. H. Beck, 2007,
- Štenglová, I, In Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákonník. Komentár. 10., podstatne rozšírené vydanie. Praha: C. H. Beck, 2005,
- Walerjan, D., Żak, T.: Odpowiedzialność członków zarządu spółek kapitałowych. Oraz praktyczne sposoby jej ograniczenia. Hogan Lovells. Difin. Warszawa 2010.

Mariusz Jakubik

Doktorant WPiNS SWPS w Warszawie
E-mail: jakubik-mariusz@wp.pl

Idea przedstawicielstwa społecznego w polskim postępowaniu karnym / *The idea of social representation in Polish criminal proceedings*

Abstrakt

The publication presents the assumptions of participation of social organizations in the Polish criminal proceedings. This idea was formed in the 60s of last century. As a result, the representative of social organisation was introduced to the Code of Criminal Procedure of 1969. Its task was to defend the interest of society, mainly the social property and the citizens' rights. Next, the author discusses the evolution of this idea. The task of the representative of social organization in the Code of Criminal Procedure of 1997 is to protect the goods, which are important for the general public and individual matters of citizens. The representative of social organization is also a friend of the court (*amicus curiae*). It presents the legal opinions on recognized matters to the court and helps to resolve them. It is an element of citizens' participation in justice. Great reform of the Code of Criminal Procedure of 2013 maintained this idea.

Key words: social factor in criminal proceedings, social representative, social organization as a friend of the court, protection of social interests, protection of citizens' rights

ISTOTA PRZEDSTAWICIELSTWA SPOŁECZNEGO W PROCESIE KARNYM

Przedstawicielstwo społeczne zostało wprowadzone do polskiej procedury karnej ustawą z dnia 16 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 69 ze zm., dalej jako k.p.k. z 1969 r. lub d.k.p.k.). Idea przedstawicielstwa społecznego konkretyzowała się udziałem w procesie karnym organizacji społecznych chroniących interes społeczny. Idea ta kształtowała się od końca lat 50. ubiegłego wieku w obszarze ustawodawstw państw socjalistycznych. Od tego czasu następowało rozszerzanie się w tych państwach koncepcji zapewniania organizacjom społecznym i innym strukturom społecznym udziału w postępowaniu karnym (Daszkiewicz, 1976: 3–4). Chodziło o zaangażowanie przedstawicieli organizacji społecznych w walkę z przestępczością poprzez ich uczestnictwo w procesie i wyrażanie przez nich opinii środowisk społecznych na temat oskar-

żonego, zarzucanego mu czynu, a także przez składanie poręczenia i uczestnictwo w procesie resocjalizacji oskarżonego. W porównaniu z innymi państwami socjalistycznymi, w polskim postępowaniu karnym idea przedstawicielstwa społecznego urzeczywistniła się w całkowicie odmiennym, unikatowym kształcie. Polski przedstawiciel organizacji społecznej w postępowaniu karnym realizując politykę organów państwa włączania obywateli w sprawowanie władzy, stanowić miał jedną z form udziału społeczeństwa w wymiarze sprawiedliwości. Chodziło o zapewnienie wpływu i kontroli społeczeństwa nad wymiarem sprawiedliwości i jego organami, a także o umacnianie więzi między organami państwa ludowego a społeczeństwem, co miało wywoływać w tymże społeczeństwie poczucie współzależności krajem (Murzynowski, 1971: 1004; Prusak, 1976: 7-8). Decyzje organów procesowych miały zapadać zgodnie z poczuciem prawnospołecznym mas pracujących, a droga do tej zgodności wieść miała m.in. poprzez przekazanie organizacjom społecznym zaangażowanym w budowę socjalizmu możliwości bezpośredniego uczestnictwa w procesie karnym i wyrażania swych zapatrywań (Waltoś, 1969: 4). Za powołaniem nowej instytucji procesowej przedstawiciela organizacji społecznej przemawiały głównie motywy polityczno-ustrojowe. Angażowanie społeczeństwa w sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w ramach demokracji socjalistycznej gwarantowała w tych latach Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r. (Dz. U. z 1952 r. Nr 33, poz. 232 ze zm.), przewidując w art. 49 udział czynnika społecznego w postaci ławników ludowych w rozpoznawaniu i rozstrzyganiu spraw w sądach. Zarówno orzekanie przez ławników w procesach karnych jak i udział w nich przedstawicieli organizacji społecznych stanowiły podstawowe postaci wyrażonej później w art. 2 § 2 k.p.k. z 1969 r. zasady udziału czynnika społecznego w procesie karnym. Prócz racji natury politycznej na kształtowanie się przedstawicielstwa społecznego w procesie karnym wpływ miało funkcjonowanie pokrewnych instytucji w innych państwach obozu socjalistycznego oraz rozwijająca się w latach 50. i 60. ubiegłego stulecia w polskim systemie prawnym idea przedstawicielstwa społecznego poza procesem karnym, w postępowaniu karno-administracyjnym, administracyjnym i cywilnym.

IDEA SPOŁECZNEJ OBRONY I SPOŁECZNEGO OSKARŻYCIELSTWA W PROCEDURACH PAŃSTW SOCJALISTYCZNYCH ORAZ PRZEDSTAWICIELSTWO SPOŁECZNE W POLSKICH REGULACJACH POZA PROCESEM KARNYM

Regulacje prawne dotyczące społecznych uczestników procesu karnego takich jak społeczny obrońca i społeczny oskarżyciel, funkcjonujące w ustawodawstwach innych państw socjalistycznych wywarły wpływ, szczególnie na kształt prawny nowej polskiej instytucji procesowej (Ponarski, 1970: 1295). Instytucje oskarżyciela społecznego i obrońcy społecznego rozwinęły się najpierw w ustawodawstwie radzieckim (Ponarski, 1970: 1295; Daszkiewicz, 1976: 27). Jej załączków należy szukać w pierwszych radzieckich aktach prawnych dotyczących sądownictwa. Pierwszym aktem w randze ustawy przewidującym ogólnoobywatelskie oskarżenie i ogólnoobywatelską obronę był Dekret o sądzie nr 1 z 24 listopada 1917

r., wprowadzony w Rosji Radzieckiej, w myśl którego w charakterze oskarżycieli i obrońców dopuszczani byli wszyscy nieposzlakowani, korzystający z pełni praw obywatelskich obywatele obojga płci. (Kariew, 1954: 126). Wynikało to z potrzeby realizacji koncepcji W.I. Lenina o zdruzgotania aparatu burżuazyjnego po zwycięstwie Wielkiej Rewolucji Październikowej, a co za tym idzie zlikwidowania carskiego sądownictwa, prokuratury i adwokatury (tamże: 125). Ogólnoobywatelskie oskarżenie i ogólnoobywatelska obrona różniły się od przyjętych później w regulacjach prawnych ustawodawstwa radzieckiego instytucji procesowych, ale Dekret o sędziach nr 1 z 1917 r. sankcjonował pierwszą formę udziału oskarżyciela społecznego (*obszczestwiennyj obwinitiel*) i obrońcy społecznego (*obszczestwiennyj zaszcitnik*) w sądowym postępowaniu karnym (Kariew, 1954: 125; Daszkiewicz, 1976: 28; Wierciński, 1978: 14). Odrodzenie społecznego oskarżenia i społecznej obrony nastąpiło w końcu lat 50. ubiegłego wieku. Nowe Podstawy postępowania karnego ZSRR i republik związkowych z dnia 25 grudnia 1958 r. stanowiły, że przedstawiciele społecznych organizacji mas pracujących mogą być dopuszczeni na podstawie postanowienia sądu w charakterze społecznych oskarżycieli lub obrońców do udziału w rozprawie w sprawach karnych. Szczegółowy tryb postępowania karnego ZSRR normowany był w tym okresie przez kodeksy poszczególnych republik radzieckich. Kodeks postępowania karnego RFSRR z dnia 25 października 1960 r. regulował udział społecznych oskarżycieli i obrońców w art. 250, stanowiąc, iż przedstawiciele organizacji społecznych ludu pracującego mogą być na mocy postanowienia sądu dopuszczeni do udziału w rozprawie sądowej w charakterze społecznych oskarżycieli i obrońców. W Ludowej Republice Bułgarii ideę przedstawicielstwa społecznego wcielała w życie nowelizacja kodeksu postępowania karnego z dnia 10 listopada 1961 r. do k.p.k. z 1952 r., wedle której przedstawiciele organizacji społecznych mogli być dopuszczeni na podstawie orzeczenia sądu do udziału w rozprawie karnej jako oskarżyciele i obrońcy społeczni (art. 8 k.p.k.). Kodeks postępowania karnego Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej z dnia 29 listopada 1961 r. realizował ideę przedstawicielstwa społecznego w § 5, mówiącym o wprowadzeniu jako uczestników postępowania sądowego oskarżycieli i obrońców społecznych. W Niemieckiej Republice Demokratycznej społeczne oskarżenie i społeczną obronę wprowadzono nowelizacją kodeksu postępowania karnego z dnia 17 kwietnia 1963 r. do k.p.k. z 1952 r.

W polskim systemie prawnym idea przedstawicielstwa społecznego urzeczywistniła się w praktyce wcześniej aniżeli w procesie karnym, w postępowaniu karno-administracyjnym, administracyjnym i cywilnym. Najwcześniej unormowano udział organizacji społecznych działających w interesie społecznym w postępowaniu karno-administracyjnym. Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz. U. Nr 66, poz. 454) zawierała w art. 22 zapis, że: „Przewodniczący kolegium może zaprosić na rozprawę przedstawiciela związku zawodowego, Związku Samopomocy Chłopskiej lub innej organizacji społecznej, której członkiem jest obwiniony, w celu uzyskania opinii o osobie obwinionego i o społecznej szkodliwości jego czynu”. Z brzmienia tego przepisu wynikało, że reprezentant organizacji społecznej mógł w postępowaniu karno-administracyjnym uczestniczyć w charakterze opiniodawcy, mógł złożyć informację

i opinię na temat obwinionego, będącego członkiem danej organizacji społecznej. Udział przedstawicieli społecznych w postępowaniu administracyjnym uregulowała ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. Nr 30, poz. 168 ze zm.). Art. 28 ustawy stanowił, że: „Organ administracji państwowej dopuści organizację społeczną do udziału na prawach strony w postępowaniu dotyczącym innej osoby, jeżeli udział taki jest uzasadniony statutowymi celami tej organizacji i interes społeczny wymaga tego”. Przedstawicielstwo społeczne w postępowaniu cywilnym wprowadzono ustawą z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.). Stanowiła ona w art. 8, iż: „Organizacje społeczne ludu pracującego, których zadanie nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą w wypadkach przewidzianych w ustawie dla ochrony praw obywateli spowodować wszczęcie postępowania, jak również brać udział w toczącym się postępowaniu”. Owe wypadki o których mówi art. 8 zostały opisane w art. 61 § 1 ustawy. Zgodnie z jego treścią, w sprawach o roszczenia alimentacyjne oraz o roszczenia pracowników ze stosunku pracy, jak również o naprawienie szkód wynikłych z wypadku w zatrudnieniu lub z choroby zawodowej, organizacje społeczne ludu pracującego, których zadanie nie polegało na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogły wytaczać powództwa na rzecz obywateli. Wykaz tych organizacji ustalał Minister Sprawiedliwości.

IDEA POLSKIEGO PRZEDSTAWICIELSTWA SPOŁECZNEGO W PROCESIE KARNYM

Koncepcja przedstawicielstwa społecznego w procesie karnym rodziła się przez wiele lat i to w atmosferze braku zgody co do jej ostatecznej formy. Początkowo w projekcie kodeksu postępowania karnego z 1963 r. odwołano się do propozycji kształtu przedstawiciela społecznego obowiązującego w krajach państw socjalistycznych, czyli do instytucji społecznego oskarżyciela i społecznego obrońcy (Daszkiewicz, 1976: 64). Przewidywano w nim, że oskarżyciel społeczny będzie miał status oskarżyciela posiłkowego, który miałby występować jedynie w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego. Z kolei obrońca społeczny miał być ustanawiany przez oskarżonego, co oznaczało, że to oskarżony, a nie organizacja udzielałaby takiemu obrońcy społecznemu upoważnienia. Powołanie obrońcy przez oskarżonego miałyby się odbywać jednak z udziałem organizacji społecznej, gdyż obrońcą mogłaby być tylko osoba zgłaszana przez organizację działającą w interesie społecznym. W projekcie kodeksu postępowania karnego z 1967 r. (Projekt, 1967: 156) odstąpiono od koncepcji społecznego obrońcy i społecznego oskarżyciela. W treści uzasadnienia do projektu zapisano m.in., iż „byłoby przedwczesne przed przeprowadzeniem postępowania sądowego, by organizacja deklarowała się, czy chce działać w charakterze obrońcy lub oskarżyciela i lepiej, by przedstawiciel społeczny wszedł do procesu jako czynnik obiektywny dla dania świadectwa prawdzie lub dla obrony interesu społecznego, gdy wina oskarżonego zostanie stwierdzona” (Projekt, 1967: 156). W projekcie k.p.k. z 1968 r. potwierdzona została koncepcja dopuszczenia przedstawiciela społecznego do postępowania karnego nie w charakterze strony, a uczestnika, którego zadaniem miała być przede wszystkim obrona interesu społecznego. Jednak w uzasadnieniu do tego projektu, przedstawiciela społecznego określano jako *quasi*-stronę (Pro-

jekt, 1968: 159–160). Głównym zwolennikiem takiej konstrukcji był M. Siewierski, który twierdził w uzasadnieniu swojego stanowiska, że „przedstawicielowi społecznemu zakresiono rolę bardziej aktywną, aniżeli uczestnikowi postępowania dowodowego, a możliwość udzielenia mu głosu powoduje, iż może on się wypowiedzieć w sprawie winy i kary, co w rezultacie sprawia, że przedstawiciel oceni po której stronie jest prawda i zajmie pozycję niejako oskarżyciela lub obrońcy społecznego” (Siewierski, 1969: 3). Podobne stanowisko wyrażał S. Waltoś, który uważał, że nie da się wykluczyć, że „przedstawiciel społeczny, który wchodzi do procesu w roli uczestnika niezaangażowanego, zakończy swój udział w roli *de facto* oskarżyciela lub obrońcy społecznego” (Waltoś, 1969: 6). Pojęcie *quasi*-strony przyjmowała także M. Lipczyńska, według której przedstawiciel nie odpowiadał definicji strony w ujęciu materialnym, gdyż nie prowadził on w procesie sporu o własne prawa, mógł pełnić rolę strony w ujęciu formalnym. Mógł dążyć do wydania przeciwko osobie orzeczenia i decydować o formach i środkach procesowych, skoro miał prawo do składania wniosków w przedmiocie środków dowodowych i wypowiedzi co do winy i kary (Lipczyńska, 1972: 563–564). Według A. Murzynowskiego „nazwa *quasi*-strona nie wydawała się trafna, ponieważ sugerowała ona pewną jednostronność działania tego bezstronnego uczestnika procesu”, słuszne było jednak w jego ocenie samo porównanie pozycji prawnej przedstawiciela społecznego do stanowiska prawnego stron (Murzynowski, 1971: 1015–1016). Odmienne stanowisko co do prawnego określenia pozycji procesowej przedstawiciela społecznego zajmowali przedstawiciele doktryny twierdzący, iż należy go traktować jako rzecznika interesu społecznego. Tak wypowiadał się m.in. M. Cieślak, który twierdził, że przedstawiciel społeczny jest najbardziej typowym, (choć nie najważniejszym) rzecznikiem interesu społecznego (Cieślak, 1984: 42). Podobne zdanie wyrażał F. Prusak, który przyjmował, że „przedstawiciel społeczny jest reprezentantem czynnika społecznego, najczęściej organizacji społecznej, delegowanym do procesu karnego w celu spełnienia funkcji zasadzających się na ochronie interesu społecznego” (Prusak, 1975: 58). Również zdaniem W. Daszkiewicza „przedstawiciel społeczny to rzecznik interesu społecznego, niebędący stroną, z tego powodu, że pozycja tego uczestnika procesu jest samodzielna, specyficzna, nie dająca się przyrównać do uprawnień stron i innych rzeczników interesu społecznego”, a termin *quasi*-strona w odniesieniu do tego uczestnika procesu należy odrzucić „bo jeżeli byłby takim podmiotem, to tak jakby był stroną, a wówczas powinny mu też przysługiwać uprawnienia przysługujące stronie” (Daszkiewicz, 1976: 81-82) Ostatecznie po kilku latach od wejścia w życie k.p.k. z 1969 r. przyjęto, że przedstawiciel organizacji społecznej jest rzecznikiem interesu społecznego, bezstronnym uczestnikiem postępowania, niebędącym stroną, niedziałającym także w zastępstwie stron, przystępującym do niego bez obranego z góry kierunku działania. Tak też stwierdził SN w Wytycznych z dnia 27 września 1980 r., który swym orzeczeniem uznał, że „przedstawiciel społeczny występuje w postępowaniu sądowym jako rzecznik interesu społecznego, którego obronę powierzyła mu delegująca go organizacja społeczna...” (Wytyczne SN z dnia 27 września 1980 r., U 1/80, OSNKW 1980, Nr 10–11, poz. 79). Cechą charakterystyczną polskiego przedstawicielstwa społecznego w procesie karnym, odróżniającą je od rozwiązań przyjętych w innych państwach socjalistycznych było to, że nasza instytucja nie

była w swym działaniu związana jedną funkcją procesową. Przedstawiciel społeczny jako rzecznik interesu społecznego nie występował w charakterze obrońcy czy też oskarżyciela społecznego, a wstępując do postępowania nie opowiadał się za żadną ze stron, nie deklarował kierunku swego działania procesowego.

KSZTAŁT PRAWNY PRZEDSTAWICIELSTWA SPOŁECZNEGO W K.P.K. Z 1969 R.

Przedstawicielstwo społeczne w k.p.k. z 1969 r. znalazło swoje unormowanie w Rozdziale 10 k.p.k. – Przedstawiciel społeczny (art. 81–84 k.p.k.). Wprowadzono dwie kategorie tego uczestnika postępowania. Pierwszą z nich był przedstawiciel organizacji społecznej lub delegat kolektywu żołnierskiego lub pracowników służby zmilitaryzowanej działający w postępowaniu sądowym w celu obrony interesu społecznego, a drugą kategorią uczestnictwa reprezentanta organizacji społecznej była przewidziana w art. 84 d.k.p.k. instytucja przedstawiciela społecznego określanego mianem oferenta poręczenia lub dozoru. Art. 81 § 1 k.p.k. z 1969 r. stanowił, że w postępowaniu sądowym do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego w pierwszej instancji, udział w postępowaniu może zgłosić przedstawiciel organizacji społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba obrony interesu społecznego, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności w sprawach dotyczących ochrony mienia społecznego lub praw obywateli. Sąd dopuszczał przedstawiciela organizacji społecznej, jeżeli uznał, że jego udział w postępowaniu sądowym leży w interesie wymiaru sprawiedliwości (art. 81 § 4). Dopuszczony do udziału w postępowaniu sądowym przedstawiciel organizacji społecznej mógł w toku postępowania, a zwłaszcza na rozprawie wypowiadać się i zgłaszać wnioski w kwestiach, w których pragnie zająć stanowisko ze względu na interes społeczny (art. 82). Przedstawicielstwo polskie charakteryzowało się bardzo wąskim katalogiem podmiotów uprawnionych do działania w postępowaniu sądowym. Wykaz takich organizacji ustalono Rozporządzeniem Ministrów Sprawiedliwości i Obrony Narodowej z dnia 10 grudnia 1969 r. w sprawie ustalenia wykazu organizacji społecznych, które mogą zgłosić udział swego przedstawiciela w postępowaniu karnym (Dz. U. Nr 37, poz. 323). Organizacjami takimi były: związki zawodowe, Liga Kobiet, Polski Komitet Pomocy Społecznej, Związek Młodzieży Socjalistycznej, Związek Młodzieży Wiejskiej, Społeczny Komitet Przeciwalkoholowy, Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, Naczelna Organizacja Techniczna oraz Koła Młodzieży Wojskowej i Organizacja Rodzin Wojskowych.

Art. 81 § 1 k.p.k. z 1969 r. wskazywał, że interesami społecznymi, wymagającymi obrony są przykładowo ochrona mienia społecznego i praw obywateli. W literaturze okresu obowiązywania kodeksu wskazywano też inne przykłady takich interesów społecznych. Wymieniano wśród nich np.: wychowanie społeczne młodzieży, prawa pracownicze, przeciwdziałanie alkoholizmowi, przeciwdziałanie korupcji, ochronę praw dzieci, ochronę rodziny, pomoc ludziom starszym, niezdolnym do pracy (Bafia et al., 1971: 141; Daszkiewicz, 1976: 97–103). Oprócz działań w ochronie wymienionych wyżej interesów, przedstawicielstwo społeczne w procesie karnym wypełniało także inne zadania. Należały do nich: włączanie obywateli do walki z przestępczością (poprzez angażowanie do udziału w postępowaniu

karnym środowisk, w których funkcjonował oskarżony), przekazywanie organom procesowym opinii (o oskarżonym, o jego cechach, właściwościach osobistych sprawcy, warunkach jego życia, o zarzuconym mu czynie i o okolicznościach jego popełnienia), udzielanie pomocy sądom w wyjaśnianiu przyczyn popełnienia przestępstwa, współuczestniczenie w wysiłkach zmierzających do resocjalizacji sprawcy przestępstwa (przez gotowość do złożenia poręczenia i podjęcia środków oddziaływania wychowawczego w stosunku do skazanego), przekazywanie informacji o toczących się procesach (z sądu do organizacji społecznej i odwrotnie) (Siewierski, 1969: 5; Prusak, 1975: 60–61).

PRZEDSTAWICIELSTWO SPOŁECZNE W PROCESIE KARNYM W OBOWIĄZUJĄCYM STANIE PRAWNYM

Założenia i cele wynikające z idei przedstawicielstwa społecznego w procesie karnym nie znajdowały w okresie funkcjonowania k.p.k. z 1969 r. większego praktycznego zastosowania. Przedstawiciel społeczny był rzadkim uczestnikiem postępowania karnego. Wynikało to przede wszystkim z określenia zbyt wąskiego i ustalanego przez władze kręgu organizacji społecznych uprawnionych do włączania przedstawicieli społecznych do działania w sądzie i braku rzeczywistej, autentycznej aktywności obywatelskiej w ówczesnych realiach ustrojowych.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm., dalej jako k.p.k.) utrzymała przedstawicielstwo organizacji społecznej w procesie karnym. Reforma procesu karnego dokonana ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247) nie objęła przepisów rozdziału regulującego funkcjonowanie przedstawiciela organizacji społecznej. Należy więc przyjąć, że utrzymują swą aktualność nowe założenia teoretyczne koncepcji przedstawicielstwa społecznego, jakie obrano w pracach nad ustawą karnoprosesową z 1997 r. Przyjęto wówczas, że instytucja przedstawiciela społecznego ma swoje uzasadnienie społeczne i procesowe. Ustawodawca uznał, że wartość tej instytucji uzasadnia potrzebę jej stosowania, szczególnie, że w Polsce po 1989 r. pojawiło się wolne i dobrze zorganizowane społeczeństwo obywatelskie, złożone między innymi z wielu niezależnych organizacji społecznych. Uznano, że organizacje społeczne w nowej rzeczywistości ustrojowej są jednym z fundamentów demokracji, że wyrażają potrzeby i interesy indywidualne obywateli oraz szerszych grup społecznych, które powinny być chronione także w postępowaniu karnym. Szczególnie, gdy idzie o ochronę praw i wolności obywateli (zob. Biuletyn nr 3329/II Komisji Nadzwyczajnej do Spraw Kodyfikacji Karnych z dnia 30 stycznia 1997 r., www.sejm.gov.pl).

Z uwagi na różnorodność przedmiotową prowadzonych działalności, organizacje mogą pełnić w postępowaniu sądowym rolę doradczą, być opiniodawcą w zakresie spraw tematycznie skomplikowanych. Organizacja społeczna jest pożytecznym podmiotem postępowania we wszystkich sprawach, w których niezbędna jest dodatkowa i specjalistyczna wiedza oraz doświadczenie (zob. Jakubik, 2014: 44-47). Duży wpływ na ukształtowanie kodeksem z 1997 r. nowej roli przedstawiciela społecznego miała funkcjonująca w systemie anglosaskim instytucja *amicus*

curiae polegająca na tym, że sąd może w trakcie rozpoznawania sprawy zasięgać opinii różnych organizacji oraz osób cieszących się szacunkiem (Waltoś, 1998: 197). Przyjęto, że organizacja społeczna może odegrać poprzez składanie takich opinii istotną rolę „przyjaciela sądu” w postępowaniach sądowych. *Amicus curiae* („opinia przyjaciela sądu”) jest sporządzana w wypadkach, gdy rozpoznawana przed sądem sprawa dotyczy ochrony określonych interesów objętych zadaniami statutowymi organizacji społecznej. Organizacje przedstawiają w „opiniach przyjaciela sądu” swoje poglądy i uwagi na temat rozpatrywanej przed sądem sprawy. „Opinia przyjaciela sądu” ma na celu pomoc sądowi w całościowym rozpoznaniu rozpatrywanej przezeń sprawy i wesprzeć sąd w jej rozstrzygnięciu (Bodnar, Grabowska i Osik, 2010: 145-146). Inną nową formą uczestnictwa organizacji społecznych w procesie karnym jest monitoring rozpraw sądowych, dzięki któremu sprawują one społeczną kontrolę nad toczącymi się postępowaniami (Wilamowski, 2006: 15 i n.).

Organizacja społeczna w procesie karnym urzeczywistnia pośrednio konstytucyjną zasadę udziału obywateli w wymiarze sprawiedliwości, jest formą udziału czynnika społecznego w postępowaniu karnym, a jej udział w sprawie karnej jest jedną z gwarancji bezstronności sądu.

K.p.k. z 1997 r. zmienił zasady funkcjonowania instytucji. Uregulowano je w art. 90 i 91. Przepisy te zakładają możliwość zgłoszenia w postępowaniu sądowym do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego udziału przedstawiciela organizacji społecznej, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka. Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej, jeżeli leży to w interesie wymiaru sprawiedliwości. Zgodnie z art. 91 k.p.k. dopuszczony do udziału w postępowaniu sądowym przedstawiciel organizacji społecznej może uczestniczyć w rozprawie, wypowiadać się i składać oświadczenia na piśmie.

Podstawowe różnice w stosunku do poprzedniego stanu prawnego obowiązującego w kodeksie z 1969 r., to dodatkowy zapis o możliwości występowania w ochronie ważnego interesu indywidualnego oraz dopuszczalność delegowania do procesu karnego każdej organizacji społecznej, obejmującej swymi zadaniami statutowymi obronę określonych interesów w sytuacji, gdy w konkretnym procesie zachodzi potrzeba ich ochrony. W zakresie charakteru prawnego przedstawiciela organizacji społecznej i jego funkcji w postępowaniu karnym przyjmuje się, iż nie jest on stroną procesu, a bezstronnym jego uczestnikiem, działającym w charakterze rzecznika interesu społecznego. Przedstawiciel nie staje po żadnej ze stron postępowania, ale przez zaangażowanie w ochronę interesu jednostkowego, jego działania mogą być dla którejś ze stron korzystne. Ochrona interesu społecznego obejmuje działania mające na celu obronę wartości wspólnych, które przynoszą pożytek społeczeństwu, w tym zwalczanie wszelkich negatywnych zjawisk społecznych i patologii. Ważnym interesem indywidualnym jest w szczególności ochrona wolności i praw człowieka.

BIBLIOGRAFIA

- Bafia, J., Bednarzak, J., Flemming, M., Kalinowski, S., Kempisty, H., Siewierski, M. 1971. Kodeks postępowania karnego. Komentarz, red. M. Mazur, Warszawa.
- Bodnar, A., Grabowska, B., Osik, P. 2010. Księga XXV- lecia Trybunału Konstytucyjnego. Ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego – założenia a ich praktyczna realizacja, Warszawa.
- Cieślak, M. 1984. Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne, Warszawa.
- Daszkiewicz, W. 1976. Przedstawiciel społeczny w procesie karnym. Warszawa.
- Jakubik, M. 2014. Przedstawiciel społeczny w postępowaniu karnym, Poznań.
- Kariew, D.S. 1954. Radziecki ustrój sądowy, Warszawa.
- Lipczyńska, M. 1972. Przedstawiciel społeczny w procesie karnym, Nowe Prawo, nr 4.
- Murzynowski, A. 1971. Udział przedstawiciela społecznego w procesie karnym, Nowe Prawo, nr 7-8.
- Ponarski, Z. 1970. Instytucja przedstawiciela społecznego na tle prawoporównawczym, Nowe Prawo, nr 9.
- Projekt Kodeksu postępowania karnego oraz wprowadzenie, Warszawa 1967.
- Projekt kodeksu postępowania karnego. Uzasadnienie projektu kodeksu postępowania karnego, Warszawa 1968.
- Prusak, F. 1975. Czynniki społeczny w procesie karnym, Warszawa.
- Siewierski, M. 1969. Przedstawiciel społeczny w nowym kodeksie postępowania karnego, Palestra, nr 9.
- Waltoś, S. 1969. Przedstawiciel społeczny w nowym kodeksie postępowania karnego, Problemy Praworządności, nr 9.
- Waltoś, S. 1998. Proces karny. Zarys systemu, Warszawa.
- Wierciński, A. 1978. Przedstawiciel społeczny w polskim procesie karnym, Poznań.
- Wilamowski, K. 2006. Obserwacja procesu karnego jako instrument działania organizacji pozarządowej w sprawach indywidualnych. Podręcznik, Warszawa.

Paweł Czarnecki
ISM Slovakia Presov
E-mail: pawel@czarnecki.co

The theory of social work

Abstract

In this article the theory of social work will be discussed more specifically. By «theory of social work» I mean the field of science, the subject of which is the practice of social work. The primary aim of this article is to present it as the science and not only describe various theories developed in the context of this doctrine.

Key words: social work, social sciences

In this article the theory of social work will be discussed more specifically. By “theory of social work” I mean the field of science, the subject of which is the practice of social work. The primary aim of this article is to present it as the science and not only describe various theories developed in the context of this doctrine.

Before moving on to discuss the theory of social work as a science, we turn attention to certain difficulties inherent in this type of projects. It is first and foremost about the problems associated with the ambiguity of the basic concepts, which of necessity must be used in this kind of characteristics. Let us, for example, note that the definition of social work as a set of steps leading to a particular purpose, in fact, is highly inaccurate, as this concept contains such terms as the “action” and “purpose”, and many other equally ambiguous. These concepts can be found in many areas of knowledge (ethics, psychology, sociology, etc.), which give them different and sometimes incompatible meanings. M. Ossowska notes that the concept of action can be understood in different ways depending on what is meant by the concept of motive and purpose of the action. The “motive”, according to the author, can be understood as any action trigger, regardless of whether it is psychological or physical factor, internal or external, each factor triggering mental activity, a set of characteristics common to all men and underlying each measure (eg.

the pursuit of pleasure, avoiding unpleasantness), and finally the goal of the action. The concept of purpose may mean a state of affairs desirable from the point of view of those who take action, even if the person does not realize that (eg. a reflex of hand withdrawal once touched the hot object), the very idea of the desired state of things, a direct result of actions (eg. the state of affairs which are intermediate steps in achieving the ultimate goal), etc¹. Speaking therefore about social work theory, methods, object etc., one should be aware that all of these concepts can be defined in different ways, and each definition of social work theory is merely a general approximation of what is actually being done in research work by the theorists.

One of the central issues of social work theory remains the relationship between theory and practice. It should be considered the correctness of the opinion according to which the theory of social work is the theoretical foundation of professional social assistance activities. Obviously there is no doubt that certain theoretical generalizations are the basis of practical activities, on the other hand, however, the theory of social work is a discipline growing so rapidly that constantly “precedes” the practice, seeking both new areas and forms of poverty and exclusion, as well as new methods to solve problems. Following the current debates within the social work theory it is hard not to get the impression that in large part they remain detached from the problems of social work practice.

One of the main tasks of the theory of social work is to develop a definition of social work practice. This definition can refer either to the idea of social work, or to the facts, ie. to the model of social work actually implemented in the social aid system. In both cases, defining social work, one must first define its purpose, object and method. Both the purpose and the object of social work, however, does not belong to the realm of facts, so they are not in fact the subject of the theory of social work in the sense in which we speak generally about the objects of various disciplines.

The validity of the theory to the practice of social work can be assessed in different ways. Like any field of science, including the theory of social work aims primarily for cognitive objectives, although there is no doubt that many of its theoretical propositions is used in practice. There are many theoretical concepts that will never be used in practice, moreover, the objective theory of social work is not only to seek solutions capable of being used in practice, but also to formulate generalizations and interpretations of the theoretical value only. Moreover, as noted Ch. Beckett, in the practice of social work are used theories so obvious and unequivocal that they should be rather considered as a sign of ordinary common sense than scientific theories *sensu stricto*².

The relationship between the theory and practice of social work does not seem to rely solely on the fact that the theory provides the theoretical knowledge, while practice apply this knowledge in practice. But in order to answer the question of

1 Cf. M. Ossowska, *Motywy postępowania. Z zagadnień psychologii moralności*, Książka i Wiedza, Warszawa 2002, p. 24 and next. The definitions given by Ossowska refers to the meanings which, according to the author, are most common in everyday language and psychological literature, but obviously they are not all the possible meanings.

2 Ch. Beckett, *Podstawy teorii dla praktyków pracy socjalnej*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Socjalnej, Warszawa 2010, p. 209.

whether and to what extent the social work theory is useful from the practical point of view, one has to determine what in fact is the theory.

Some difficulties may pose the ambiguity of the term “theory of social work.” This term has two basic meanings. Firstly, it may mean a certain theory of social work, and so a system of statements that can be verified or falsified. It is the importance of what we mean when we say that a theory is applied in practice or theory that one turns out to be more useful than the other. Secondly, the term “theory of social work” means a particular area, the aim of which is to study the social conditions of the professional activity of social aid, which is the practice of social work. The theory of social work as a scientific discipline develops theories explaining the function and scope of social work as the aid activities, but its purpose is not exhausted during the search of general and theoretical explanations.

This distinction may appear insignificant, but it seems that it has some relevance to the practice of social work. It is the duty of social workers to continually expand and update their knowledge in various fields, obviously in theory of social work most of all. It does not mean, however, that each social worker is required to keep track of the current discussions in the field of social work theory. Such discussions generally do not have much relevance to social work practice, though they undoubtedly seek to develop possible solutions to practical implementations. This applies especially to the general issues related to the model of social work, social policy objectives, and the place of social work in the social welfare system, etc. It seems not feasible introduce into practice the concepts relating to specific problems not directly related to the practice of social work, eg. the proposals of amending various law regulations, discussions on the new forms of social work, etc. It seems, therefore, reasonable the proposal, according to which the task of scientists involved in the theory of social work should include preparation of publications intended for social workers, covering only this section of theoretical discussions, which may be important for practical action.

The theory of social work, as well as some other areas of science, is said sometimes to be a practical discipline, i.e. that the objective is not only recognition of the reality, but also its transformation. But does this practical function not contradicts the essence of science? Science is, however, a kind of knowledge which meet numerous strict conditions, which include objectivity in relation to the subject of the study. But how should it be possible to maintain the cognitive objectivity, if the purpose of the researcher is to transform the item tested in accordance with their own ideas of how that object should look like?

Let us start with the presentation of the dictionary definition of science. The term “science” means primarily the entirety of all sciences, wherein within this meaning one can extract two detailed meanings: science as the set of all scientific theories, regardless of whether they are currently accepted or deemed to be false, as well as science in sense of the current state of research within the various disciplines (i.e. excluding falsified and rejected theories). Secondly, science can be regarded as the scientific activity, hence the set of activities leading to the formulation of sentences

that are scientific theories. And thirdly “science” refers to the various disciplines, each of which has a separate object and its own research method.

In the latter meaning, the term “science” seems to have a normative connotation, as a scientific discipline may be just the kind of knowledge that meets certain criteria (communicability, intersubjective verifiability, etc.). Apparently to determine whether the given area is or is not a scientific discipline, therefore, does not seem to be difficult, but in fact it occurs that abovementioned scientific criteria tend to be interpreted in different ways, so that different ways of knowing and different areas of knowledge or discipline are considered scientific or not. A prime example is the philosophy which some philosophers considered for science, and some as the part of a field of knowledge distinct from science and tending to other purposes. Controversy also appear in connection with the so-called humanities, which are distinguished from the natural sciences because their theories cannot be either verified or falsified. Social sciences, in turn, which include social pedagogy and social work theory, are situated between the natural sciences, the subject of which is clearly defined, and the humanities concerned with the man as being self-conscious.

Let us go back to the practical dimension of social work theory. This discipline, like any science, has its own proper object, method and purpose. Characteristics of all these three elements can be a source of controversy, so it might be worth a detailed discussion of each of them. Due to the subject of consideration of social work theory one can identify three main groups of problems: problems of social work clients, the problems of social workers and the problems arising in relations between wards and social workers. In the literature on the theory of social work obviously other classifications can be found. Eg. by R. Sibeon, the theory of social work is engaged in social work itself, which seeks to answer the question of the nature of this work and what functions are performed in modern societies, or methods of social work, or explaining the nature of social problems³.

This classification appears to have designing nature (similarly as the previous one), so in order to determine whether the authors of publications in the field of social work actually deal with these very issues (as well as to determine how much attention they devote to each of the individual groups of problems), it would be desirable to trace these publications over a longer period of time. Such a review should also take into account the publications appearing in different countries, due to the fact that social work is part of a specific social welfare system, and it is obvious that this has an impact on the research interests of social work theorists. This review of the literature would show with certainty how theorists of social work research interests change in the long run, would show the changes in the conceptual apparatus used to describe social work, it would expose the existing “trendy”⁴ topics, which after some time will be forgotten, and above all, would

3 Cf. R. Sibeon, Comments on the structure and form of social work knowledge, “Social Work and Social Sciences Review” 1 (1), p. 29 and next.

4 It is worth mentioning here that the distinction present in each discipline between striving for knowledge of the subject of the discipline and the criticism of the current proposals within the discipline. The appearance of intellectual “trends” concerns, it seems, mainly this second aspect of science. As an example, one can identify “feminist” theories. Cf. L. Dominelli, *Feminist Social Work Theory and Practice*, Palgrave Publishers Ltd., New York 2002.

determine the relationship between social work theory and institutional changes in the social welfare system.

The above-mentioned classifications do not take into account the difference between the social work as such and the specific social work systems. This distinction is important, as it allows to avoid the temptation of absolutizing specific forms of social work, i.e. treating strictly defined set of values, goals, methods and forms of social work valid in a particular social welfare system the pattern, which should aim at the development of social work everywhere where this set of values, goals, methods and forms is presented differently. Therefore it should be kept in mind that the theory of social work deals with both specific forms of social work and social work as such (the ideal of social work). In the latter case, the task is to determine the basic theory, the fundamental elements of social work, occurring regardless in which kind of social welfare system this work is done and the entities it is addressed to⁵.

The tasks of social work theory includes also social needs studies, possible to meet through the efforts of social workers, as well as the study of the conditions in which social work proceeds. At this point, however, we come to one of the fundamental difficulties of social work theory and all disciplines that aim the impact on individual and collective life. Namely how to determine which individual and social needs are so important that they justify intervention of a social worker? There is no doubt that in the first step the biological needs should be satisfied, in any case, this should not be the task of social workers, practically it comes down to allocate specific funds for the purchase of food, clothing, cleaning, providing shelter, etc.

But what about the other needs, such as the need for security, belonging, personal development, participation in social and cultural life, etc.? There is still no universally accepted criteria for assessing which human needs are "essential" and which "irrelevant" or, in other words, what unsatisfied needs injures human dignity. Generally, one can assume, however, that every man strives for happiness regarded as e.g. a sensation of pleasure and not experiencing distress, a sense of satisfaction with life as a whole, subjective belief that one is needed, living life to the fullest and so on.

The theory of social work therefore does not have cognitive tools enabling identification of needs that should be satisfied with the social workers assistance. This applies equally (with few exceptions) to material needs, emotional and spiritual. In order, therefore, to indicate the purpose of social work, hence to satisfy these needs, social work theorists are faced with having to make arbitrary decisions based not so much on an objective, scientific knowledge, rather on their personal beliefs, their own worldview and their conception of man and society. This unscientific, strictly philosophical dimension of social work theory seems to be underestimated, while in fact it is the foundation of the discipline, because on how we characterize "welfare" units, and the ideal of the relationship between the individual and the social group, depends not only the scientific research method, but primarily the object of the study⁶.

5 Cf. D. H. Hepworth, R. H. Rooney, G. Dewberr Rooney, K. Strom-Gottfried, J. A. Larsen, *Direct Social Work Practice. Theory and Skills*, Brooks/Cole, Belmont 2006, p. 4.

6 One can also encounter attempts to the direct use of certain philosophical concepts in the

Although the concepts of social work should be distinguished from theories explaining the cause of the problems, which solving is the task of social work, one cannot forget that there is a close relationship between these two kinds of theories. In order to set a target of social work, after all, we define the nature and extent of the problems possible to solve through social work, it is obvious that these problems cannot be solved without the knowledge of their direct and indirect causes. For example, recognizing that the ultimate aim of social work is the well-being of society as a whole, we assume that social work is not directed to any particular social group, and its subject is the whole of society. We assume here that the original source of the problems experienced by individuals and social groups is the general state of society, thus wanting to definitively resolve these problems, we should look for opportunities and directions for the reform changing the way society functions. If, however, the goal of social work is considered as giving help only to selected social groups, it means that research on the causes of the problems should focus on these particular groups. Moreover, in the latter case, the theory of social work needs to create criteria to identify the groups of interest to the theory and practice of social work, these criteria are always based on assumptions about the purpose of social work⁷.

It would be simplistic though to assume that the theory of social work is completely free to determine the objectives and the subject of social work practice. One can of course assume that the theory sets the targets of assistance activities in an arbitrary manner, not taking into consideration the actual state of society, its current needs, boundaries, problems etc., but then we risk that social work theory lose the relationship with the practice, and this would cause that the theory would become completely useless from the point of view of the practice. On the other hand total subordination of social work practice towards the objectives set by the theorists would result the fact, that serious household and social problems faced by social work clients would remain unresolved. In addition we would reduce the theory the social work discipline to a discipline that seeks the methods of achieving specific given targets, and that makes it cease to be a discipline that aims to study the social needs and becomes a kind of social technology.

On the other hand while setting long-term goals for social work, we cannot take into account just the current level of society development, this would mean that we are not able to clearly define the ideal society towards which all social reforms are heading. The ideal, as I mentioned, must be based on a specific conception of man and the current state of society must be considered as a starting point,

theory of social work. T. Biernat proposes the use of the phenomenological approach to the social work theory. The author justifies the use of phenomenology in this field by that the phenomenology as the theoretical attitude does not have these disadvantages, which are subject to the dominant approach in the theory of social work. "Research carried out within the social work - he writes - is based on the assumption that human activity is the result of biological factors, socio and psychologically derived".

7 An example of the problem, which in practice may seriously hamper the achievement of purpose are communication barriers of gender. This problem was pointed out D. Dzianniak-Paulina i S. Pawlas-Czyż, concluding that "an important element in the education of social workers should be emphasis on the wider issues of gender". Cf. D. Dzianniak-Paulina, S. Pawlas-Czyż, Płeć, jako bariera komunikacyjna w pracy socjalnej, w: Socjologia i polityka społeczna..., p. 183.

not as a factor setting out the reform objectives. Such arbitrary definition of the objectives of social work is indeed an element of social engineering, which is part of social work even if these objectives are not established in isolation from social practice. Although one can wonder whether social work projects aimed at reconstruction of society in such a way that social relations are not a cause of evil in the dimension of individual and group, are likely to be successful in the long term, however, it is impossible to deny that regardless of how we define the final and intermediate objectives of social work, this work aims to eliminate the evil in society, and thus seeks to build a perfect society, or one that is not itself a source of suffering.

The result of these considerations is that the theory of social work, in order to determine the purpose or purposes of practical social help activities, on the one hand must be kept in mind a certain ideal toward which should aim the development of society, on the other hand take into account the type and scale of current social problems. For example one can assume that the purpose of social work is to prevent social exclusion. In theory of social work, the concept of exclusion has become popular in recent years due to the fact that it allows to recognize the goals and tasks of social work in a much fuller and more versatile meaning than the concept of poverty, maladjustment or social pathology. Such a negative assessment of the purpose of social work, however, implies a number of important consequences, because it shows that social work would be superfluous, if the problem of exclusion did not exist, so e.g. if individuals at risk of exclusion received sufficient support from the nearest social environment.

Serious difficulties also arise while trying to answer the question of the subject of social work theory. As previously mentioned, according to some authors, its subject is the society as such and the goal – the search for ways to improve the standard of living in the dimension of the general public, according to other social work theory examines only selected areas of social life. These differences do not arise, however, with a different understanding of the tasks of social work, but with a different understanding of society and the role of the state in society.

One of the significant differences between social science and natural science consists in that the social sciences are much more dependent on the nature of the philosophical concept of man than natural science⁸. Depending on whether we consider man as a being capable of altruism, selfless dedication, which aims to fully develop, desiring to excel etc., or on the contrary – we take a pessimistic conception of human nature, according to which moral and legal norms are only harnessing human selfishness, we treat social work as an initiating activity and trigger latent positive energy in the individual or on the contrary, we treat it as a kind of extension of the oppressive influence of society on the individual, and therefore in the first place as a tool of attenuation of the natural, negative tendencies.

Considerations on the values that society should pursue, and therefore, albeit indirectly, on the objectives of social work, make ethics and political philosophy. But

⁸ As noted by M. Ossowska, the concept of human nature turns out to be useless for social sciences. M. Ossowska, *Motywy postępowania...*, p. 11 and next.

would it be appropriate to say that the theory of social work does not make its own cognitive efforts aimed at independent development of the concepts of the social work purposes? Differences between social welfare systems in different countries, among which mentioned should also be a different approach to the scope and function of social work, show that even if the reflection on the general trends in the development of societies is outside the scope of social work theory, this theory cannot move to the right living on different conditions, in which proceeds the realization of higher ideas in different countries.

One of the problems that must be solved in connection with the question of the possibility of the practical implementation of certain assumptions relating to the ideal society is the issue of the related risks. Analysis of these hazards, in turn, is not possible without considering the political context of social work. Many authors draw attention to the relationship between implemented in various countries model of social work and the historical and current political situation. Impact on the model of social work in various countries have on the one hand the process of industrialization, and on the other the political context in which this process occurred. According to R. Pinkel, there are two extremes of this political context: the one lack of state intervention, and the second submission process of industrialization under the control of the state as a whole. On these two extremes there is applied classification of countries according to the criterion of universality of civil rights: at one pole Pinkel situates countries whose governments have sought to create the basis for a possible broad social consensus, and the other countries ruled in an authoritarian manner which maintained a minimum consensus necessary to maintain power⁹. Models of social welfare and social work thus differs depending on the extent of state control over social life and the way a relationship of power in the country was formed in the past. This means that the total political neutrality of social work theory is impossible regarded as the absence of references to the political situation. Of course, one can point out many reasons for this state of things, which is characteristic not only for the social work discipline, and the exception in this respect is the fact that social work is the part of the social welfare system organized and supervised by the state.

Certainly thesis, according to which the theorists of social work should not take consideration of the direction of social reform, and the role of social work theory is merely to develop effective ways of realizing the objectives of the ongoing discussions on ethics, anthropology or political philosophy would be excessive. There is no doubt, however, that the theory of social work associations with certain conceptions of man and society are closer than we realize in general. In this respect, however, the theory of social work is no different from other areas, which aim to influence human (education, rehabilitation etc.), this is due not the entanglement of these areas in philosophical discussions as rather to the fact that the whole organization of modern societies is based on certain philosophical assumptions.

9 Cf. K. Frysztański, *Pomoc człowiekowi – welfare – praca socjalna*, in: *Socjologia i polityka społeczna a aktualne problemy pracy socjalnej. Dylematy teorii i praktyki społecznej*, red. K. Wóźdź i K. Piątka, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2004; R. Pinker, *The Idea of Welfare*, Heinemann, Heinemann, London 1979.

In the modern theory of social work seems to dominate the utilitarian approach. This means that the theorists treat social work as a method for solving certain types of problems (for the individual and social), assuming that solving these problems will make society better and happier. But this is not the only possible approach. The vast majority of authors assume, furthermore, that individual and social group is able to solve their own problems and meeting needs, as long as there are appropriate conditions. Among the conditions in the first place is mentioned satisfying material needs (providing food, clothing, shelter, employment assistance etc.) and mental (to support victims of violence, psychotherapy, etc.).

However, some authors believe this approach to be inadequate. E.g. M. Adamiec points out that the cause of the difficulties in daily existence is not always physical or mental health problems, often also because these problems are the result of unresolved conflicts of ideological, philosophical, and even metaphysical nature¹⁰. Note that the view according to which the cause of the difficulties of living in many cases belongs to the sphere of human spirituality, does not in itself constitute grounds for any practical social aid activities, but can explain why, despite the efforts of thousands of social workers and significant cost, even in most developed countries do not manage to solve the problem of poverty and exclusion.

One of the reasons for the discrepancies in the subject of social work theory are the differences within the psychological and sociological concepts accepted by the individual authors. Although neither psychology nor sociology are normative fields of knowledge, i.e. they are investigating the objects as I is, not as it should be, but the central (and obvious) idea adopted by all fields derived from the pedagogy is the thesis that both individuals and social groups are susceptible to change. So if we take a certain psychological theory (psychoanalysis, behaviorism etc.), thereby we approve a particular theory of sensitivity to change. In other words, the object of the theory of social work, so the area of individual and social activity, which is subjected to change and which can therefore be affect, presents differently depending on the theory explaining such phenomena as the process of learning, personality development, socialization and so on.

As I mentioned, it can be assumed that the interest of the theory of social work is the welfare of society as a whole (social work model based on such assumption functions in the Nordic countries¹¹). Even someone who accepts this assumption must take into account the fact that the practice of social work is always addressed to individuals belonging to certain groups. It is obvious that the public in the sense of all the people living in a country is not a single whole, but consists of a number of groups which differ from each other in almost every way. Therefore, tracing the literature in the field of social work we can easily see that the vast majority of publications are not on the general problems of the functions and purposes of social work in the community, but specific problems (alcoholism, drug addiction, home-

¹⁰ M. Adamiec, Pomaganie: problemy i uwagi. Psychologia pomocy, w: Psychologia pomocy. Wybrane zagadnienia, red. K. Popiołek, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996, p. 21 and next.

¹¹ Discussion of the theoretical implications associated with this approach to social work can be found in the publication of P. Chatterjee, Approaches to the Welfare State, NASW Press, Washington 1996.

lessness, unemployment, old age problems etc.). Such “overrepresented” issues of social pathologies is due to the fact that in case of pathology the problem of social work leaves no doubt in principle. If the unit is not in a position to take care of their own existential needs, and also takes destructive measures both to itself and its social environment, the answer to the question about unmet needs or unsolved problems become obvious.

As a result, one of the central issues of social work theory becomes a problem of social dysfunction¹². Furthermore, the fact that the theory of social work is so extensively devoted to the problems of dysfunction, seems to be derived from the correct conviction that any reforms aimed at improving the functioning of society should start in those areas where the aberrations are the deepest and apparently visible. In the initial period of the professional social work seemed that due to the economic growth and the efforts of social workers, the problem of poverty and social exclusion will be definitely solved as well as the associated problem of social pathologies will disappear. It soon became apparent, however, that despite the existence of elaborate systems of social assistance and social work, the complete elimination of poverty and social exclusion is not feasible, nor even the reduction of social pathologies (in cases like drug addiction or alcoholism). This in turn puts the theory of social work in the new situation, because it must explain the fact that in modern societies there are areas of poverty and exclusion, which cannot be eliminated despite the efforts developed by the system of social work. The question arises whether social work theory is able to make such an explanation, it is necessary to refer to a theory of modern, developed society, and the formulation of such a theory is beyond the competence of this theory. This in turn may constitute an argument against the view, according to which social work should be limited to solve short-term problems preventing the proper functioning of individuals or groups in the social environment, and at the same time confirming the thesis that without fundamental reforms changing the foundations of modern societies is not possible to remove the problems that cover only certain social groups, but threaten the society as a whole.

I mentioned above that the theory of social work practice sets out the objectives of the aid effort in a more or less arbitrary manner. Such an approach to the problem would mean, however, that it is not a scientific discipline, for the purpose of science is to explore the world as it is, not the transformation of reality according to preconceived ideas. To what extent, therefore, is the social work theory a field of knowledge, an extension of the philosophy and social engineering?

Having accepted certain assumptions about the nature of the individual and the community, and subjecting these assumptions with critical reflection in the perspective of the available methods and forms of professional aid activities, the social work theory is rather a quasi-philosophical discipline, seeking to implement in

¹² The concept of social dysfunction can be understood in the narrower or wider sense. In a narrower sense, the concept of this means the inability to maintain a “normal” (i.e. in line with the social norms) social relations, in a wider sense - any behavior or situation that makes it impossible to fully participate in the social and cultural life. In the latter sense, it is synonymous with the concept of social exclusion.

practice the ideas generated by human philosophy and ethics. But one must not forget that the theory of social work derives not only from the achievements of philosophy, but also from other areas, moreover, uses the same methods as those areas. The theory of social work, above all, is an empirical science in the same sense as sociology or psychology. Its basic cognitive tool is a survey, by using which this discipline encounters the same difficulties as all other areas which use this method. The primary difficulty is to distinguish the real attitudes, behaviors and opinions of respondents from their declarations during the survey. Although there are advanced methods of preparation of such studies and interpretation of the results, they do not give complete control over the surveyed sample. Other problems are related with the separation the sample we want to test¹³.

Surveys in social work theory are carried out only when the problem is defined. But how does it come to the formulation of this problem? It seems that, as in many other areas of social work theory, there are two types of problems. The first kind are the problems concerning the phenomena occurring within the various social groups (e.g. social workers, nursing home residents, volunteers, etc.). Problems of this kind usually comes down to the question of whether the phenomenon occurs in the study group, and if so, with what intensity. It is not that important on what basis we formulate a conjecture about the possibility of the occurrence of the phenomenon (the results of studies of other phenomena, colloquial observations, the occurrence of similar phenomena in other social groups, etc.).

The second group of problems are the questions arising from the various theories of social work. If, for example, if we treat social work as a planned process of change and distinguish in it the step of the problem diagnose and the decision to intervene, assessment, planning, control, operation assistance (social intervention), monitor progress, work evaluation, then the purpose of the survey can be to answer the flowing questions: whether all of these steps are found in all forms of social work, how much time avg. do the social workers spend on the performance of each of the steps, which is the most important step in working with different categories of wards etc. The empirical studies do not in this case try to solve the problem as such, but they try to assess and evaluate given theory of terminating particular problem (in the abovementioned example the problem was the structure of the process of social support).

For the vast majority of sciences using empirical research, if in the course of empirical research it appears that the tested theory accurately describes and explains the real actions of social workers, then we can talk about the verification theory, if not, then the theory can be considered falsified. However, in the case of social work theory, the problem of verification or falsification scientific theories poses some additional difficulties due to the fact that social work is an intentional activity and the target can be achieved to a greater or lesser extent. Therefore, since the practical usefulness of the theory turns out to be graduated, so verification theory cannot be the same as the proof of its practical utility. Otherwise, we would have to know that the theory may be true in part, and because in social work almost every

¹³ The problems of social sciences discusses S. Nowak in *Metodologia badań społecznych*, PWN, Warszawa 1985.

theory applied in practice leads to some extent to the desired changes, therefore we would not be able to grade any theory as completely true or completely false.

This fact is an important argument against the treatment of the theory of social work as an independent research discipline. Indeed, if a field of knowledge is not able to make theorems that can be regarded as being true or false, then the field is simply not science. One can indeed be objected that there are philosophical concepts of science, which undermine the ability of science to the true description of reality, this claim does not apply, however, to the argument discussed here because the argument is of logical nature (i.e. relates to the very possibility of recognition of sentences to be true or false, not the meaning of the term “truth”).

This problem occurs not only when trying to determine the cognitive status of the theory of social work. It applies equally to all areas of pedagogy and pedagogy related fields, and this is precisely the theory of social work. It seems that one of the possibilities to solve this issue is to differentiate between scientific theories *sensu stricto* and theorems, which admittedly are formulated in the form of hypotheses and scientific theories, but in fact they are not the theories, rather the descriptions of the methods of effective action, where on closer analysis one can reveal the presence of the imperative sentences (such as “one should do x”). It also seems that some of the theories can be interpreted both as scientific theories and as the sets of instructions for effective action, which seems to stem from the fact that they constitute an attempt to describe and interpret certain phenomena, attempt their evaluation (though not always expressed directly) and suggestions for action to change the *status quo*. From this perspective, empirical research in social work theory represent a tool for the description (analysis) of the tested situation and the other elements of the theory (interpretation leading to evaluation and proposals for modification) are the connecting element of social work theory on the one hand with ethics, on the other hand with social pedagogy.

Similar “philosophical” entanglement can be observed also at the level of the relationship between social work theory and psychology, sociology and pedagogy. The theory of social work not only uses of the achievements of science, but also accepts or rejects the assumptions that underlies those sciences relating to the “nature” of man. An example of such an assumption is the belief that man is a being capable of change towards a predetermined order or endeavoring to improve its position, etc. Based on the knowledge of man provided by psychology and sociology, social work theory adopts the limitations of these sciences. Psychology is accused to pay too little attention to the impact of social relationships on individual behavior, sociology, however, to consider western developed societies as universal, not taking into account the possible existence of societies based on different principles. It seems, therefore, that a selection of the specific psychological or sociological theories to explain certain phenomena, on the basis of which the social work theory wants to develop their own generalizations and present proposals to solve problems, is to a significant extent the arbitrary decision of individual authors.

It is worth noting that the subject of social work theory, contrary to what its name

suggests, is not limited to the practice of social work. One can even have doubts as to whether the subject is a theory of social work as a professional social work assistance activities. It is worth noting that the first publication, which can be regarded as the beginning of a theoretical reflection on social work, began to appear simultaneously with the creation of professional social work, which is why we should regard it as mutually crossing and inspiring. The view, according to which the purpose of the social work theory is the study of social work activities, would have to be based on the assumption that there is a fundamental contrast between social work and its theory. In other words, we would have to assume that social work is a set of phenomena that we do not know and do not understand, whereas the purpose of theoretical research is the understanding of these phenomena, and this is simply in contradiction with the facts.

There is no doubt that the theory of social work deals with the problems which are being faced by the social work in practice. It is not purely cognitive domain, and the scope of its issues determines, in part, the practice. If, for example, it appears that social workers encounter communication barriers that hinder effective objectives achievement, the role of social work theory is to identify the causes of these barriers, explain the mechanisms of their formation and find methods to overcome them. If the common law makes it difficult to adjust the social work to changing conditions, the task of social work is to define the essence of these changes and to formulate proposals to improve the legal system. One can indicate many examples of such and they all show that the object of the theory of social work can become any problem as long as it proves to be important in practice.

Ch. Beckett believes that it is wrong to treat the theory in social work as a set of theorems similar to the scientific theory. "In fact - he writes - in the context of social work, it means (the theory concept, ed. aut.) something else. Almost never can be certainly stated what exactly caused the situation nor be able to say with certainty what will happen in the future¹⁴". This view therefore undermines the argument that social work theory provides a useful tool in solving everyday problems faced by social workers. This seems to be an important argument against the thesis that there is no direct connection between the practice and theory of social work.

It should be noted, however, that it is not the practice of social work that recognizes certain phenomena and problematize them in such a way that they become the subject of systematic research, but the theory. In other words, to determine what caused the problem of a particular case, it would require to collect detailed information on the context in which this problem occurred, determine the characteristics of individuals involved in the issue, examine social relations within which these individuals are etc., which of course is from a practical point of view impossible. This practical unenforceability does not mean, however, that it is impossible to identify the reasons which led to the situation that is the subject of social intervention. The theory of social work as a science does not investigate individual cases yet, but seeks to formulate generalizations and is, therefore, able to identify the likely causes for similar cases.

¹⁴ Ch. Beckett, *Podstawy teorii dla praktyków pracy socjalnej...*, p. 45-46.

Another condition that must be fulfilled by any scientific theory, is the ability to make predictions for the future. Are the theories formulated by theorists of social work meet this condition? The answer to this question, contrary to appearances, is not obvious, because there are many different theories explaining the causes of the negative phenomena in social life and on the basis of each of them can be formulated both the specific predictions about the changes taking place within smaller or larger communities, as well as guidance on how to solve specific problems. One should also remember that one of the basic tools of social work is the direct impact of a social worker on an individual or group, so that social intervention can be to some extent compared to psychotherapy, where there is also a variety of approaches and methods that can be comparably effective in practice.

The question, therefore, arises whether the theory of social work practice directly affects or is capable of, at most, the impact on the overall shape of the system of social work in the country? It seems that it should be distinguished between the theory of social work as a fixed set of propositions which are also tips to practical action and the theory as a scientific discipline, to essence of which belongs the critical discussion. In the latter case, theoretical solutions are only the suggestions for discussion and is not intended to constitute practical guidelines for social work practitioners.

The practical utility of the theory of social work is not, therefore, in the fact that each theoretical proposal can be applied in practice. In addition, the theory has many practical implications that are not due to the pursuit of scientific cognition of reality and related only indirectly. The theory of social work develops primarily defined conceptual apparatus through which social workers can recognize specific problems. It is worth to note that the concept of "social work practice" belongs to the language of social work theory, for a distinction between theory and practice is possible only at the level at which we take a critical reflection on the actions of social workers. On the other hand, it should be emphasized that each social worker has a certain set of information, ideas and ideals concerning the methods and goals of social work that are related to his personal experience, it would be therefore an exaggeration to say that the language they use in their daily social work, is identical to the language of the social work theory.

Distinction between social work and social work theory entails the need to distinguish several other concepts. Methods of social work are not identical to the methods of social work theory, the first refers to the practice, the other to the test procedures used by theorists. The same applies to the concept and purpose: the aim of the theory of social work is the cognition, whereas the aim of the practice is a targeted impact on the individual and the group; the subject of the theory of social work are the needs of individuals and groups and how to meet them through aid activities, and the subject of practice are the needs as such.

Another function of the social work theory is to set standards of education of social workers (and thus the development of training programs for social work). Indeed speaking of professional social work, I do not mean any kind of assistance

provided to individuals or groups, but work that meets certain standards. Currently, the basic requirement is to have a formal qualification, which of course does not mean that at a time when such a formal conditions did not apply, there was no professional social work. The fact that a person who is formally a social worker, or having real qualification for social work, receives remuneration for work or is employed in an institution providing social work, is not important in terms of these standards.

I mentioned above about relationships or dependencies of social work theory according on the political context. In connection with that relationship it should also be mentioned social work theory is not without influence on the social assistance schemes implemented in different countries. Without much exaggeration we can state that one of the objects of the theory of social work is the social policy carried out by the governments. The possibility of the practical use of theoretical concepts in this area are relatively the most significant because the system of social assistance and social work is generally organized precisely by the state, which means that it is relatively homogeneous in the whole country.

On the basis of these observations can be drawn the conclusion that the theory of social work is not the set of definitively fixed claims, assumptions and interpretations, but it is an area of knowledge that critically analyze their own results and is constantly looking for better and more adequate solutions to their own problems. It is not a discipline that is science in the strict sense of the word, as an important part of the ongoing discussion within it deals with issues that are on the verge of ethics, political philosophy, personal development¹⁵ and other fields of knowledge involved in ideological disputes. On the other hand, however, it uses the methods of the social sciences, formulates theories explaining the phenomenon actually occurring in the social reality and allow to make forecasts for the future. From this point of view, the results are characterized by a high degree of probability, certainly no less than the results of other social sciences.

It must also be remembered that the way of understanding the purpose of social work and its scope depends on the general assumptions about social life. Depending on what view on the subject of social work theories we assume, differently we outline the scope and objectives of practical assistance activities. Assuming that social work is to promote social development and increase the level of prosperity, providing support to the elderly, the sick, etc. is not the task of social work (although it does not cease to be the task of social assistance), while the view that the role of social workers is only to solve current problems, means that social work does not cover these social groups, in which there is no occurrence of dysfunction.

15 KOLEŃÁK, J.; POKORNÝ, V.; AMBROZOVÁ, E. Connatural management approach to preparation and development of individuals in the business environment. *Prosopon*, 2013, č. 1, s: 93-104. ISSN 1730-0266. ULLRICH, D.; AMBROZOVÁ, E.; KOLEŃÁK, J.; SEIGER, L. Preparation and training of people to the profession in challenging conditions in *Recent Advances in Telecommunications, Informatics and Educational Technologies*, 2014, ISBN 978-1-61804-262-0, KOLEŃÁK, J.; POKORNÝ, V.; AMBROZOVÁ, E. Connatural management jako nový přístup v posilování konkurenceschopnosti lidí na trhu práce. *Scientia&Societas*. 2013. 9(1). p. 144 - 151. ISSN 1801-7118.

It is worth to realize that social work as a professional activity emerged from the charity that exists probably as long as human societies are organized, what seems to be an argument that theoretical reflection is not a prerequisite for effective help in difficult situations.

Małgorzata Dobrowolska

Uniwersytet Śląski
E-mail: malgorzata.dobrowolska@us.edu.pl

Non-traditional work engagement – report from the author's research

Abstrakt

When it comes to performance of duties, professional activity in flexible forms of employment, regardless of attachment to an organisation, perceived welfare of an employee, job satisfaction and efficiency of one's own professional activities work engagement plays a vital role. This means that regardless the organization, variability in employment, jobs and posts, an individual employed in flexible forms of employment may experience, precisely as permanent staff and employees employed in traditional forms of employments, all the components of job involvement such as vigour, absorption and dedication. To test this hypothesis the author carried out a survey on a group employees employed in nine flexible forms of employment. This paper presents the most important conclusions of the survey and a theoretical review of the analysed variable.

Key words: work engagement, flexible forms of employment

INTRODUCTION. ON WORK ENGAGEMENT

Szabowska-Walaszczyk, Zawadzka, Wojtaś (2011) described work engagement through adaptation of UWES scale approach by Schaufeli and Bakker (2003). Research in engagement is important for improvement of life satisfaction and satisfaction with professional career, positive psychology of work and organization (Schaufeli and Bakker, 2008). Work engagement is a state of a positive experience of an individual, his individual resources and job resources that translate into organisational results. This state is made up of three factors: vigour, dedication and preoccupation. Vigour is energy and perseverance, endurance to strain and tendency to show it. Dedication is identification with work, experience of enthusiasm, pride, importance of work, inspiration and facing challenges.) Absorption is a state of being consumed by work, focusing on professional work, difficulties in detaching from work and experience of quickly passing time at work. The authors (after: Newman, Harrison, 2008) stress the sources of origin of the described understanding of engagement as a continuation of the theory of psychology of needs motivation by Maslow (1943), job satisfaction (Locke, 1976), auto-determinacy (Deci, Ryan, 1985). However, Schaufeli shows differences between engagement and incentive arrangements, identification, attachment to

an organisation, in particular permanence that bears traces of coercion (Bańka, Wołowska, Bazińska, 2002). Also, it is not related to civil behaviour (Schaufeli and Bakker, 2010). Work engagement, is something different from employee engagement, which regards behaviour related solely to an organisation, not an employee (Saks, 2006) (after: Szabowska-Walaszczyk, Zawadzka, Wojtaś, 2011, p. 59.).

Therefore, for performance of duties, professional activity in flexible forms of employment, regardless of attachment to organization, when it comes to a sense of perceived welfare of an employee, job satisfaction and efficiency of own professional activities it is precisely this theoretical construct) – work involvement – that is of a vital importance. It may also mean that, regardless of an organisation, volatility of employment, work places and positions, a man employed in flexible forms of employment will be able to experience vigour, absorption and dedication in the same degree as permanent staff employed in traditional forms of employment.

Involvement involves welfare of an individual and efficiency of an organization, reduced staff absence and rotation, professional development (Robinson and others, 2004), and improvement of the results and translates directly to better revenue organization (Harter, Schmidt, Hayes, 2002), with respect to the organization, initiative, additional obligations (Schaufeli, Bakker, 2008), identification with work, better psycho-social functioning, positive emotionality and attitude toward work (Schaufeli, Salanova, 2008). Work involvement also correlates with a reduced risk of burn-out and use of positive interventions (Anczewska, Świtaj, Roszczyńska, 2005), innovation, autonomy, self-efficiency, perfecting competence, experiencing sense of meaning (Pines, 2000), construction of identity of an individual (Klonowicz, 2001), experience of welfare, a sense of quality of life (Jaros, Zalewska, 2008). Excessive identification with the effects of work, affecting self-assessment is regarded as the negative effects of work commitment (Britt, 2009) (all after: Szabowska-Walaszczyk, Zawadzka, Wojtaś, 2011, pp. 61-62).

According to Schaufeli and Bakker (2003) involved persons are active, taking over the initiative at work, involving in general in professional and non-professional activities, volunteering, sports, interests groups and various events – carrying out all types of activities is their domain. They are not workaholics, because hard work is not a result of an addiction or an internal coercion to work, but some sort of pleasure, gratification. Research shows in general workaholism is not related to work engagement (Schaufeli, Salanova, 2007). Persons involved in work experience pleasant fatigue, a sense of fulfilment and achievement of something important. They apply effective strategies of coping with burnout (Schaufeli, Bakker, 2003), they are looking for new challenges related to work, and their commitment translates most of all into high quality of work. Involved persons are characterised by low level of neuroticism and high level of extroversion (Schaufeli, Salanova, 2007).

Schaufeli and van den Hout (2011) emphasize that enthusiasm at work is the opposite of professional burnout. Enthusiasm is a positive, all-encompassing condition associated with work, characterized by vigour, dedication and total involvement. The first component of enthusiasm – vigour, is a high energy level and mental stamina during professional activities, even in the face of difficulties faced

(van Beck and others, 2011). The second component, dedication of sacrifice refers to a strong dedication to work and awareness that work is important and, due to some preferential reason, vital accompanied by a sense of pride, inspiration, satisfaction, a sense of challenge. Preoccupation, or a total involvement is a difficulty to stop working, detaching from it. The primary criterion that allows one to tell a difference between a workaholic and an involved person is motivation to work (Shimazu, Schaufeli, 2009), workaholics experience an obsessive coercion, whereas enthusiasts feel an internal motivation, or, to speak colloquially, "they love, what they do". Bakker, Demerouti and Schaufeli (2005) in their research demonstrated a curiosity, that level of commitment of one of the spouses affects the involvement of the other one. This phenomenon has been described to by the authors as "Infectiousness" of involvement, as a tendency to follow automatically. What can be transferred to work in general, not only in the case of flexible forms of involvement, since involvement of one member of a group may be translated into involvement of another one. Moreover, some research shows that work involvement is positively related to health, especially a low level of depression and psychosomatic illnesses (Schaufeli, Bakker, 2003).

When it comes to ways of measuring work commitment in the latest Polish literature, the phenomenon was described by Szabowska-Walaszczyk, Zawadzka, Wojtaś (2011). The authors analysed $n=199$ employees of organizations of different sizes, from three sectors, using the already mentioned UWES-PL scale. Original questionnaire Utrecht Work Engagement Scale consists of three scales: vigour, dedication and absorption.) Answers are placed on seven-grade scale, the Polish version has 17 items on it. In the Polish version the factor analysis is followed by statements of high correlation, so one can treat them as a single factor – work involvement – without a distinction between three factors, as it is the case in the original version. The soundness of the Polish version according to Cronbach's alpha is 0.94, and according to the original version the ratio is 0.93. Positive correlations in the research have been obtained between involvement and age and post. No importance of the remaining socio-demographic variables such as sex, seniority, education, city size and organization size have been confirmed (pp. 62- 64). The relationship with age may be due to the fact that older workers have already more adjusted working places and possess stronger internal motivation (Ng, Fieldman, 2010). Whereas the relationship with a post can be explained by Hackam and Oldham theory (1976), according to which posts with stronger motivation, more diverse ones, are favourable for satisfaction. The authors (ibid, pp. 65-66) have examined links between work commitment and personal values (self-management, universality, kindness, tradition, adjustment, security, power, achievements, hedonism, stimulation, as well as openness, conservatism, transcendence of self, strengthening of self), life satisfaction, perception of organisation resources (innovation, social support, stability, orientation on efficiency, rewarding and recognition at work, competitiveness, social responsibility) due to the already identified by Ryan, Deci (2001) relations with the needs of autonomy, relations and competence, as well as well-being and mental health, welfare (Schaufeli, Salanova, 2008; Kowalska, Marcinkowska, Joško, 2010; Salanova, Bakker, Llorens, 2006). Also, a positive correlation between perception of organisational resources and a declared level of involvement was assumed. Tests were performed among $n=111$ employees who

have been working for at least half a year. Correlations have been confirmed for)involvement and satisfaction with life and the following values: universality, kindness, achievements, tradition, innovation, achievement, social support, stability, orientation on effectiveness, rewarding and recognition, competitiveness, social responsibility.)Thus a relation between a variable of work involvement and selected personal values as well as welfare and all the organizational resources have been confirmed (all after: Szabowska-Walaszczyk, Zawadzka, Wojtaś (2011, pp. 65-70).

Baka, Cieślik (2010) emphasise that involvement is relatively stable affective and cognitive attitude to work and things related to work. It is not simply a opposition of a professional burnout, but rather a personal dimension. Involvement correlates positively with a level of achievements and effectiveness (Bakker, Demerouti, 2008), level of remuneration (Xanthopoulou, Bakker, Demerouti, Schaufeli, 2009), proactive behaviour, motivation for development (Sonnentag, 2003), satisfaction with contacts with clients (Salanova, Agut, Peiro, 2005), and human resources in working environment – autonomy, availability of feedback, diversity of duties, support of superiors and co-workers, possibilities of development (Schaufeli, Bakker, 2004;) Bakker, Demerouti, 2008), as well as subject resources - sense of control, self-esteem at work (Mauno, Kinnunen, Ruokolainen, 2007), conviction of one's own effectiveness (Xantoplou, Bakker, Schaufeli, 2007) (after: Baka, Cieślik, 2010, p. 7).

PRESENTATION OF THE AUTHOR'S RESEARCH

Work involvement variable, diagnosed according to Utrecht Work Engagement Scale (UWES) by Schaufeli and Bakker. UWES is based on the already mentioned dimensions of work involvement – vigour, dedication and absorption. The average score on UWES in the analysed group of flexible employees was 64.16 with the variable scope ranging from 1 to 102. The median was 65, which means that half of the analysed scores below 65 points. Skewness and curtosis only slightly differ from zero, therefore it can be concluded that the distribution does not exhibit a significant asymmetry from the normal distribution. Involvement in work with emphasis on forms of employment of the analysed flexible employees was analysed. Unfortunately it was impossible to apply variance analysis, since assumptions concerning normality of distribution in the subgroups and homogeneity of variance in the subgroups were not met. Therefore the non-parametric Kruskal-Wallis test was applied.) Analysis of the relationship by the Kruskal -Wallis test has shown, that a form of employment significantly differentiates the test results on the scale of work involvement: Chi-square (df 8)=47.248; $p < 0.001$.

The median in all the sub-groups are located is between 5 and 6, they are therefore the average results for the whole population $N=2070$ (nine forms of employment: telework, replacement work, temporary work, seasonal work, work under civil and legal agreements, part-time work contracts, specific time work contracts, contracts for the employed in social economy and the self-employed) and nine specific flexible forms of employment. By far the highest median on the scale of work involvement was obtained by the self-employed (70.0). Whereas the lowest median was observed in the following groups: employed under specific task contract (61.0), working under substitute work contracts (61.5) and teleworkers (62.0). Such a

distribution of results can be justified by specific conditions of employment in a given group.) Among the self-employed high work involvement translates directly into obtaining orders and, consequently, financial gratification. In the case of low results in work commitment among persons working under civil-and-legal contracts, substitute work contracts, teleworkers, the type of a contract itself may be disheartening for work involvement.

Moreover, the results of the specific sub-scales of the work involvement scale have been analysed. The average score on the sub-scale of vigour in the analysed group of flexible employees was 22.94 with the variable scope ranging from 0 to 36. The median was 23, which means that half of the analysed scores below 23 points. Skewness is negative, which indicates that the distribution left-sided-slightly too many high results. Kurtosis is positive, slightly above zero-slightly more values are concentrated around the average value. Vigour of the flexible forms of employment of employees has been analysed. Unfortunately it was impossible to apply variance analysis, since assumptions concerning normality of distribution in the subgroups and homogeneity of variance in the subgroups were not met. Therefore the non-parametric Kruskal-Wallis test was applied. Analysis of the relationship by the Kruskal Wallis test has shown, that a form of employment significantly differentiates the test results on the scale of vigour: Chi-square (df 8)=37.519; $p < 0.001$. Values of the median in all the analysed groups fall within stens 5 and 6, which means that the values are average. Relatively the lowest results in comparison with other groups have been obtained by employees working under specific task contracts, teleworkers and temporary workers. Whereas the highest results have been obtained by the self-employed. Distribution of the results in this sub-scale of involvement is high and low in the similar groups of flexible employees.

The average score on the sub-scale of vigour in the analysed group of flexible employees was 19.43 with the variable scope ranging from 0 to 30. The median was 20, which means that half of the analysed scores below 20 points. Skewness is negative, which indicates that the distribution is left-sided - slightly too many high results. The curtosis is positive, close to zero, which means that there is no significant asymmetry of the distribution. Analysis of dependency of results on the scale of dedication on the form of employment of the analysed flexible employees have been carried out according to the Kruskal-Wallis test, since the assumptions of variance analysis were not met. Analysis of the relationship by the Kruskal-Wallis test has shown, that a form of employment significantly differentiates the test results on the scale of dedication: Chi-square (df 8)=38.669; $p < 0.001$. Values of the median in all the analysed groups fall within stens 5 and 6, which means that the values are average. Relatively the highest results, when compared to the other groups, have been obtained by the self-employed - similarly to the scale of involvement in general and the sub-scale of vigour. In the remaining groups the results are similar to the median in the entire analysed sample.

The average score on the sub-scale of absorption in the analysed group of flexible employees was 21.89 with the variable scope ranging from 0 to 36. The median was 22, which means that half of the analysed scores below 22 points. Skewness and curtosis only slightly differ from zero, therefore it can be concluded that the

distribution does not exhibit a significant asymmetry from the normal distribution. Analysis of dependency of results on the scale of absorption on the form of employment of the analysed flexible employees have been carried out according to the Kruskal-Wallis test, since the assumptions of variance analysis were not met. Analysis of the relationship by the Kruskal-Wallis test has shown, that a form of employment significantly differentiates the test results on the scale of absorption: Chi-square (df 8)=52.712; $p < 0.001$. Values of the median in all the analysed groups fall within steps 5 and 6, which means that the values are average. Relatively the highest results, when compared to the other groups, have been obtained by the self-employed – similarly to the scale of vigour and dedication and in general in the scale of involvement. The lowest results have been obtained by the respondents working under specific work contracts. In the remaining groups the results are similar to the median in the entire analysed sample.

Moreover, work involvement variable was significant with respect to sex, age, occupation, sector and seniority.)No relation has been identified with respect to a sector, number of employers so far, duration of a present work contract, place of residence, marital status and a number of children.

According to the obtained results, sex differentiates significantly the results of the respondents on the scale of work involvement, which is confirmed by the results of U-Mann-Withney test: $U=415738$; $p < 0.001$. Women achieve higher results on the scale of work involvement ($M=67.72$; $SD=18.802$) than men ($M=61.42$; $SD=19.106$). Variance analysis has shown that there is a significant dependency between age and work involvement: $F(2, 1995)=23.722$; $p < 0.001$. The older the respondent, the higher result on the work involvement. In the age group 18-30 years the average is 60.91%; in the age group 31-40 years=63.19, and in the age group 41-65 years=68.34. There is a statistically significant dependency between work involvement and education, which is confirmed by the results of the Kruskal-Wallis test:) Chi-square (df 2)=51.465; $p < 0.001$. The highest results are scored by the respondents holding a university degree: the median=68. Slightly lower results are obtained by persons with primary education (the median=63), and the lowest results are obtained by the respondents with secondary education (the median=60). Also occupation significantly differentiates the results of the respondents on the scale of work involvement, which is confirmed by the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 4)=22.420; $p < 0.001$. The respondents on higher positions generate higher results than the employees on lower career level. The median values in each of the said groups are as follows: managers, CEOs, business owners=68; experts and free lancers=66; technicians and officials=66; trade employees and services=63; workers=62. The results of the Kruskal-Wallis test exhibit a statistically significant dependency between a sector and a result on the scale of work involvement: Chi-square (df 4)=22.170; $p < 0.001$. The highest scores are obtained by employees of such sectors as: heavy industry (the median=67), public administration (the median=66) and other sectors (the median=70). Whereas in the remaining sectors the results were lower: services (the median=63), trade (the median=61). Also seniority has a significant meaning for the results of the respondents on the work involvement, the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 2)=12.118; $p < 0.01$. The longer the seniority, the higher results on the work involvement scale:

in the group of employees with seniority between 0-5 years the median=64, in the group of employees with seniority between 6-10 years the median=65, in the group of employees with seniority between 11-15 years the median=68.

While comparing specific subscales of vigour, dedication and absorption with socio-demographic factors, the following correlations have been identified.)Vigour depends on sex, age, education and occupation.)No significant dependency has been identified between vigour and sector, industry, seniority, number of employers, duration of a present work contract, place of residence, marital status and a number of children.

Sex also differentiates significantly the results of the test on the scale of vigour – which is confirmed by U-Mann-Withney test: $U=448652$; $p<0.001$. Women achieve higher scores ($M=23.86$; $SD=6.765$) than men ($M=22.23$; $SD=7.117$). Age differentiates significantly the results of the respondents on the scale of job satisfaction, the results of Kruskal-Wallis test: Chi-square ($df\ 2$)= 27.974 ; $p<0.001$. The oldest employees (41-65 years) receive the highest scores (median=25). The respondents of the younger age groups obtained slightly lower results: in the group of 31-40 years the median=23, in the age group of 18-30 years, the median=22. There is a statistically significant dependency between vigour and education, which is confirmed by the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square ($df\ 2$)= 32.994 ; $p<0.001$. The highest results are scored by the respondents holding a university degree: the median=24. Slightly lower results are obtained by persons with primary education (the median=23), and the lowest results are obtained by the respondents with secondary education (the median=22). Occupation also differentiates significantly the results of the test on the scale of vigour – the result of Kruskal-Wallis test: Chi-square ($df\ 4$)= 23.740 ; $p<0.001$. The poorest results are obtained by trade workers (the median=22) and the highest results are obtained by specialists and freelancers (the median=24). In the remaining groups the median was 23.

The subscale of dedication correlates in a statistically significant way with sex, age, education, occupation, but has no significant relation with such socio-demographic factors as: sector, industry, seniority, number of employers, duration of a present work contract, place of residence, marital status and a number of children.

Sex also differentiates significantly the results of the test on the scale of dedication – which is confirmed by U-Mann-Withney test: $U=437188$; $p < 0.001$. Women achieve higher scores ($M=20.44$; $SD=6.346$) than men ($M=18.65$; $SD=6.465$). Age differentiates significantly the results of the respondents on the scale of dedication, the results of Kruskal-Wallis test: Chi-square ($df\ 2$)= 35.448 ; $p<0.001$. The oldest employees (41-65 years) receive the highest scores (median=21). The respondents from the younger age groups obtain slightly lower results, in the both younger groups the median was 19. There is a statistically significant dependency between dedication and education, which is confirmed by the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square ($df\ 2$)= 29.615 ; $p<0.001$. The highest results are obtained by the respondents holding a university degree and with primary education (the median in the both groups=20). Slightly lower results are obtained by persons with secondary education (the median=19). Occupation also differentiates significantly

the results of the test on the scale of dedication – the result of Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 4)=20.026; $p < 0.001$. The lowest results are obtained by workers and trade workers in the both groups the median=19. Slightly results are obtained by persons on higher posts – in the remaining groups the median=20.

Absorption correlates with age, sex, education, occupation, seniority, place of residence. No relation has been identified between this sub-scale and a sector, industry, number of employers, duration of a work contract, marital status and a number of children.

Sex also differentiates significantly the results of the test on the scale of absorption – which is confirmed by U-Mann-Whitney test: $U = 4000272$; $p < 0.001$. Women have higher results ($M = 23.49$; $SD = 6.924$) than men ($M = 20.66$; $SD = 7.181$). Age differentiates significantly the results of the respondents on the scale of absorption, the results of Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 2)=66.435; $p < 0.001$. The oldest employees (41-65 years) receive the highest scores (median=24). The respondents of the younger age groups obtained lower results: in the group of 31-40 years the median=21, in the age group of 18-30 years, the median=20. There is a statistically significant dependency between absorption and education, which is confirmed by the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 2)=74.199; $p < 0.001$. The highest results are obtained by the respondents holding a university degree (the median=23) and with primary education (the median=22). Slightly lower results are obtained by persons with secondary education (the median=20). Occupation also differentiates significantly the results of the test on the scale of absorption – the result of Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 4)=18.846; $p < 0.001$. The lowest results are obtained by workers (the median=21). Slightly lower results are obtained by persons working in trade and services (the median=22) as well as specialists and freelancers (the median=22). The highest results are obtained by technicians and civil service officers (the median=23) and directors, CEOs, owners of companies (the median=24). Also seniority has a significant statistical influence on the results of the absorption scale, the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 2)=21.926; $p < 0.001$. In the group of the respondents with seniority between 0-5 years the median is 21. The same applies to the group of the respondents with seniority of 6-10 years. The highest results are scored by the respondents with the longest seniority: the median=23. Also place of residence has a significant influence on the results on the scale of absorption, the results of the Kruskal-Wallis test: Chi-square (df 2)=39.083; $p < 0.001$. Inhabitants of villages and small towns generate lower results (the median=21 in the both groups than inhabitants of big cities (the median=23).

Summing up, it should be emphasised that flexible forms of employment are a good form of work at a certain stage of human life, which had been described by Nollen (1996) in the characteristics of an average temporary employee and can also be seen in the Author's research. Natural drive for stabilisation in principle stands in opposition to temporary forms of making a living. Irrespectively of this fact, each employee has a chance to experience work involvement.

REFERENCES

- Anczewska, M., Świtaj, P., Roszczyńska, J. (2005). Wypalenie zawodowe. *Postępy Psychiatrii i Neurologii*, 14, 67-77.
- Baka, Ł., Cieślak, R. (2010). Zależności między stresorami w pracy a wypaleniem zawodowymi i zaangażowaniem w pracę w grupie nauczycieli: pośrednicząca rola przekonań o własnej skuteczności i wsparcia społecznego. *Studia Psychologiczne*, 28, 5-18.
- Bakker, A.B., Demerouti, E. (2008). Towards a model of work engagement. *Career Development International*, 13, 209-223.
- Bakker, A.B., Demerouti, E., Schaufeli, W.B. (2005). The cross-over and work engagement among working couples. *Human Relations*, 58, 661-689.
- Bakker, A.B., Van Emmerik, H., Euwema, M.C. (2006). Crossover of burnout and engagement in work teams. *Work and Occupations*, 33, 464-489.
- Bańka, A., Bazińska, R., Wołowska, A. (2002). Polska wersja Meyera i Allen Skali Przywiązania do Organizacji. *Czasopismo Psychologiczne*, 8, 65-74.
- Deci, E.L., Ryan, R.M. (red.). (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- Demerouti, E., Bakker, A.B., Nachreiner, F., Schaufeli, W.B. (2001). The Job Demands-Resources Model of Burnout. *Journal of Applied Psychology*, 86, 499-512.
- Hackman, J.R., Oldham, G.R. (1976). Motivation through the design of work: test of a theory. *Organizational Behavior and Human Performance*, 16(2), 250-279.
- Harter, J.J., Schmidt, F.L., Hayes, T.L. (2002). Business-unit-level relationship between employee satisfaction, employee engagement, and business outcomes: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87, 268-279.
- Hobfoll, S.E. (1989). Conservation of resources: A new approach at conceptualizing stress. *American Psychologist*, 44, 513-524.
- Jaros, R., Zalewska, A. (2008). Jakość życia w zależności od sytuacji na rynku pracy. Łódź: Wydawnictwo Pt 13-go.
- Kinnunen, U., Feldt, T., Mäkikangas, A. (2008). Testing the effort-reward imbalance model among Finnish managers: The role of perceived organizational support. *Journal of Occupational Health Psychology*, 13, 114-127.
- Klonowicz, T. (2001). *Stres bezrobocia*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii SWPS.
- Kowalska, M., Marcinkowska, U., Joško, J. (2010). Satysfakcja z pracy zawodowej a jakość życia kobiet w wieku 45-60 lat w województwie śląskim. *Medycyna Pracy*, 61(3), 277-285.
- Kożusznik, B. (2011). *Zachowania człowieka w organizacji*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Locke, E.A. (1976). Nature and causes of job satisfaction. W: M.D. Dunette (red.), *Handbook of industrial and organizational psychology* (s. 1297-1349). Chicago: Rand McNally.
- Luthans, F., Avolio, B.J., Avey, J.B., Norman S.M. (2007). Positive psychological capital: measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel psychology*, 60, 541-572.
- Luthans, F., Norman, S.M., Avolio, B.J., Avey, J.B. (2008). The mediating role of psychological capital in the supportive organizational climate – employee performance relationship. *Journal of Organizational Behavior*, 29, 219-238.
- Maslach, C., Leiter, M.P. (red.). (1997). *The truth about burnout: How organizations cause personal stress and what to do about it*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Maslow, A.H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Newman, D.A., Harrison, D.A. (2008). *Been There, Bottled That: Are State and Behavioral*
- Ng, T.W., Feldman, D. (2010). The relationship of age with job attitudes: a me-

- ta-analysis. *Personnel Psychology*, 63, 677-718.
- Pines, A.M. (2000). Wypalenie w perspektywie egzystencjalnej. W: H. Sęk (red.), *Wypalenie zawodowe: przyczyny, mechanizmy, zapobieganie* (s. 32-57). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
 - Robinson, D., Perryman, S., Hayday, S. (2004). *The Drivers of Employee Engagement*. Raport nr 408. Brighton: Institute for Employment Studies,.
 - Ryan, R.M., Deci, E.L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.
 - Saks, A.M. (2006). Antecedents and consequences of employee engagement. *Journal of Managerial Psychology*, 27, 600-619.
 - Salanova, M., Agut, S., Peiro, J.M. (2005). Linking organizational resources and work engagement to employee performance and customer loyalty: The mediation of service climate. *Journal of Applied Psychology*, 90, 1217-1227.
 - Schaufeli, W.B., Bakker, A.B. (2003). *Work Engagement Utrecht Scale*. Preliminary Manual. Utrecht: Occupational Health Psychology Unit.
 - Schaufeli, W.B., Bakker, A.B. (2004). Job demands, job resources and their relationship with burnout and engagement: a multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior*, 25, 293-315.
 - Schaufeli, W.B., Bakker, A.B. (2008). Editorial. Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 29, 147-154.
 - Schaufeli, W.B., Bakker, A.B. (2010). Chapter 2. Defining and measuring work engagement: Bringing clarity to the concept. W: A.B. Bakker, M.P. Leiter (red.), *Work engagement: A handbook of essential theory and research* (s. 10-24). New York: Psychology Press.
 - Schaufeli, W.B., Salanova, M. (2007). Work engagement. An emerging psychological concept and its implications for organizations. *Managing Social and Ethical Issues in Organizations*, 5, 135-177.
 - Schaufeli, W.B., Salanova, M. (2008). Enhancing work engagement through the management of human resources. W: K. Näwall, M. Sverke, J. Hellgren (red.), *The individual in the changing working life* (s. 380-404). Cambridge: Cambridge University Press.
 - Schaufeli, W.B., Taris, T.W. Bakker, A.B. (2006). Dr Jekyll and Mr Hide: On the differences between work engagement and workaholism. W: R. Burke (red.), *Research companion to working time and work addiction* (s. 193-217). Northampton, UK: Edward Elgar.
 - Schaufeli, W.B., Taris, T.W., Rhenen, Van W. (2008). Workaholism, Burnout, Engagement: Three of a Kind or Three Different Kinds of employee Well-being? *Applied Psychology: an international Review*, 57, 173-203.
 - Shimazu, A., Schaufeli, W.B. (2009). Is workaholism good or bad for employee well-being? The distinctiveness of workaholism and work engagement among Japanese employees. *Industrial Health*, 47, 495-502.
 - Sonnentag, S. (2004). Recovery, work engagement, and proactive behavior: a new look at the interface between nonwork and work. *Journal of Applied Psychology*, 88, 518-528.
 - Szabowska-Walaszczyk, A., Zawadzka, A. M., Wojtaś, M. (2011). Zaangażowanie w pracę i jego korelaty: adaptacja skali UWES autorstwa Schaufeliego i Bakker, *Psychologia Jakości Życia*, 10(1), 57-74.
 - Van Beek, I., Taris, T., Schaufeli, W.B. (2011). Workaholic and work engaged employees: Dead ringers or world apart? *Journal of Occupational Health Psychology*, 16, 468-482.
 - Xanthopoulou, D., Bakker, A.B., Demerouti, E., Schaufeli, W.B. (2007). The role of personal resources in the job demands-resources model. *International Journal of Stress Management*, 14, 121-141.

Ivica Gulášová

St. Elizabeth University of Health & Social Sciences,
Bratislava, Slovakia

Lenka Gornerová

College of Polytechnics, Jihlava, Czech Republic

Ján Breza jr.

Urology Clinic and Centre for kidney transplantations, L. Denér
Faculty Hospital, Kramáre, Bratislava, Slovakia

Ján Breza

Urology Clinic and Centre for kidney transplantations, L. Denér
Faculty Hospital, Kramáre, Bratislava, Slovakia, Faculty of
Medicine of Comenius University, Bratislava, Slovakia
Slovak Medical University, Bratislava, Slovakia

Historical milestones of hospice nursing care

Abstrakt

Authors of this article describe the history of hospice care and community nursing. They define hospice nursing care according to the criteria of the World Organization of Home and Hospice Care. They point to the importance and role of community nursing in that area. Further they analyze the difficulties of hospice nursing care. The conclusion is based on the rights of dying patients, where the main goal of palliative care is to maintain the patient's physical and psychological well-being, pain-free state and dignified and peaceful death.

Key words: hospice nursing care, community nursing, holistic philosophy in nursing

INTRODUCTION

Treatment of the terminally ill and dying is besides the extraordinary intensity and difficulty also relatively expensive and often constitutes ethical dilemmas. At a time when we are everywhere looking for possible savings in health expenditures while seeking to preserve the quality of health care, this issue is put into the fore. This problematic is complex but and has impact to different sectors of society. Surveys show undignified conditions of dying in hospitals, sanatoriums, social institutions, but also in home environment. One of the many solutions to this problem is to introduce new approaches in community care of terminally ill. Yet most effective approach, characterized by a new quality of care, is the hospice program that currently successfully extended and applied throughout the civilized world. Where is this program implemented at the appropriate level, the question of euthanasia becomes pointless.

HISTORY

The roots of hospice care reach into the ancient history of mankind. Ashoka, the ruler of India based in r. 238 BC in Varani the refuge for vagrants, poor and abandoned, who came here to die with the fact that their ashes will be dumped into the sacred Ganges, in order to be freed from the circle of death.

In the Age of Christianity is the image of the Good Samaritan, xenodocheion (place for a foreigner), as well as the Christian idea of doing good, as states evangelist Matthew (Mt 25, 35): „... for I was hungry and you gave me food, I was thirsty and you gave me drink, I was a stranger and you welcomed me, I was naked and you clothed me, I was sick and you visited me“. St. Basil of Caesarea based refuge for the sick in Cappadocia in the 4th century. These were (in those times) new facilities of new quality, on this model were gradually based others, especially in cities where were residing bishops. They can be viewed as a nucleon of new approach of Christian civilization to health services in general. In the times of Crusades in seventh century was established the military and hospital Order of the Knights of St. Lazarus of Jerusalem with its hospices for lepers. It pushed forward the concept of hospice care by providing physical care in spiritual order. It's a new quality of compassionate care, the source of contemporary hospice philosophy. Nowadays, especially in developed countries the Order extended care to patients with cancer, and still build new hospices on all continents. In the 16th century joined the spread of hospice care St. John Goths who was highlighting cleansing of the soul (confession) and unseparatedness of physical care: the pain of dying has mental and physical components. In the 18th century are in the care of dying involved nursing charities. In the 20th century Irish Sisters of Charity opened in London St. Joseph's Hospice. Christian charitable organizations are still active in the implementing compassionate care services all over the world. Charity as an expression of Christianity had, has, and always will have a vital role to play.

ST. CHRISTOPHER'S HOSPICE

In 1967 based Cecily Saunders in London Hospice St. Kitts - St. Christopher's Hospice, which has become a model center for the whole world hospice movement. It has a new ecumenical philosophy of the approach, which draws from the traditions of the past. Holistic approach in a new quality, without an ideological and religious undertone respects the present and gives space to diverse communities in society. It is a unifying platform of acceptable concept. It wants to protect and assist, not to rescue. According to this model acts work today in the world more than 3,000 hospices.

PALLIATIVE CARE

In December 1988 in Milan the group of experts established the European Association of Palliative Care (European Association for Palliative Care – EAPC) to support the dissemination and development of palliative care as it is conceptually formulated by the World Health Organization (WHO). EAPC raised the issue of a comprehensive and acceptable solution to care for terminally ill.

The word hospice comes from the Latin word *hospitium* and is derived from the word *host*, what is the international term for a home for the sick or shelter for those in need. The Slovak translation means hospitality or inn. Hospice is an organizational structure and program of team care for patients in the terminal stage of their illness. Hospice also provides assistance to the families and survivors of the patient. Patients come here so they can live fully until their last moment. And since their time is framed by the disease limited life, the more weigh every day. They rejoice in the little and apparent things that healthy people consider as quite ordinary things. Hospice does not promise healing, but does not take away hope. Through hospice program is for terminally ill implemented palliative care, which places greater emphasis on care than on treatment (Hanzlíková, 2004, p. 265).

Basic definition of palliative care by the World Health Organization (WHO, 2002) reads: „Palliative care is the overall treatment and care of patients whose disease does not respond to curative therapy. The most important is the control and treatment of pain and other symptoms, as well as addressing psychological, social and spiritual problems of patients. The aim of palliative care is to achieve the best possible quality of life of patients and their families“ (Vorlíček, 1998).

It is a form of palliative care, which is dominated by a holistic approach and complexity. For this reason, we can not separate the health, social, psychological and emotional components. Holistic care is thus characterized by mutual cooperation. No man can provide holistic care alone, because no one has all the necessary knowledge and detachment. Holistic care can therefore be provided only in a team of people who work together to input their own knowledge, understanding and own personality (O'Connor, 2005). WHO focuses in hospice care only at the patient. According to the World Organization of Home and Hospice Care and the American Association of Pain, this care cover broad specter involving the family and loved ones of dying and his social environment (Hanzlíková, 2004, p. 266).

DEFINITION OF HOSPICE CARE BY THE WORLD ORGANIZATION OF DOMESTIC AND HOSPICE CARE

Hospice care is a centrally managed program of palliative care, which is specifically aimed at the alleviating of the symptoms of severe disease in terminally ill who have likely prognosis for survival up to six months. The philosophy of hospice care is to respect the life and to enable maximum quality of life of a dying man, realized by providing of care and support for the dying and their families. Life is to be lived as fully and without undue suffering as possible. Death is seen as an integral part of every individual's life. Hospice care does not extend death, nor speed up (Hanzlíková, 2006).

THE DEFINITION OF HOSPICE CARE BY WHO

Hospice care is an integrated form of medical, social and psychological care provided to clients of all indications, diagnoses and age groups for which the physician prognoses life expectancy in the range of less than six months. The hospice care is provided only by palliative care (Hanzlíková, 2006).

HISTORY OF HOSPICE CARE

In recent decades, this area has received a major development, mainly thanks to the foresight, activities and commitment of Cecille Saunders. She has dedicated her entire life care for patients with advanced and progressive disease, and she is considered as the founder of modern palliative care. She established St. Christopher's Hospice in London, which was opened in 1967. Patients were provided there with a good reliever treatment and care, and not just from the physical side. Patients could together with their loved ones deal with the various emotional and spiritual problems, rectify discrepancies and conflicts, reconcile with their destiny, and thus relieve the pain - not only the physical one, but also all other sufferings. Furthermore patients saw that they were not a nuisance to others, but that they are loved and extremely important for their loved ones (Munzarová, 2005).

Achievements of the Hospice of St. Christopher in London showed the way to the establishment of other similar facilities all around the world. An important task of the work was to show to all the doctors, nurses and other healthcare professionals the major role and benefits of multidisciplinary palliative care (Vorlíček, 2004).

In Slovakia there is currently institutional hospice in Bardejovská Nová Ves and Catholic charity also began construction of their hospice, but its existence is seriously threatened by a lack of financial resources. In 1997 was established the Hospice department in Michalovce - Strážský and Palliative department in the National Oncology Centre in Bratislava. Palliative care also provides medical center in Humenné (Hanzlíková, 2004, p. 269). In opposite to expression „nothing can be done“ is the belief that, regardless of diagnosis, level of progress and poor prognosis, we can always do something to improve the quality of remaining life (Vorlíček, 2004 p. 20). Hospice care is currently provided by a multi-disciplinary team, and not only by doctors, but also by nurses, clergy or psychologists. Also important is cooperation with families, volunteers and other lay people. And because the number of terminally ill patients continues to increase, the important area of all the ingredients of team is learning.

COMMUNITY CARE

It is care at home, and not only on sick people but also on healthy people in terms of health promotion and disease prevention. It is much less expensive and, moreover, has the advantage that the patient need not be taken out from his home environment (Hanzlíková, 2004, p. 9). Hospice patients also create their own community. Taking care of these people can not be understood only as care that assigns to certain types of facilities and to close eyes in front of it in general practice. It is rather a philosophy that can be applied daily not only in hospices, but also in various hospitals and departments and also at home. It is part of patient care, and we can not look at it as something different - fundamentally different from the current practice. On the contrary, the development of community-based care for hospice patients could have a very positive impact on other forms in the way that it highlights the shortcomings and problems to which is paid so little attention.

One of the basic ideas of community nursing of palliative and hospice patients is

authenticity, as giving false hope means to shorten his time on detachment from earthly world, so he could reach the end unprepared. Since human is the only creature who is fully aware of the disappearance of its being, no one is allowed to do so. Everyone must create its own interpretation of life and death itself. The only human right and the duty of nurse is to accompany and provide support to palliative patients (Čižmáriková, 2005, p. 33).

Community care is care that is focused on specific care in different communities, in this case about hospice and palliative patients, which is focused on relevant aspects such as holism and holistic approach, respecting the rights of patients, the application of modern methodologies and differentiation on the basis of classification symbols, such as age, gender, ethnicity, type of disease and others. Particularly difficult group are hospice and palliative patients in the community care. The main goal of palliative care is to maintain the patient's physical and psychological well-being, state without pain and dignified, peaceful death.

IN IMPLEMENTING OF SUCH CARE SHOULD BE NURSING CARE BASED ON THE RIGHTS OF THE DYING:

- I have the right to be treated as a living man until my death,
- I have the right to keep hope, no matter what it is focused at,
- I have the right to receive the care provided by people who are able to maintain my hope, whatever the situation changes,
- I have the right to express my feelings about the impending death, in my own way,
- I have the right to participate in decisions concerning care of myself,
- I have a right to expect continuing medical and nursing interest in myself, even if the „medical“ aims are replaced by pursuing of the objectives of maintaining my „well-being“,
- I have a right not to die alone,
- I have the right to be free from pain,
- I have a right to honest answers to my questions,
- I have the right not to be lied about anything,
- I have the right to me at the moment when I realize impending death, help my family and support was also provided to my relatives,
- I have the right to die peacefully and with dignity,
- I have the right to retain my individuality and not to be judged for my decisions which may be in contrary to the opinions of others,
- I have the right to talk and spread my religious or spiritual views regardless of what they mean to others,
- I have a right to expect that the inviolability of the human body will be respected after my death,
- I have the right to be cared for me by sensitive, caring and experienced people who will try to understand my needs and will bring them some gratification for their conduct when they face certain death (Kozierová, 1995).

CONCLUSION

The solution for many of the problems with hospice patients in community care system is a “good angel” system. This non-profit organization has been founded three years ago in partnership with pediatric oncology Kramáre. It provides financial assistance to patients and families of patients at regular monthly intervals of around about 130 euros. Good Angel financially assisted hundreds of families with children in Slovakia.

LITERATURE

- CINOVÁ J., MAGUROVÁ D. Sestra a umierajúci pacient [The nurse and the dying patient]. In: Sestra a lekár v praxi. No. 7–8. Vol. VII., 2008. ISSN 1335-9444, p. 44.
- ČIŽMÁRIKOVÁ I. Psychológia umierajúceho [Psychology of dying]. Sestra a lekár v praxi, No. 9, Vol. IV., 2005 ISSN 1335-9444, p. 32–33.
- FARKAŠOVÁ D. ET AL. 2005. Ošetrovatel'stvo – teória [Nursing – Theory]. Martin: Osveta, 2005, 216 p. ISBN 80-8063-182-4.
- HANZLÍKOVÁ A. ET AL. 2004. Komunitné ošetrovatel'stvo [Community nursing]. Martin: Osveta, 2004, 279 p. ISBN 80-8063-155-7.
- HANZLÍKOVÁ A. ET AL. 2006. Komunitné ošetrovatel'stvo [Community nursing]. Martin: Osveta, 2006, 279 p. ISBN 80-8063-213-8.
- JELČOVÁ L. Vždy potrebovala a chcela pomáhať [She always needed and wanted to help]. In: Sestra a lekár v praxi, No.9–10, Vol. VIII., 2009 ISSN 1335-9444, p. 15.
- KOZIEROVÁ B., ERBOVÁ G, OLIVIEROVÁ R. 1995. Ošetrovatel'stvo I. [Nursing Vol. I]. Martin: Osveta, 1995, 1474 p. ISBN 80-217-0528-0.
- KOZIEROVÁ B., ERBOVÁ G, OLIVIEROVÁ R. 1995. Ošetrovatel'stvo II [Nursing Vol. II]. Martin: Osveta, 1995, 1474 p. ISBN 80-217-0528-0.
- MUNZAROVÁ M. 2005. Eutanázie, nebo paliatívni péče? [Euthanasia or palliative care?] Praha: Grada, 2005, 108 p. ISBN 80-247-1025-0.
- NEMEČKOVÁ M. ET AL. 2004. Práva pacientov [Rights of patients]. Martin: Osveta, 2004, 214 p. ISBN 80-8063-162-X.
- O'CONNOR M., ARANDA S. 2005. Paliatívni péče pro sestry všech odborů [Palliative care for general nurses]. Praha: Grada, 2005, 324 p. ISBN 80-247-1295-4.
- PAVLÍKOVÁ S. 2007. Modely ošetrovatel'stva v kostce [Models of nursing in a nutshell]. 1. Issue. Praha: Grada Publishing, 2007, 141 p. ISBN 978-80-247-1918-4.
- VORLÍČEK J., AMAM Z., POSPÍŠIOVÁ Y. ET AL. 2004. Paliatívni medicína [Palliative Medicine]. Praha: Grada, 2004, 540 p. ISBN 80-247-0279-7.
- VORLÍČEK J., AMAM Z. ET AL. 1998. Paliatívna medicína [Palliative Medicine]. Praha: Grada, 1998, 466 p. ISBN 80-7169-347-1.

Informacja dla Autorów

Redakcja „SIE” zaprasza do współpracy Autorów, którzy chcieliby publikować swoje teksty na łamach naszego pisma. Uprzejmie informujemy, że przyjmujemy do publikacji artykuły nie dłuższe niż 20 stron znormalizowanego maszynopisu (1800 znaków ze spacjami na stronę), a w przypadku recenzji – niż 8 stron. Do artykułów prosimy dołączyć streszczenie w języku polskim i angielskim (wraz z angielskim tytułem artykułu) o objętości do 200 słów. Prosimy o niewprowadzanie do manuskryptów zbędnego formatowania (np. nie należy wyrównywać tekstu spacjami czy stosować zróżnicowanych uwypukleń, wycień itp.). Sugerowany format: czcionka Arial, 12 pkt., interlinia 1,5. Piśmiennictwo zawarte w artykule należy sformatować zgodnie z tzw. zapisem harwardzkim, zgodnie z którym lista publikacji istotnych dla artykułu ma być zamieszczona na jego końcu i ułożona w porządku alfabetyczny. Publikacje książkowe należy zapisywać:

Fijałkowska B., Madziarski E., van Tocken T.L. jr., Kamilska T. (2014). Tamizdat i jego rola w kulturze radzieckiej. Warszawa: Wydawnictwo WSM.

Rozdziały w publikacjach zwartych należy zapisywać:

Bojan A., Figurski S. (2014). Nienowoczesność – plewić czy grabić. W.S. Białokozowicz (red.), Nasze czasy – próba syntezy. Warszawa: Wydawnictwo WSM.

Artykuły w czasopismach należy zapisywać:

Bobrzyński T.A. (2009). Depression, stress and immunological activation. *British Medical Journal* 34 (4): 345-356.

Materiały elektroniczne należy zapisywać:

Zientkiewicz K. Analiza porównawcza egocentryka i hipochondryka. Żart czy parodia wiedzy? Portal Naukowy “Endo”. www.endo.polska-nauka.pl (data dostępu: 2014.07.31).

W tekście artykułu cytowaną publikację należy zaznaczyć wprowadzając odnośnik (nazwisko data publikacji: strony) lub – gdy przywołane jest nazwisko autora/nazwiska autorów w tekście – (data publikacji: strony), np.: Radzieckie władze „[...] podjęły walkę z tamizdaten na dwóch płaszczyznach: ideologicznej i materialnej” (Fijałkowski i wsp. 2014: 23). lub: Radziecka prasa, jak stwierdzają Fijałkowski i współpracownicy, „Lżyła autorów druków bezdebitowych” (2014: 45). W przypadku przywoływanych tekstów, gdy nie ma bezpośredniego cytowania, należy jedynie podać nazwisko i rok publikacji (bądź sam rok, jeśli nazwisko autora pada w tekście głównym). W odnośnikach w tekście głównym należy w przypadku więcej niż dwóch autorów wprowadzić „i wsp.,” np. (Fijałkowski i wsp. 2014). W tekście piśmiennictwa (tj. alfabetycznie ułożonej literaturze) prosimy wymienić wszystkich autorów danej publikacji. Więcej o zasadach stylu harwardzkiego m.in. na Wikipedii (http://pl.wikipedia.org/wiki/Przypisy_harwardzkie). Uwaga, przypisy krytyczne, inaczej tzw. aparat krytyczny, prosimy w miarę możliwości zredukować do minimum i wprowadzać do głównego tekstu manuskryptu.

Zanaczamy, że Redakcja nie płaci honorariów, nie zwraca tekstów niezamówionych oraz rezerwuje sobie prawo do skracania tekstów.

Teksty prosimy przysyłać drogą elektroniczną za pomocą formularza na stronie WWW: <http://humanum.org.pl/czasopisma/humanum/o-czasopismie> lub na adres e-mailowy: biuro@humanum.org.pl

Do tekstu należy dołączyć informację o aktualnym miejscu zamieszkania, nazwie i adresie zakładu pracy, tytule naukowym, stanowisku i pełnionych funkcjach. Każdy tekst przesłany pod adres Redakcji z prośbą o druk na łamach czasopisma podlega ocenie. Proces recenzji przebiega zgodnie z założeniami „double blind” peer review (tzw. podwójnie ślepej recenzji). Do oceny tekstu powołuje się co najmniej dwóch niezależnych recenzentów (tzn. recenzent i autor tekstu nie są ze sobą spokrewni, nie występują pomiędzy nimi związki prawne, konflikty, relacje podległości służbowej, czy bezpośrednia współpraca naukowa w ciągu ostatnich 5 lat). Recenzja ma formę pisemną i kończy się stwierdzeniem o dopuszczeniu lub niedopuszczeniu tekstu do druku.

W związku z przypadkami łamania prawa autorskiego oraz dobrego obyczaju w nauce, mając na celu dobro Czytelników, uprasza się, aby Autorzy publikacji w sposób przejrzysty, rzetelny i uczciwy prezentowali rezultaty swojej pracy, niezależnie od tego, czy są jej bezpośrednimi autorami, czy też korzystali z pomocy wyspecjalizowanego podmiotu (osoby fizycznej lub prawnej).

Wszystkie przejawy nierzetelności naukowej będą demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające Autorów, towarzystwa naukowe itp.).

Do przedłożonych tekstów z prośbą o druk, Autor tekstu jest zobowiązany dołączyć:

1. Informację mówiącą o wkładzie poszczególnych Autorów w powstanie publikacji (z podaniem ich afiliacji oraz kontybutcji, tj. informacji, kto jest autorem koncepcji, założeń, metod, protokołu itp. wykorzystywanych przy przygotowaniu publikacji), przy czym główną odpowiedzialność ponosi Autor zgłaszający manuskrypt.
2. Informację o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów.

Instytut Studiów Międzynarodowych
i Edukacji w Warszawie

INTERNATIONAL
SCHOOL OF MANAGEMENT
SLOVAKIA